

тема:

Адвокатура
сьогодні зберігає
незалежність
і виборює гарантії
професії –
Лідія Ізовітова

с. 3

Огляд ключових
рішень РАУ
від 17 – 18 жовтня
2025 року

с. 8

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за жовтень –
листопад 2025 року

с. 14

Історія
адвокатури:
«Адвокатська доба»
на Мостищині:
історія і сучасні
форми комеморації
(частина 1)

с. 59

ЗМІСТ

Новини та події

Адвокатура сьогодні зберігає незалежність і виборює гарантії професії — Лідія Ізовітова.....	3
В Единбурзі говорили про війну в Україні та верховенство права.....	4
У ВРУ зробили ще один крок до ратифікації Конвенції про захист професії адвоката	5
Опікунська рада НААУ: як організована підтримка адвокатської спільноти під час війни.....	6
Адвокати й музейники об'єдналися для збереження історії професії.....	7

Рішення органів адвокатського самоврядування

Огляд ключових рішень РАУ від 17 — 18 жовтня 2025 року	8
--	---

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за жовтень — листопад 2025 року.....	14
---	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздів В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Місяць А. П.

в. о. Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Ковтун М. С.

Шеф-редактор офіційного бюлетня «Вісник НААУ»

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво серія KB № 20370-10170 Р від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3, поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Трудові справи

Н. Кайда

Правове регулювання оплати
праці в умовах воєнного стану:
трудові гарантії, обов'язки
роботодавця та межі відповідальності... 34

Міжнародний досвід

О. Мурзановська

Рівність прав мігрантів у Польщі
та запобігання проявам ксенофобії... 36

Цивільні справи

Н. Гніздовська, Г. Гніздовська

Об'єкти незавершеного
будівництва: правова природа,
ризики та нові гарантії для інвестора... 39

О. Розгон

З'ясування питання про
належність доказів для прийняття
рішення про визнання фізичної
особи недієздатною... 45

Практика ЄСПЛ

В. Ковтун, М. Ковтун

«Eskelinen Test»: вимоги щодо
застосовності цивільного аспекту
пункту 1 статті 6 Конвенції... 52

Історія адвокатури

М. Хомяк

«Адвокатська доба» на Мостищині:
історія і сучасні форми
комеморації (частина 1)... 59

Головний редактор
Ізовітова Л. П.

Шеф-редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
28.11.2025 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2025.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

АДВОКАТУРА СЬОГОДНІ ЗБЕРІГАЄ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І ВИБОРЮЄ ГАРАНТІЇ ПРОФЕСІЇ — ЛІДІЯ ІЗОВІТОВА

Українська адвокатура залишається незалежним, конституційно визнаним інститутом правосуддя, який в умовах війни не лише зберіг свою суб'єктність, а й послідовно виборює гарантії захисту професії. На це у вітальному слові до учасників XV Міжнародної науково-практичної конференції **«Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє»** звернула увагу голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова**.

Вона наголосила, що ухвалення Радою Європи Конвенції про захист професії адвоката стало подією історичного значення для всієї правничої спільноти. Україна безпосередньо долучилася до її розроблення, а представник НААУ Валентин Гвоздій був обраний віцепрезидентом комітету експертів, який безпосередньо готував текст документа. Проте процес ратифікації в Україні наразі ускладнений відсутністю погодженого офіційного перекладу та необхідністю визначити перелік професій, що підпадають під поняття lawyer.

Другим важливим кроком очільниця НААУ назвала ухвалення Закону № 4547-IX, який встановлює юридичну відповідальність за публічне ототожнення адвоката з його клієнтом. Вона підкреслила, що норма не обмежує свободу слова, як іноді подається в публічній дискусії, а спрямована на забезпечення незалежності адвоката та захист права кожної людини на справедливий суд. І заборона ототожнення прямо відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у документах Ради Європи, які гарантують здійснення захисту без зовнішнього тиску чи втручання.

Рішення КСУ від 10.09.2025 № 4-р(II)/2025 щодо оприлюднення актів органів адвокатського самоврядування Голова РАУ навела як третій приклад посилення інституційних гарантій. Суд визнав, що рішення РАУ набирають чинності з моменту ухвалення й мають внутрішній характер, не прирівнюються до нормативно-правових актів загальної дії. Це, підкреслила голова НААУ, РАУ, є офіційним підтвердженням конституційного статусу адвокатури як незалежного самоврядного інституту та визнанням права професії самостійно

регулювати свої внутрішні питання без зовнішнього контролю держави.

Водночас інститут адвокатури в Україні змушений діяти в жорстких обмеженнях воєнного стану, які, за словами Лідії Ізовітової, об'єктивно ускладнюють проведення з'їздів і конференцій. Тому будь-які претензії, які сьогодні висувуються до НААУ, мають оцінюватися з урахуванням цих реалій і в межах відповідального професійного діалогу, а не політичних чи медійних маніпуляцій.

Вона нагадала, що шостий з'їзд був офіційно скликаний РАУ ще у вересні 2022 року, однак його проведення стало неможливим через заборону масових зібрань і вимогу військових адміністрацій забезпечувати безпеку громадян у регіонах, віднесених до зон активних або можливих бойових дій.

За її словами, станом на кінець жовтня цього року відповідно до наказу Міністерства розвитку громад та територій щонайменше 15 областей перебувають у категоріях, де діють обмеження щодо пересування або заборона проведення масових заходів. Це унеможливорює обрання делегатів, формування кворуму та фізичну участь представників регіонів у з'їзді, адже мінімально необхідні за законом 14 регіонів не можуть забезпечити присутність своїх делегатів.

Окремо очільниця НААУ зупинилася на пропозиціях щодо впровадження електронного голосування. Вона нагадала, що в умовах війни стабільність

електронних систем, наявність зв'язку та захищеність від кібервтручань не можуть бути гарантовані. На підтвердження цього навела позицію Голови ВРУ Руслана Стефанчука щодо неможливості проведення навіть загальнодержавних виборів з використанням

електронних технологій у воєнний час. Водночас міжнародні стандарти, зокрема висновки Венеційської комісії, прямо вимагають забезпечення повної надійності та прозорості таких систем — вимоги, які наразі об'єктивно не можуть бути виконані.

В ЕДИНБУРЗІ ГОВОРИЛИ ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНІ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

1 листопада у приміщенні Faculty of Advocates, однієї з найстаріших адвокатських інституцій Європи, відбулася **фахова дискусія «Війна в Україні та верховенство права»**. Захід об'єднав провідних українських і британських правників, які обговорили ключові виклики для систем правосуддя в умовах війни, агресії та загроз демократії.

У дискусії взяли участь представник НААУ у Сполученому Королівстві **Олександр Черних**, доктор юридичних наук, викладач права Університету Глазго **Лариса Жданкіна**, професор факультету права Університету Единбургу **Стефен Неф**. Організаторами події виступили **Kenneth Young та Rob Marrs**, які створили майданчик для професійного діалогу щодо ролі права у протидії сучасним викликам.

Олександр Черних окреслив спектр загроз, з якими щодня стикається українська юридична спільнота: тиск на суди та адвокатуру, корупційні ризики, обстріли й ракетні удари, енергетичну нестабільність, а також інформаційний тиск з боку медіа та блогерів. Він підкреслив, що попри ці чинники адвокати продовжують забезпечувати доступ до правосуддя та дотримання прав людини.

Окрему увагу адвокат приділив ухваленій Радою Європи Конвенції про захист професії адвоката — першому міжнародному документу, що закріплює незалежність адвокатів, конфіденційність «адвокат — клієнт», свободу доступу до професії та посилення ролі професійного самоврядування. Він наголосив на ключовому внеску України у розробку документа, зокрема на участі заступника голови НААУ, РАУ Валентина Гвоздія.

Лариса Жданкіна розпочала свій виступ зі слів про те, що про війну необхідно говорити, адже, як заува-

жив Артур Дрон, мовчання є неможливим, і наголосила, що розмова про мир є не менш важливою. Вона підкреслила, що верховенство права має залишатися незмінною цінністю як у мирний час, так і під час війни. Спираючись на праці Джозефа Раза, лорда Бінгема та критерії, сформульовані Венеційською комісією, Лариса Жданкіна виокремила три фундаментальні засади: свободу особистості, людську гідність та державність як форму реалізації самовизначення народу. Вона також окреслила значення приєднання України до Римського статуту та наголосила, що викрадення українських дітей нової генерації слід розглядати як прояв геноциду.

Стефен Неф зосередився на розгляді Міжнародним судом ООН справи України проти Росії щодо тлумачення Конвенції про запобігання геноциду. Він підкреслив юридичну хибність позиції Росії, яка намагалася використати Конвенцію як політичне прикриття для вторгнення, не надавши жодних доказів. Аргументація України, за словами вченого, ґрунтується на меті, змісті та духу Конвенції, яка має запобігати маніпуляціям і зловживанням.

Обговорення у Faculty of Advocates засвідчило, що українська адвокатура продовжує виконувати свої функції навіть у надзвичайно складних умовах війни, а також підтвердило важливість міжнародної підтримки, розвитку правових інструментів захисту адвокатів

і зміцнення принципів верховенства права. Захід став черговим кроком до поглиблення міжнародної співпраці та посилення професійної єдності юридичної спільноти, яка протистоїть агресії, захищає свободу, гідність і фундаментальні цінності демократичного світу.

У ВРУ ЗРОБИЛИ ЩЕ ОДИН КРОК ДО РАТИФІКАЦІЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА

5 листопада у Верховній Раді відбулася робоча нарада, присвячена перекладу Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката для її подальшого підписання і ратифікації. Питання ініціювало МЗС, яке звернуло увагу на ключовий термін lawyer міжнародного договору.

Нарада проходила на базі Комітету ВР з питань правової політики. Голова підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури, органів надання правової допомоги **Володимир Ватрас** нагадав, що Конвенція, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 12.03.2025, є першим міжнародно-правовим інструментом, який комплексно гарантує незалежність, безпеку та професійну автономію адвокатів. *«Вона була розроблена саме для захисту осіб, які здійснюють адвокатську діяльність, та професійних асоціацій, до яких належать такі особи»,* — відзначив він.

Також народний депутат звернув увагу, що у статті 3 Конвенції lawyer визначається як фізична особа, яка відповідно до національного законодавства має кваліфікацію і дозвіл на здійснення адвокатської діяльності. «Тлумачення цього визначення в пояснювальному звіті уточнює, що кожна держава-учасниця сама визначає національні професійні титули, які охоплюються поняттям, і робить відповідну декларацію під час ратифікації. Таким чином, це поняття не є універсальним позначенням будь-якого фахівця з права, а саме тієї особи, яка має кваліфікацію і дозвіл на здійснення професії, — наголосив голова підкомітету. — У національній правовій системі України таким суб'єктом є лише особа зі статусом адвоката у розумінні Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Тому,

на його думку, «єдиним правильним і юридично точним відповідником терміна lawyer у тексті Конвенції є «адвокат».

Парламент налаштований на ратифікацію Конвенції, запевнив присутніх голова підкомітету з питань політичної реформи та конституційного права **Максим Дирдін**. *«Це в інтересах України, в інтересах тих міжнародних зобов'язань, які Україна взяла на себе. І плюс це теж стосується інтересів наших громадян, тому що ефективний правовий захист наших громадян залежить від міцної адвокатури»,* — сказав він.

Народний депутат зауважив, що текст міжнародного договору було передано до Міністерства закордонних справ наприкінці серпня, і парламентський комітет очікує від МЗС та Міністерства юстиції інформацію про стан підготовки офіційного перекладу, а також подальші процедурні кроки — від підписання до внесення документа на розгляд Верховної Ради.

ОПІКУНСЬКА РАДА НААУ: ЯК ОРГАНІЗОВАНА ПІДТРИМКА АДВОКАТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В опікунську раду НААУ з початку повномасштабного вторгнення надійшло близько тисячі звернень від адвокатів та членів їхніх сімей. Дев'ять з десяти заяв було задоволено.

Про те, як формується допомога і за якими критеріями її отримують, розповіла голова опікунської ради НААУ, член РАУ від Рівненської області **Ганна Лазарчук** у подкасті «Розмови в комітетах».

Опікунську раду створили 24 лютого 2022 року. За словами Ганни Лазарчук, ідея виникла у заступника Голови НААУ Валентина Гвоздія буквально за пів години до позачергового засідання РАУ. Того ж дня було затверджене рішення про створення ради, її склад та голову, а також доручено напрацювати механізми надання допомоги, джерела фінансування та критерії для отримувачів.

Як самоврядна професійна спільнота адвокатура не користується державним фінансуванням чи грантами, тому опікунська рада працює виключно за рахунок благодійних внесків. Йдеться про підтримку європейських адвокатських об'єднань, зокрема CCBE та IBA, українських і іноземних адвокатів та громадян, які долучилися до допомоги колегам з України.

Ганна Лазарчук нагадала основні критерії для надання допомоги — загибель адвоката, тяжкі поранення або травми, повна чи значна руйнація житла, серйозні проблеми зі здоров'ям, а також випадки, коли адвокат самостійно виховує дітей. Окремий напрям — підтримка адвокатів поважного віку, які фактично залишилися без родинної опіки.

Кожна заява розглядається індивідуально, враховуючи конкретні обставини. *«Ми намагаємося знайти хоча б один критерій, щоб допомогти людині»*, — зазначає адвокатка. Втім, якщо пошкодження незначні,

наприклад вибиті вікна, заявників скеровують до регіональних рад або державних програм. Не задовольняються звернення щодо пошкоджених автомобілів.

Опікунська рада також допомагає адвокатам, які були змушені залишити зону бойових дій. Підтримку забезпечують спільно з регіональними радами адвокатів, які сприяють у пошуку тимчасового житла, робочого місця чи офісу для прийому клієнтів. Окремо Ганна Лазарчук пригадала події окупації Маріуполя, коли багато адвокатів виходили з міста пішки, і тоді кожне звернення розглядалося першочергово.

НААУ допомагає і мобілізованим адвокатам — колеги доставляють гуманітарні вантажі, транспорт та необхідні речі на фронт. *«Зараз при Національній асоціації адвокатів України створений такий «Адвокат» — група, куди входять чоловіки, — розповіла представниця НААУ. — Вони виїжджали і в гарячі точки, і на схід виїжджали, наскільки це можливо було. Завозили гуманітарну допомогу, автомобілі, тобто все те, чого потребували наші адвокати, які пішли боронити нас всіх»*.

Окремо в подкасті йшлося про моральний вимір роботи ради. Голова опікунської ради особисто опрацьовує заяви, телефонує колегам для уточнення обставин, збирання документів. І, за словами Ганни Лазарчук, робота ради — це не лише про фінанси. *«Навіть спілкування з колегами, коли ти телефонуєш щось уточнити, буквально один момент, а фактично говориш із людиною дві години, оскільки вона хоче виговоритись, розповісти про той неймовірний біль, який вона пережила»*, — вказала вона.

Зі звітами опікунської ради, статистикою звернень та контактами для подання заяв можна ознайомитися на сайті НААУ.

АДВОКАТИ Й МУЗЕЙНИКИ ОБ'ЄДНАЛИСЯ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРІЇ ПРОФЕСІЇ

НААУ, Рада адвокатів Львівської області та Львівський історичний музей підписали Меморандум про співпрацю.

Документ спрямований на розвиток партнерських зв'язків у сфері дослідження історії адвокатури України, збереження документальної спадщини та створення освітньо-культурних проєктів.

Меморандум передбачає реалізацію спільних ініціатив у галузі наукових досліджень, археографії, музейної справи та популяризації історії адвокатури. Сторони домовилися про спільну розробку пропозицій з оптимізації досліджень, підготовку публікацій і оцифрування матеріалів з фондів музею. Також передбачено проведення виставок, круглих столів, конференцій та просвітницьких заходів — від лекцій і семінарів до тематичних екскурсій.

Окрему увагу планується приділити створенню експозицій, присвячених історії української адвокатури та її ролі у розвитку правової державності.

«Приємно, що є спільне розуміння місії та напрямів цієї співпраці, — зазначила керівник Центру досліджень адвокатури і права Ірина Василик. — Досвід музейників важливий для нас у контексті збереження та популяризації історичної спадщини адвокатури. Маємо цікаві ідеї щодо тематичних екскурсій і видавничих продуктів».

Підписання угоди з Львівським історичним музеєм стало продовженням ініціатив НААУ із дослідження та популяризації історії адвокатури. Раніше аналогічні домовленості були укладені з Центральним державним історичним архівом у Львові, що створює комплексну платформу для дослідження правничої спадщини.

ОГЛЯД КЛЮЧОВИХ РІШЕНЬ РАУ

ВІД 17 — 18 ЖОВТНЯ 2025 РОКУ

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 99 від 17 жовтня 2025 року «Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України»	1. Внести зміни до Порядку ведення ЄРАУ, затвердженого рішенням РАУ від 22 серпня 2022 року, зі змінами: — замінивши у підпункті 3.1.8 пункту 3.1 розділу 3 слова «категорій ведення справ;» словами «юридичних практик, які веде адвокат (не більше 5 практик);». 2. У пункті 1 рішення РАУ «Питання організаційного забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України» № 191 від 22 вересня 2017 року виключити абзац третій наступного змісту: «— категорій справ, які веде адвокат (не більше 10 категорій) у розмірі 50 % від однієї мінімальної заробітної плати станом на день подання до ради адвокатів регіону таких відомостей;»
Рішення № 101 від 17 жовтня 2025 року «Про внесення змін до Регламенту Вищої кваліфікаційно- дисциплінарної комісії адвокатури, Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність»	1. Внести до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затвердженого у новій редакції рішенням Ради адвокатів України від 13 грудня 2024 року № 87 (далі — Регламент ВКДКА), такі зміни: — підпункт 2.6.5 пункту 2.6 Регламенту ВКДКА після слів «подавати альтернативну довідку (альтернативну думку)» доповнити словами «або альтернативний проєкт рішення». — пункт 3.32 Регламенту ВКДКА викласти у наступній редакції: «Член ВКДКА, якому доручено перевірити, вивчити та доповісти на засіданні питання, включене до проєкту порядку денного, готує письмову довідку та проєкт рішення комісії. Письмова довідка члена ВКДКА, якому доручено здійснювати перевірку, та/або довідка іншого члена ВКДКА (альтернативна) обов'язково приєднуються до матеріалів перевірки ВКДКА та зберігаються. Проєкт рішення комісії є документом, який містить інформацію, що належить до таємниці «нарадчої кімнати». Проєкт рішення комісії не належить до матеріалів перевірки або матеріалів дисциплінарної чи кваліфікаційної справи, не приєднується до них, не додається до захищеного хмарного сховища та не зберігається у ВКДКА. Член ВКДКА, якому доручено перевірити, вивчити та доповісти на засіданні питання, що включене до проєкту порядку денного, має право запитати у КДКА лише додаткові матеріали, які були предметом перевірки КДКА, а також витяги з протоколів засідань КДКА, які не були направлені або не приєднані до матеріалів справи. Такий запит може бути направлений засобами поштового зв'язку або на електронну адресу КДКА. Відповідь на зазначений запит направляється відповідною КДКА на поштову адресу ВКДКА та на електронну адресу ВКДКА.». — абзаци перший та другий пункту 3.35 Регламенту ВКДКА викласти у такій редакції: «Скановані копії оригіналу вступної та резолютивної частин рішення ВКДКА, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру адвокатів України, невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня прийняття рішення, направляються на офіційні електронні адреси адвоката та особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, ради адвокатів регіону та Ради адвокатів України. Рішення ВКДКА доводяться

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	до відома адвоката та особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, протягом 10 — 15 робочих днів з дня прийняття рішення одним із наступних способів: — вручення рішення під розписку або надсилання його поштою (рекомендованим листом з повідомленням про вручення); — надсилання сканованої копії оригіналу рішення на адресу електронної пошти, зазначеної в скарзі (заяві) та в Єдиному реєстрі адвокатів України (для адвокатів); — оприлюднюються на офіційному вебсайті Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.». — пункт 3.45 Регламенту ВКДКА викласти у такій редакції: «Рішення ВКДКА приймаються шляхом голосування за наслідками загального обговорення. Член ВКДКА не має права утриматися при голосуванні. Рішення про задоволення скарги, заяви, клопотання вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість членів ВКДКА від загальної кількості її членів. У разі відсутності за наслідками голосування встановленої законодавством більшості голосів, скарга вважається відхиленою, про що зазначається у рішенні ВКДКА про залишення скарги без задоволення, а рішення КДКА без змін. У разі відсутності за наслідками голосування встановленої законодавством більшості голосів, заява (клопотання) вважається відхиленою, про що зазначається у протокольному рішенні ВКДКА про залишення заяви (клопотання) без задоволення.». — абзац четвертий пункту 3.46 Регламенту ВКДКА викласти у такій редакції: «Вступна та резолютивна частини рішення, що підлягає внесенню до Єдиного реєстру адвокатів України, викладається письмово і підписується головуючим на засіданні ВКДКА та секретарем засідання ВКДКА.». — пункт 3.48 Регламенту ВКДКА доповнити реченням наступного змісту: «Рішення ВКДКА, прийняті в результаті виконання комісією повноважень, передбачених статтею 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», є обов'язковими для виконання та врахування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури.». — пункт 4.4 Регламенту ВКДКА викласти у такій редакції: «За наслідками розгляду узагальнення ВКДКА приймає рішення. Висновки, викладені у рішенні ВКДКА з питань узагальнення практики, є обов'язковими для виконання та врахування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури.». 2. Внести до Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 268 від 17 грудня 2013 року, із змінами та доповненнями (далі — Регламент), такі зміни: — пункт 8.11 розділу 8 Регламенту доповнити реченнями такого змісту: «Рішення ВКДКА, прийняті в результаті виконання комісією повноважень, передбачених статтею 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», є обов'язковими для виконання та врахування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури регіонів.». 3. Внести до Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 120 від 30 серпня 2014 року, із змінами (далі — Положення), такі зміни: — пункт 36.8 статті 36 Положення виключити. — частину першу статті 38 Положення викласти у такій редакції: «Скарги на рішення дії чи бездіяльність дисциплінарної палати КДКА розглядаються ВКДКА відповідно до положень Закону України «Про адвокатуру»

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	та адвокатську діяльність», цього Положення, Регламенту ВКДКА, інших актів ВКДКА та актів РАУ. Під час прийняття рішення ВКДКА ніхто не має права перебувати в приміщенні, у якому приймається таке рішення («нарадча кімната»), крім складу ВКДКА, який приймає таке рішення, та працівників Секретаріату ВКДКА. Члени ВКДКА та працівники Секретаріату ВКДКА не мають права розголошувати хід обговорення та прийняття рішення в приміщенні, у якому ухвалювалося таке рішення («таємниця нарадчої кімнати»). Винятком із правила, встановленого у цій статті Положення, є необхідність захисту Головою та членами ВКДКА, працівниками Секретаріату ВКДКА своїх прав та інтересів. Скановані копії оригіналу вступної та резолютивної частин рішення ВКДКА, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру адвокатів України, невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня прийняття рішення, направляються на офіційні електронні адреси адвоката, особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, ради адвокатів регіону та Ради адвокатів України. Рішення ВКДКА доводяться до відома адвоката та особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, протягом 10 — 15 робочих днів з дня прийняття рішення одним із наступних способів: — вручення рішення під розписку або надсилання його поштою (рекомендованим листом з повідомленням про вручення); — надсилання сканованої копії оригіналу рішення на адресу електронної пошти зазначеної в скарзі (заяві) та в Єдиному реєстрі адвокатів України (для адвокатів); — оприлюднюються на офіційному вебсайті Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.»
Рішення № 102 від 17 жовтня 2025 року «Про внесення змін до Положення про помічника адвоката»	Внести зміни до Положення про помічника адвоката, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 25.09.2015 № 113, зі змінами, виклавши підпункт 3.5.11 пункту 3.5 розділу 3 в новій редакції: «фотографія помічника адвоката, розміром 3 см на 4 см в електронному форматі;»
Рішення № 103 від 17 жовтня 2025 року «Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої допомоги»	Внести зміни до Положення про ордер на надання правничої допомоги, затвердженого в новій редакції рішенням Ради адвокатів України від 12 квітня 2019 року № 41, із змінами: — у підпункті 12.14 слова «(крім номера посвідчення адвоката України, ким та коли воно видане)» виключити
Рішення № 106 від 17 жовтня 2025 року «Про затвердження роз'яснення щодо механізму врегулювання потенційного конфлікту інтересів, який може виникнути внаслідок родинних зв'язків»	Затвердити роз'яснення щодо механізму врегулювання потенційного конфлікту інтересів, який може виникнути внаслідок родинних зв'язків (додається). <i>З додатком до рішення можна ознайомитися за посиланням: URL: unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2025-10-17-r-shennya-rau-106_6926e39e6c4d1.pdf</i>
Рішення № 108 від 18 жовтня 2025 року «Про затвердження роз'яснення щодо зарахування стажу роботи в галузі права на посадах науково-педагогічних працівників»	Затвердити роз'яснення щодо зарахування стажу роботи в галузі права на посадах науково-педагогічних працівників (додається). <i>З додатком до рішення можна ознайомитися за посиланням: URL: unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2025-10-18-r-shennya-rau-108_691583c52a14b.pdf</i>

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 109 від 18 жовтня 2025 року «Про внесення змін до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»	Внести зміни до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 80 від 1 червня 2018 року, зі змінами, доповнивши підпункт 5.8.3 пункту 5.8 статті 5 абзацом наступного змісту: «До стажу роботи в галузі права слід зараховувати роботу на посадах: науково-педагогічних або наукових працівників, що здійснюють навчання, виховання та професійну підготовку в професійно-технічних, вищих або післядипломних навчальних закладах, якщо такі посади за кваліфікаційними вимогами потребують наявності виключно повної вищої юридичної освіти, не нижче ступеня магістра (спеціаліста) — другий (магістерський) рівень, спеціальність — «право» («правознавство», «правоохоронна діяльність», «міжнародне право»).»
Рішення № 110 від 18 жовтня 2025 року «Щодо зарахування періоду заочного навчання в аспірантурі до стажу роботи в галузі права»	Роз'яснити, що до стажу роботи в галузі права слід зараховувати період здобуття особою ступеню доктора філософії у галузі права під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) незалежно від форми навчання
Рішення № 112 від 18 жовтня 2025 року «Про розгляд звернення Вищої школи адвокатури щодо необхідності надання роз'яснення з питань наслідків притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за невиконання обов'язку з підвищення професійного рівня»	Установити, що адвокати, до яких було застосовано дисциплінарні стягнення за порушення обов'язку підвищення професійного рівня, зобов'язані, протягом року з дати притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності усунути порушення шляхом виконання встановленого законом обов'язку підвищення професійного рівня за роки, в яких вони не здійснювали підвищення професійного рівня
Рішення № 113 від 18 жовтня 2025 року «Про розгляд звернення Вищої школи адвокатури щодо відсутності електронних адрес у профілях адвокатів у ЄРАУ»	1. Доручити радам адвокатів регіонів (які є адміністраторами Першого рівня внесення відомостей до ЄРАУ), і які не знаходяться на територіях, на яких ведуться бойові дії або які тимчасово окуповані Російською Федерацією, повідомити адвокатів, в яких відсутня електронна адреса в профілі в ЄРАУ, про необхідність подати до ради адвокатів відповідного регіону заяву із зазначенням відсутніх відомостей, а саме адреси електронної пошти. Повідомлення може відбуватися одним із наступних способів: а) направлення смс-повідомлення на контактні номери телефонів, зазначені в ЄРАУ; б) направлення адвокату відповідного листа за наявною поштовою адресою (адресою робочого місця адвоката) в ЄРАУ. 2. Доручити радам адвокатів регіонів (які є адміністраторами Першого рівня внесення відомостей до ЄРАУ), які знаходяться на територіях, на яких ведуться бойові дії або які тимчасово окуповані Російською Федерацією, після припинення на таких територіях бойових дій або після повернення відповідних територій під контроль України, повідомити адвокатів, в яких відсутня електронна адреса в профілі в ЄРАУ, про необхідність подати до ради адвокатів відповідного регіону заяву із зазначенням відсутніх відомостей, а саме адреси електронної пошти. Повідомлення може відбуватися одним із таких способів: а) направлення смс-повідомлення на контактні номери телефонів, зазначені в ЄРАУ; б) направлення адвокату відповідного листа за наявною поштовою адресою (адресою робочого місця адвоката) в ЄРАУ

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 117 від 18 жовтня 2025 року «Про затвердження роз'яснення щодо звільнення адвоката від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав і інтересів»	Затвердити роз'яснення щодо звільнення адвоката від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав і інтересів (додається). <i>З додатком до рішення можна ознайомитися за посиланням: URL: unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2025-10-18-r-shennya-rau-117_69158cbec896e.pdf</i>
Рішення № 119 від 18 жовтня 2025 року «Про внесення змін до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»	Пункт 11.13 розділу 11 «Оцінювання результатів стажування» Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 80 від 1 червня 2018 року, із змінами та доповненнями, викласти у наступній редакції: «Якщо за результатами оцінювання стажування радою адвокатів регіону у порядку статті 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ухвалено рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю особі, яка, як і адвокат, бере участь у здійсненні правосуддя (займає посаду судді чи прокурора) та стосовно якої існують визначені статтею 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» обставини несумісності, остання повинна усунути їх протягом 30 днів з дня прийняття цього рішення і до моменту складення перед радою адвокатів регіону присяги адвоката України. У випадку неусунення такою особою у визначений строк обставин несумісності, остання не може бути приведена до присяги, а рада адвокатів регіону скасовує рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю з підстави невідповідності такої особи вимогам, визначеним у статтях 6, 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Така особа може повторно пройти стажування, якщо на момент повторного направлення її на стажування діятиме свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту. Інші особи, які здійснюють діяльність, що є несумісною з адвокатською діяльністю (але не працюють на посадах судді чи прокурора), при цьому відповідають установленим частиною першою статті 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вимогам та пройшли всі необхідні етапи процесу набуття статусу адвоката, можуть скласти присягу адвоката України та отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, подавши у триденний строк з дня виникнення обставин несумісності до ради адвокатів регіону за адресою свого робочого місця заяву про зупинення адвокатської діяльності. На період воєнного стану, якщо за результатами оцінювання стажування радою адвокатів регіону у порядку статті 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ухвалено рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю особі, стосовно якої існують обставини несумісності, визначені пунктом 2 частини 1 статті 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», остання повинна їх усунути протягом шести місяців після скасування воєнного стану на території України.»

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 120 від 18 жовтня 2025 року «Про ініціювання створення кімнат для адвокатів у приміщеннях обласних, міських, районних ТЦК та СП та забезпечення доступу до приміщень ТЦК та СП для виконання професійних обов'язків адвокатами»	1. Доручити Голові Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України звернутися до Генерального штабу Збройних Сил України та Міністерства оборони України із проханням вжити дій у межах повноважень у сприянні облаштування у всіх обласних, міських, районних ТЦК та СП окремих приміщень (кімнат) для роботи адвокатів та забезпечення адвокатів безперешкодним доступом до цих приміщень. 2. У разі схвалення (сприяння) такої пропозиції Рада адвокатів України бере на себе обов'язок підготувати пам'ятку для адвокатів, де будуть чітко визначені правила проведення конфіденційних зустрічей з адвокатами у приміщеннях ТЦК та СП
Рішення № 121 від 18 жовтня 2025 року «Про розгляд звернення адвоката та надання роз'яснення пункту 3 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»	Роз'яснити, що надання слідчим суддею дозволу на проведення відносно адвоката негласних слідчих (розшукових) дій на підставі клопотання слідчого, яке погоджене із прокурором (Генеральним прокурором, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя), є порушенням гарантій адвокатської діяльності, що встановлені пунктом 3 частини 1 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Вказане судове рішення може бути ухвалено виключно на підставі клопотання Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя
Рішення № 122 від 18 жовтня 2025 року «Про порядок обчислення строку застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю»	Роз'яснити, що: — у разі зупинення ВКДКА дії рішення КДКА про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю, відповідно строк притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності зупиняється на строк розгляду дисциплінарної справи Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури. З моменту прийняття рішення ВКДКА зупинений строк поновлюється, а перебіг строку продовжується з моменту, на якому він був зупинений; — у разі зупинення ВКДКА дії рішення КДКА про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, дія рішення КДКА поновлюється з моменту прийняття рішення ВКДКА про залишення скарги без задоволення, а рішення КДКА — без змін
Рішення № 123 від 18 жовтня 2025 року «Про внесення змін до Програми проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та створення Робочої групи з питань складення кваліфікаційного іспиту»	1. Внести зміни до Програми проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженої рішенням Ради адвокатів України № 72 від 21 вересня 2020 року, виключивши у пункті 6.3 слова «Господарського кодексу України». 2. З метою необхідності постійного оновлення Програми складення кваліфікаційного іспиту (зокрема, фабул справ) та приведення її у відповідність до змін у процесуальному законодавстві України створити Робочу групу з питань складення кваліфікаційного іспиту. Доручити Голові Ради адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України Ізюмовій Л. П. визначити персональний склад цієї Робочої групи. 3. Робочій групі надати пропозиції щодо оновлення Програми складення кваліфікаційного іспиту (фабул справ) та інших актів Ради адвокатів України з питань, пов'язаних зі складанням кваліфікаційного іспиту, подавши їх на розгляд Ради адвокатів України для ухвалення відповідних рішень

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ЖОВТЕНЬ — ЛИСТОПАД 2025 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

За період з **20 жовтня** по **20 листопада** представники Комітету забезпечили участь у **9** слідчих (розшукових) діях, — обшуках. Окрім цього, було проведено 1 засідання Комітету та розглянуто 8 звернень адвокатів.

У справі про побиття закарпатського адвоката, скасування його відстрочки та силову мобілізацію Печерський районний суд міста Києва зобов'язав Офіс Генерального прокурора невідкладно внести відомості до ЄРДР і розпочати кримінальне провадження.

Відповідне рішення у справі № 757/45349/25-к суд ухвалив 20 жовтня.

Адвоката, який захищав права колишніх поліцейських, 21.07.2025 затримали у райвідділі поліції під час ознайомлення з матеріалами службових розслідувань. Працівники ТЦК заблокували вихід, вимагали військові документи та, попри чинну відстрочку, примусово доставили його до центру.

У ТЦК адвоката кілька годин утримували без пояснень, відмовлялися назвати підстави й не реагували на його звернення до поліції та Міноборони. Згодом там ухвалили рішення про скасування відстрочки. У нього відібрали телефон та силоміць доправили

до військової частини. Медики згодом зафіксували перелом ребра та інші травми (докладніше про обставини інциденту можна дізнатися тут). Адвокат звернувся по захист до Комітету.

НААУ звернулася до Офісу Генерального прокурора із заявою про вчинення кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена ст. 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини), ст. 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження), ст. 361 (несанкціоноване втручання в роботу інформаційно-комунікаційних систем), ст. 371 (завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою) та ст. 397 (втручання в діяльність захисника чи представника особи) Кримінального кодексу. Втім, правоохоронці проігнорували заяву про злочин.

Бездіяльність службовців Офісу Генпрокурора представники НААУ оскаржили до суду. Правову позицію у справі готували та представляли голова Комітету **Євгеній Солодко**, член Комітету **Поліна Марченко** та координатор **Віталій Федірко**.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/crkevww.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЛОБІЮВАННЯ

У НААУ підготували порадник, який допомагає розмежувати правовий статус адвоката і лобіста, пояснює межі допустимої діяльності кожного з них та запобігає можливим порушенням етичних і правових стандартів під час участі у формуванні публічної політики.

Документ розроблено членами Ради Комітету НААУ — **Іриною Шаповаловою**, **Валентиною Тютюнник** та **Юлією Копійко**. Гайд містить систематизовані рекомендації щодо відмежування адвокатської діяльності від лобістської, зокрема критерії, за якими визначається мета, предмет, форма та правові наслідки кожного виду професійної участі у процесах ухвалення рішень.

Адвокат здійснює правничу допомогу клієнту на підставі договору, керуючись законом і Правилами адвокатської етики, тоді як лобіст представляє

інтереси замовника з метою впливу на формування чи зміну публічної політики. Тому поєднання цих ролей може створювати конфлікт інтересів або викликати питання щодо дотримання професійної незалежності адвоката.

*«Сучасний адвокат дедалі частіше працює у сфері публічних комунікацій — взаємодіє з парламентом, урядом, бізнесом. Проте такі дії мають чіткі межі, визначені законом, — прокоментував матеріал голова Комітету **Олексій Шевчук**. — Тому представники Комітету створили практичний орієнтир, який допоможе адвокатам працювати також лобістами, не виходячи за межі адвокатської етики».*

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/affgeg.

У НААУ підготували **зразок договору про надання послуг з лобіювання**, який відповідає вимогам профільного закону та враховує особливості здійснення такої діяльності особами, що надають правничу допомогу.

Відповідно до Закону «Про лобіювання» незалежна професійна діяльність адвокатів щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту не є лобіюванням. Але адвокат може стати лобістом.

Правочином, відповідно до якого суб'єкт лобіювання здійснює лобіювання на замовлення клієнта в комерційних інтересах бенефіціара, є договір про надання послуг з лобіювання. Основні вимоги до договору лобіювання визначені у ст. 9 Закону.

Комітет НААУ опрацював положення цього Закону, Правил етичної поведінки суб'єктів лобіювання, затверджених постановою Кабінету Міністрів від 01.10.2024 № 1128, та європейські стандарти доброчесності (рекомендація Ради Європи від 22.03.2017 № R(2017)2), на основі яких розробив зразок договору про надання послуг з лобіювання.

Над документом працювали голова Комітету **Олексій Шевчук** та члени Комітету **Ірина Шаповалова**, **Богдан Горбань**, **Валентина Тютюнник**, **Михайло Кумановський**, **Денис Кешкентій**, **Юлія Копійко**, **Ярослав Куц**, **Олександр Лещенко**, **Кирилл Федорчук**, **Олена Гаджук**.

Зразок договору визначає предмет діяльності та враховує, які його характеристики є обов'язковими для узгодження на етапі підписання договору, розкриває обсяг послуг та деталізує права та обов'язки сторін,

врегулює питання щодо оплати послуг, конфлікту інтересів та інших важливих аспектів взаємодії сторін під час здійснення лобіювання.

З текстом типового договору про надання послуг з лобіювання можна ознайомитись за посиланням: URL: surl.li/wdwsvs.

14 листопада опубліковано статтю заступника Голови Комітету **Ірини Шаповалової** на тему «Як «люди з коридору» стали частиною демократії: історія лобіювання».

Лобіювання — невід'ємна частина сучасних демократичних систем, де громадськість і бізнес мають можливість впливати на формування державної політики. Але перш ніж цей інструмент став прозорим і законодавчо врегульованим, він пройшов довгий шлях — від кулуарних переговорів у коридорах парламентів до визнаного механізму суспільного діалогу.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/bybiso.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Унітарна держава вимагає єдиних стандартів доступу до професії та дисциплінарної відповідальності, тому НААУ діє як професійна організація. Звинувачення у монополії є хибними, бо громадські об'єднання не можуть підмінювати професійне самоврядування.

Такі тези прозвучали в студії радіостанції Київ FM під час обговорення теми реформування адвокатури в Україні, наявних проблем і конфліктів. Експертом було запрошено голову Комітету, членкиню Венеційської комісії у 2009 — 2013 рр. **Марину Ставнічук**, передає видання LIGA ZAKON.

Вона нагадала, що поточний статус адвокатури став результатом тривалих етапів реформ. На початку незалежності вона фактично була підпорядкована Міністерству юстиції, як і в низці інших країн. Після вступу України до Ради Європи було поставлено вимогу створити незалежну фахову адвокатуру. Це призвело до ухвалення низки законів, які вперше закріпили самоврядність і нові правила доступу до професії. А остаточно сучасну модель запровадив Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 року, який орієнтувався на європейські стандарти. У 2019 році Конституційний Суд розглядав справу про так звану адвокатську монополію і визначив, що обов'язкова участь адвоката у суді стосується лише кримінального процесу. Саме тоді й активізувалася дискусія навколо статусу НААУ.

«У Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ідеться про професійну організацію. Безперечно, адвокати мають право бути і є учасниками багатьох громадських організацій. Наприклад, Асоціація правників України, де значна кількість учасників — адвокати України. Але я би не сказала, що це адвокатська монополія», — пояснила Марина Ставнійчук.

Вона наголосила, що професійна організація виконує уніфіковані функції, необхідні для країни. «Професійна організація передбачає доступ до професії, однакові стандарти, засновані на принципі верховенства права. Також вона має можливість уніфікованого механізму притягнення до відповідальності по всій державі єдиними кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями», — сказала адвокатка.

Детальніше за посиланням: URL: surl.it/jyyliu.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПРАВА

На українському енергетичному ринку зберігається нерівність учасників: державні компанії фактично захищені від відповідальності за борги, тоді як приватні суб'єкти позбавлені ефективних механізмів стягнення. Це підриває конкуренцію та розвиток галузі.

Системну проблему окреслив голова Комітету **Олександр Трохимець** під час нового випуску подкасту «Розмови в комітетах».

Він звернув увагу, що чинне законодавство вибудоване таким чином, що державні підприємства незалежно від ефективності діяльності практично безпечені від фінансових ризиків. До них складно застосувати

примусове стягнення чи процедуру банкрутства, оскільки на ці процеси поширюються мораторії. Навіть у разі наявності судового рішення виплата боргу можлива лише тоді, коли підприємство саме матиме на це кошти. *«Законодавче поле вибудовано таким чином, що якщо державний суб'єкт винен тобі гроші, то отримаєш ти їх рівно тоді, коли цей державний суб'єкт зможе тобі їх заплатити», — зауважив адвокат. Натомість приватні учасники ринку позбавлені подібних гарантій і несуть повну відповідальність перед контрагентами.*

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/yiatej.

12 листопада опубліковано статтю Голови Комітету **Олександра Трохимця** на тему «Правове регулювання виробництва та реалізації біометану».

Виробництво біометану стає галуззю, яка, починаючи свій розвиток з невеликих ініціатив, перетворюється в інвестиційно-привабливий ринок. Ключову роль на цьому ринку відіграють підприємства агропромислового комплексу, адже саме у них наявна сировинна база для виробництва цього виду палива.

Біометан є екологічно чистим видом палива. Це дає змогу використовувати його у виробництвах тих товарів, до яких висуваються відповідні екологічні вимоги. Однак такі вимоги існують у країнах-учасниках ЄС — точніше, європейські механізми (зокрема, Carbon Border Adjustment Mechanism — CBAM), що являє собою вуглецевий тариф на імпорт певних товарів з країн, які не входять до ЄС. Або ж екологічність біометану матиме значення у разі його експорту до країн-учасниць ЄС.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/hfxaze.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

3 листопада Андрій Шабельников, голова Комітету опублікував статтю про готовність українського законодавства до залучення інвестицій після війни. Автор розглядає наявні механізми страхування інвестицій через американську DFC, українське ЕКА та міжнародне агентство MIGA, які надають захист від політичних та воєнних ризиків. Автор аналізує податкові пільги для великих інвестиційних проєктів, включаючи звільнення від податку на прибуток до 2035 року та скасування ввізного ПДВ. Він відзначає значення

новоприйнятого Закону № 4510-IX про вдосконалення механізму державно-приватного партнерства та законопроекту про розширення компетенції міжнародного комерційного арбітражу при ТПП України. Однак автор наголошує на найвразливішій ланці — ризиках адміністративного та кримінального тиску на бізнес, і висловлює переконання, що інвесторам потрібні зрозумілі, незмінні правила та реальний захист від зловживань для трансформації потенціалу в ресурс економічного відновлення.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/qdlnhc.

3 листопада на сайті Liga:Zakon опублікована аналітична стаття **Андрія Шабельнікова** про поновлення перебігу позовної давності в українському законодавстві. Автор розглядає Закон України від 14.05.2025 № 4434-IX, яким було скасовано норму про зупинення позовної давності на період воєнного стану. Автор пояснює, що загальний строк позовної давності становить три роки, але може варіюватися від одного до чотирьох років залежно від типу вимоги. Він наголошує, що строки позовної давності не обнуляються, а продовжуються з моменту їхнього зупинення, відновлюючись з 04.09.2025. Стаття визначає основні переваги цього закону — юридичну визначеність, баланс між правами сторін та активізацію судового захисту, а також можливі ризики, включаючи пропуск строків позовної давності. Автор рекомендує

бізнесу провести аудит усіх зобов'язань та залучити профільних юристів для розроблення ефективної стратегії захисту.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/pinciu.

7 листопада на сайті Informator опублікована стаття про створення в Україні Єдиного реєстру кваліфікацій — класифікатора професій. За словами адвоката **Андрія Шабельнікова**, цей реєстр діятиме як відкрита онлайн-платформа, що об'єднає інформацію про професії, стандарти та кваліфікаційні центри. Автор пояснює, що реєстр базується на Законі № 4353, який набрав чинності 02.05.2025, та законопроекті № 1387, затверджену ВРУ. Адвокат визначає основні переваги реєстру: прозорість та доступність інформації, уніфікацію даних, підтримку ринку праці, підвищення якості підготовки кадрів та удосконалення цифровізації управління трудовими ресурсами. Водночас автор наголошує на можливих недоліках: ризики технічної реалізації, проблеми актуальності даних, потреба у фінансуванні та питання захисту персональних даних. За його словами, запуск системи заплановано на 2026 рік.

Детальніше за посиланням: URL: surl.lt/fzzgxc.

30 жовтня на сайті Liga:Zakon опублікована стаття **Ігоря Гордуса**, про кібербезпеку на підприємстві. Автор розглядає практичні поради щодо захисту від кіберзагроз, наголошуючи, що більше 70 відсотків успішних атак починаються з людської помилки. Автор рекомендує комплексний підхід, який включає системну роботу з персоналом та постійну програму кіберосвіти, розмежування доступу за принципом мінімально необхідних прав, використання сучасних антивірусних та EDR-рішень, регулярне оновлення програм, шифрування дисків і важливих файлів, резервне копіювання за правилом «3-2-1», захист мобільних пристроїв через MDM-рішення. Для корпоративної мережі він пропонує впровадження VPN, сегментацію мережі, фільтрацію трафіку та захист Wi-Fi. Щодо електронної пошти автор рекомендує налаштування захисту домену через SPF, DKIM та DMARC, фільтрацію вхідної пошти, навчання розпізнаванню фішингу та багатофакторну автентифікацію. Автор наголошує, що кібербезпека потребує системності, динамічності та практичності у реалізації.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ygxjox.

17 листопада у Вищій школі адвокатури відбувся вебінар «OSINT для адвокатів: практичний інструментарій. Частина 1», лектором якого виступив адвокат Ігор Гордусь. Протягом двогодинного курсу слухачі дізналися про визначення OSINT та його цінність для адвокатської практики, інфраструктуру дослідника, VPN, браузері та ізольовані профілі, правові межі та етику проведення OSINT-досліджень, включаючи питання персональних даних та допустимості доказів. Ігор Гордусь розглянув пошукові стратегії з використанням логіки та операторів пошуку, методи ідентифікації особи через нікнейми, email та телефон, пошук у соцмережах, таких як Facebook, Instagram, LinkedIn та Telegram, GeoOSINT з використанням карт і геовізуальних маркерів, а також методи фіксації та протоколювання результатів дослідження та ведення ланцюга збереження даних. Учасники вебінару отримали 2 залікових бали за участь.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/eygrtp.

30 жовтня на сайті Liga:Zakon опублікована стаття Ігоря Гордуса про юридичну силу електронних договорів в Україні. Автор пояснює, що Закон «Про електронну комерцію» та Цивільний кодекс прирівнюють електронний договір до паперового документа за умови дотримання встановлених вимог. Автор розглядає три форми укладення електронних договорів: обмін документами з кваліфікованим електронним підписом, прийняття публічної оферти через натискання кнопки чи введення SMS-коду та отримання електронного повідомлення з умовами й підтвердженням. Він наголошує на важливості фіксування технічних даних як доказів укладення договору та розрізняє три рівні електронних підписів: простий, удосконалений і кваліфікований. Ігор Гордусь посилається на постанови Верховного Суду, які підтверджують чинність електронних договорів незалежно від форми підпису. Автор наводить практичні поради щодо фіксування кожного етапу укладення договору, збереження журналів подій та безпеки користувачів, підкреслюючи, що юридична сила електронного договору ґрунтується на трьох факторах: підтвердженій волі сторін, ідентифікації учасників і надійному доказовому слідстві.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/vgjmkki.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОМПЛАЄНСУ

У листопаді Комітет проаналізував проєкт Закону № 14033 від 11.09.2025 «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду справ Вищим антикорупційним судом».

Сьогодні відповідно до абз. 2 ст. 1 ст. 34 ЦПК справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави розглядаються колегіально ВАКС у складі трьох суддів. Проєктом пропонується змінити цю норму, передбачивши, що такі справи залежно від складності розглядаються суддею ВАКС одноособово або колегіально у складі трьох суддів.

У НААУ застерегли, що така конструкція фактично віддає вирішення питання про склад суду на відкуп суб'єктивному розсуду конкретного судді. Бо проєкт не визначає жодних критеріїв розмежування справ за їх складністю. Також не передбачено процесуальних механізмів, які б визначали, хто саме, на якому етапі провадження та за якими ознаками має вирішувати, розглядатиметься справа одноособово чи колегіально.

Водночас відсутність чітких законодавчих орієнтирів у таких питаннях може посилити тенденцію до розширення судової дискреції, що вже спостерігається у практиці ВАКС і має негативні наслідки у вигляді розбалансування судової практики та порушення прав людини. Серед прикладів називається виняток, що перетворився на правило призначення застав вище верхньої межі, визначеної статтею 182 КПК, а також «різномбій» у підходах до винесення рішень щодо санкціонування оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих дій.

Саме тому адвокати пропонують доопрацювати законопроєкт, передбачивши у ньому: — чіткі критерії розмежування справ за їхньою складністю; — конкретний розподіл справ залежно від ступеня складності — які з них підсудні колегії суддів, а які можуть розглядатися одноособово; — визначення стадії судового провадження, на якій вирішується питання про складність справи, та алгоритму дій судді у разі виявлення таких обставин.

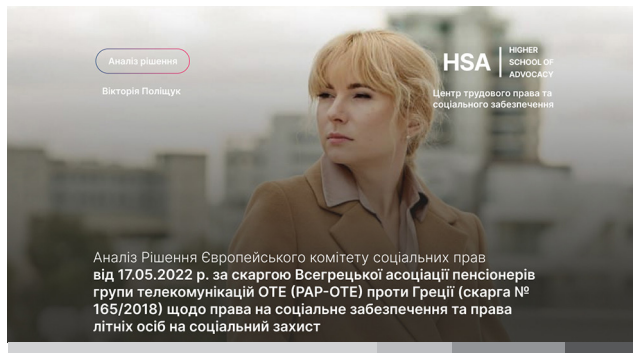
Ці зауваження і пропозиції НААУ до проєкту Закону № 14033 направлені Комітету ВРУ з питань правової політики.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

Публікації та вебінари членів Комітету Вікторія Поліщук:

— Аналіз рішення Європейського комітету з соціальних прав у справі щодо поновлення на роботі

— Аналіз рішення Європейського комітету з соціальних прав у справі по скарзі Європейської федерації національних організацій, що працюють з бездомними (FEANTSA), проти Бельгії (скарга № 203/2021), яке було прийнято 17.10.2024 та опубліковано 19.03.2025), щодо житлових прав

— Військовий облік та бронювання: як уникнути помилок під час перевірки

— Окремі аспекти ведення військового обліку на підприємствах

— Надання правничої допомоги у питаннях військового обліку

— Судова практика з питань бронювання, військового обліку та мобілізації за жовтень 2025 року

— Аналіз Рішення Європейського комітету соціальних прав від 17.05.2022 за скаргою Всегрецької асоціації пенсіонерів групи телекомунікацій ОТЕ (РАР-ОТЕ) проти Греції (скарга № 165/2018) щодо права на соціальне забезпечення та права літніх осіб на соціальний захист

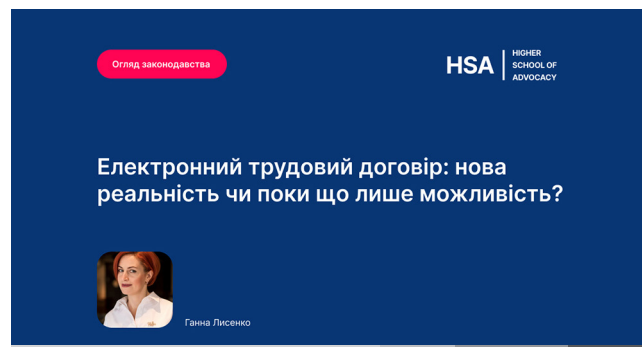
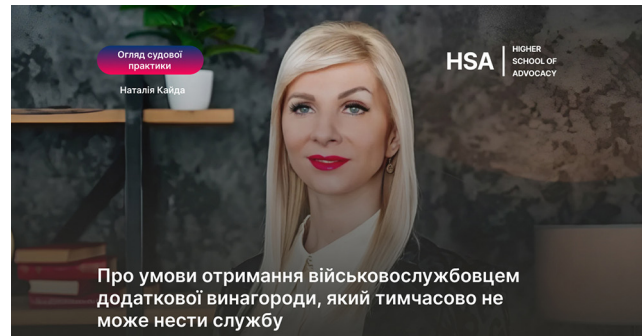
— Новини законодавства у сфері трудового права та соціального забезпечення за жовтень 2025 року

Наталія Кайда:

— Про умови отримання військовослужбовцем додаткової винагороди, який тимчасово не може нести службу

Ганна Лисенко:

— Електронний трудовий договір: нова реальність чи поки що лише можливість?

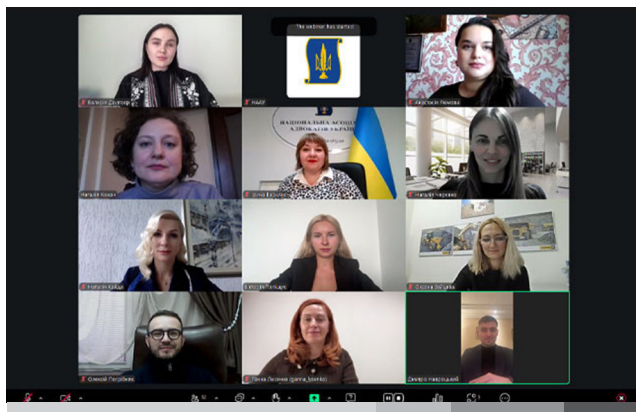

Олексій Погрібняк:

— Про відстрочку від призову під час навчання.

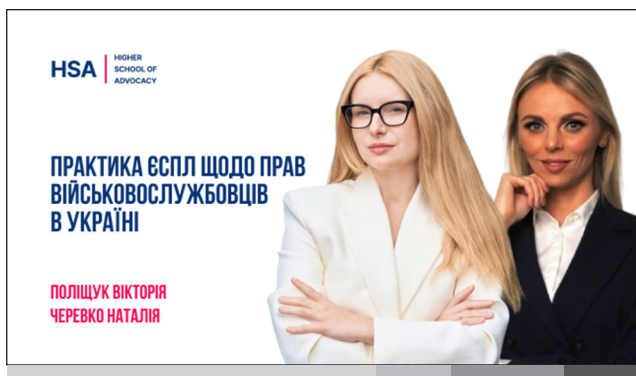
21 жовтня в НААУ відбувся круглий стіл на тему «Охорона праці в умовах воєнного стану». Учасники обговорили, як війна змінила вимоги до безпечних умов праці, які гарантії залишаються за працівниками та яку відповідальність несуть роботодавці за порушення законодавства у цій сфері.

Модератор заходу, голова Комітету **Вікторія Поліщук** наголосила, що тема охорони праці потребує нової уваги в умовах воєнних ризиків і масових переміщень працівників. Зміни до законодавства, ухвалені

останніми роками, значно адаптували процедури, проте на практиці виникають колізії між обов'язками роботодавця та об'єктивними обставинами воєнного стану.

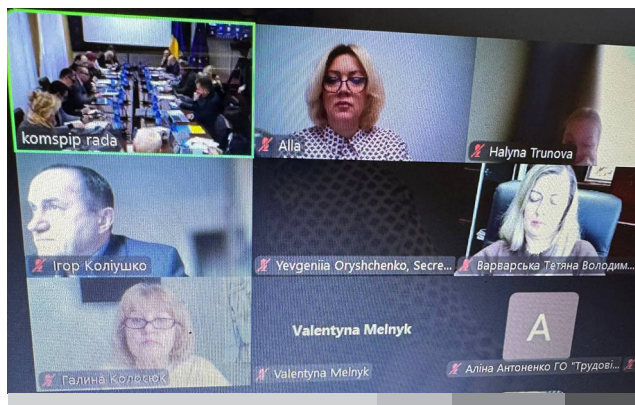
28 жовтня відбувся захід з підвищення професійного рівня адвокатів на тему «Практика ЄСПЛ щодо прав військовослужбовців в Україні». Лекторами виступили **Вікторія Поліщук та Наталія Черевко**.

Під час вебінару адвокати проаналізували рішення ЄСПЛ про військовослужбовців. Обговорили питання щодо: захисту прав військовослужбовців в Україні, військових конфліктів та права людини. Розглянули справи ЄСПЛ про дискримінацію військових, вплив практики ЄСПЛ на національне законодавство та міжнародний досвід захисту військових прав.

17 листопада **Наталія Черевко та Алла Андрушко** взяли участь у експертному публічному обговоренні щодо реформування системи оплати праці в Україні.

Захід був спрямований на напрацювання узгоджених підходів до модернізації чинної моделі оплати праці, удосконалення процедур її регулювання

та забезпечення відповідності сучасним економічним і соціальним умовам.

У ході змістовної дискусії учасники детально розглянули низку ключових питань: забезпечення ефективності, справедливості та прозорості систем оплати праці; модернізацію державних гарантій; правове врегулювання корпоративних програм додаткових пільг і благ; уніфікацію обліку робочого часу через запровадження виконавчого та генерального табелів; впровадження грейдингової системи як механізму об'єктивізації винагороди; заходи щодо подолання гендерного розриву в оплаті праці; інститут ексклюзивного переговорного агента (від працівників, профспілок, організацій роботодавців чи інститутів громадянського суспільства); особливості державного регулювання оплати праці на публічній службі та для осіб на політичних посадах; обов'язок роботодавця надавати працівникам повну та достовірну інформацію про умови і складові оплати праці, а також правові межі таємниці заробітної плати.

Експертне обговорення за участю представників юридичної спільноти, науковців, профспілок і організацій роботодавців продемонструвало готовність до комплексного підходу в питанні оновлення та модернізації системи оплати праці — одного з найскладніших і водночас найактуальніших викликів для України на сучасному етапі.

9 — 11 листопада ВША НААУ та Благодійна організація «Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги» провели тренінг для адвокатів і адвокаток, спрямований на підвищення спроможності правничої спільноти реагувати на прояви дискримінації, нетерпимості та злочинів на ґрунті ненависті. Лекторами тренінгу виступили **Наталія Черевко та Валерія Долгоєр**.

КОМІТЕТ З ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

У жовтні Комітет обрав **переможців Другого всеукраїнського конкурсу прози серед адвокатів «Мовою прози»**.

Свої твори на конкурс надіслали два десятки адвокатів з різних куточків України. Конкурсна комісія оцінювала оригінальність творів, актуальність обраних тем та ступінь технічної майстерності.

Шляхом відкритого голосування було обрано переможців у 3 номінаціях:

«Есе»:

- 1 місце — Юлія Німець «Та й чи потрібна вона — істина?»;
- 2 місце — Марина Сухая «Соломонове рішення»;
- 3 місце — Вадим Чайка «Нудота».

«Оповідання»:

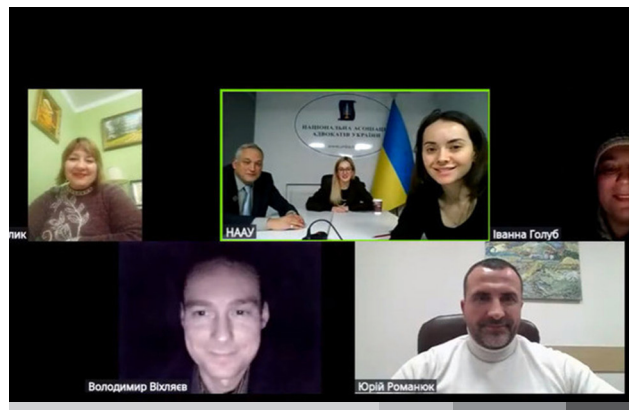
- 1 місце — Володимир Бондар «Ціна алгоритму»;
- 2 місце — Андрій Осіпов «Інь і Янь»;
- 3 місце — Олександра Тіпрова «Деревенські історії Савелія Грача».

«Фейлетон»:

- 1 місце — Сергій Острик «Серце під прицілом»;
- 2 місце — Олена Прібиткова «Оповідка про Мобіка»;
- 3 місце — Михайло Можаяєв «Нотатки адвоката».

17 листопада за ініціативи Комітету відбувся **творчий вечір «На захисті прекрасного»**, присвячений 13-й річниці створення НААУ.

Протягом вечора звучали поезії членів Комітету — адвокатів **Таміли Алексик, Юрія Романюка, Юлії Га-**

зізової, Ірини Василик, Іванни Голуб, Володимира Віхляєва. Віктор Володимирський подарував асоціації власноруч створений рельєф із зображенням логотипу асоціації.

Атмосфера щирості й тепла, емоційна поезія та глибокі роздуми зробили вечір по-справжньому натхненним і показали, що адвокати реалізують свій творчий потенціал не лише в професії, а й у літературі та мистецтві.

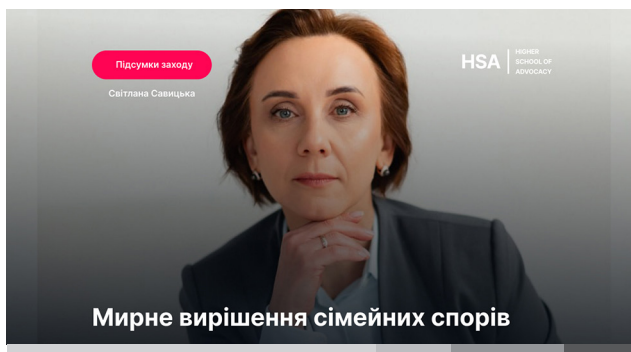
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

14 жовтня відбувся вебінар на тему «Позбавлення батьківських прав під час воєнного стану» для адвокатів Закарпатської області, який провела членкиня Комітету **Ольга Філатова**.

Лекторка зосередила увагу на: — Правових підставах для ініціювання такого процесу та необхідних доказах для обґрунтування вимог у суді; — Ролі органів опіки та піклування та випадках, коли їх висновок є обов'язковим, у яких випадках його отримання може бути ускладнене та як діяти, якщо надати відповідний документ неможливо з об'єктивних причин; — Особливостях розгляду справ під час воєнного стану, зокрема на можливості проведення судових засідань у режимі відеоконференції; — Визначенні підсудності справ, процесуальних вимогах пред'явлення позову до суду, а також правових наслідків позбавлення батьківських прав для батьків та дітей.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/4Jhgto.

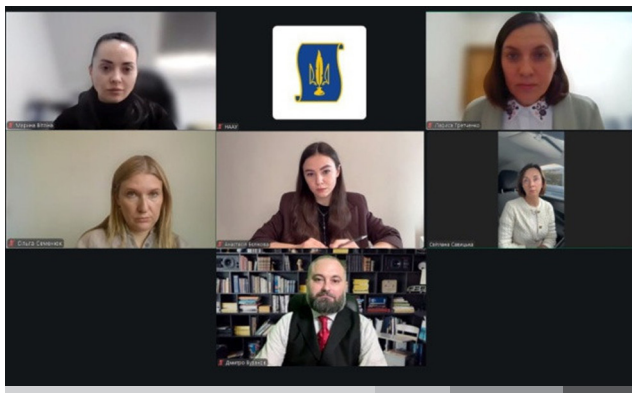
23 жовтня на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на тему «Мирне вирішення сімейних спорів», лектором якого виступила заступниця голови Комітету **Світлана Савицька**. Лектор докладно

проаналізувала разом з учасниками мирне вирішення сімейних спорів.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/SDzjEt](https://is.gd/SDzjEt).

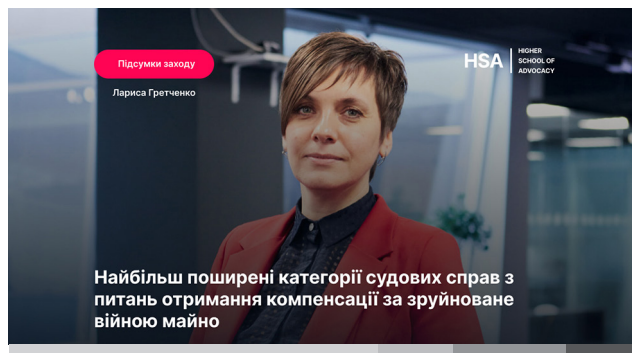
23 жовтня у НААУ відбулась фахова дискусія на тему «Усвідомлений» шлюб і «обачливе» розлучення: виклики, ризики, наслідки».

Спостереженнями щодо впливу норм процесуального законодавства на сприйняття інституту шлюбу поділилася заступниця голови Комітету **Світлана Савицька**. Вона звернула увагу на термін «малозначна справа», який відповідно до положень ЦПК охоплює справи про розірвання шлюбу. Доповідач наголосила, що хоча, з юридичної точки зору, законодавець визначив такий підхід для спрощення судової процедури, саме лексичне значення слова «малозначна» у повсякденному сприйнятті має інше забарвлення — «несуттєва». Це, у свою чергу, формує хибне уявлення, ніби шлюб є чимось дріб'язковим і таким, що не має великої соціальної ваги. Слова формують наше мислення, емоції, поведінку, а мова безпосередньо впливає на наше сприйняття, переконання, цінності та моральні принципи.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/5ZWYxd](https://is.gd/5ZWYxd).

28 жовтня на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на тему «Найбільш поширені категорії судових справ з питань отримання компенсації за зруйноване війною майно», лектором якого виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Лектор докладно проаналізувала разом з учасниками найбільш поширені категорії судових справ з питань отримання компенсації за зруйноване війною майно.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/B11HUt](https://is.gd/B11HUt).

6 листопада в Луцьку стартував регіональний форум «Правосуддя, що бачить дитину: розгортання спеціалізації суддів у справах сім'ї та дітей». Захід присвячений проміжним підсумкам пілотного проєкту із запровадження спеціалізації суддів у справах сім'ї та дітей, а також актуалізації питання розгортання спеціалізації у західному регіоні України.

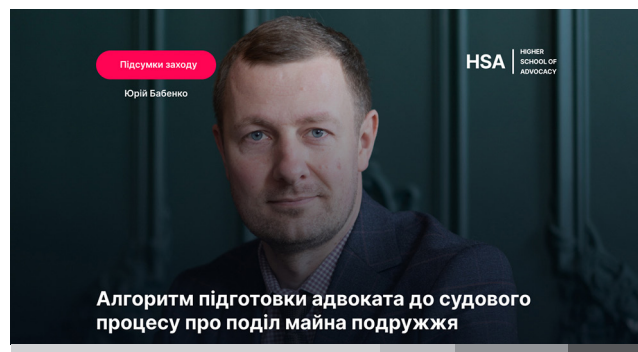
Участь у заході взяла голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/nonlAD](https://is.gd/nonlAD).

10 листопада на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на тему «Алгоритм підготовки

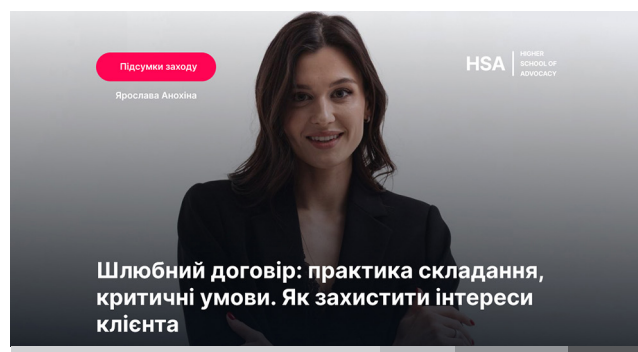
адвоката до судового процесу про поділ майна подружжя», лектором якого виступив заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

Лектор докладно проаналізував разом з учасниками алгоритм підготовки адвоката до судового процесу про поділ майна подружжя.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/rF4RQN.

11 листопада членкиня Ради Комітету **Ярослава Анохіна** провела у ВША НААУ вебінар «Шлюбний договір: практика складання, критичні умови. Як захистити інтереси клієнта».

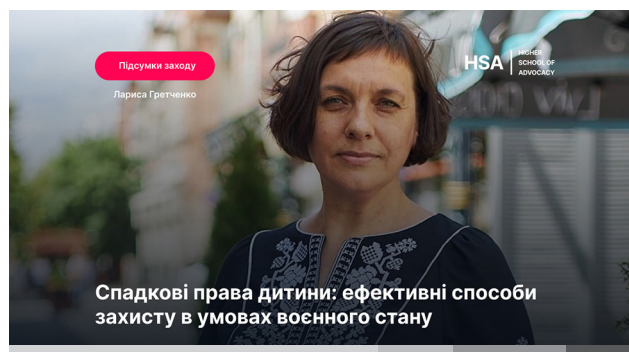
Під час заходу учасники обговорили питання правової природи шлюбного договору, його значення як інструменту правового планування у сучасних умовах воєнного стану, економічної нестабільності та міграційних процесів. Окрему увагу приділено поняттю та допустимому змісту шлюбного договору, виокремлено «червоні лінії» його складання — умови, які суперечать закону, моральним засадам суспільства чи порушують баланс інтересів сторін.

Ярославою Анохіною представлено алгоритм розробки та укладення шлюбного договору — чекліст адвоката, який включає: аудит активів, «майновий паспорт сім'ї», перевірку ризиків, захист прав дітей,

визначення «червоних ліній», чіткість конструкцій, передбачення кризових сценаріїв.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/M4MQeG.

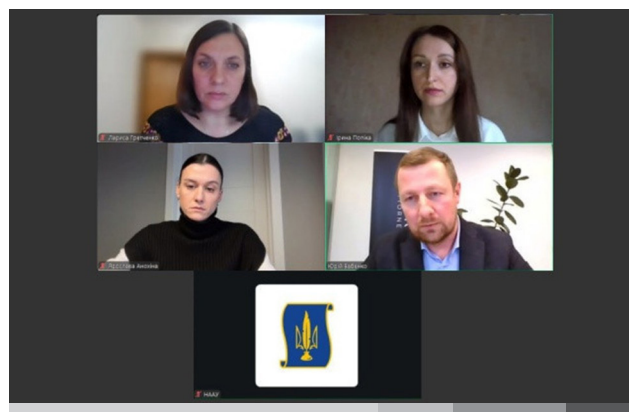
11 листопада голова Комітету **Лариса Гретченко** провела у ВША НААУ вебінар на тему «Спадкові права дитини: ефективні способи захисту в умовах воєнного стану».

Під час заходу було висвітлено особливості спадкування дітьми за законом і за заповітом, включно з правом на обов'язкову частку та ситуаціями, коли така частка підлягає зменшенню. Дискусійними стали питання статусу ненародженої дитини у спадкових і суміжних правовідносинах, а також наявності аліментної заборгованості в складі спадщини та її впливу на інтереси спадкоємців. Спільно з учасниками проаналізовано підстави усунення від спадкування, механізми спадкування за правом представлення, правила спадкової трансмісії та вплив усиновлення на обсяг спадкових прав дитини.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/HliyvG.

12 листопада у НААУ відбулась фахова дискусія на тему «Поділ майна подружжя: як забезпечити баланс права і справедливості?».

Нові тенденції практики та правові позиції Верховного Суду у справах про поділ спільного майна подружжя представив заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

Він наголосив, що під час вирішення спору суд має встановити не лише обсяг спільно нажитого майна, наявного на час припинення ведення спільного господарства, а й джерело та час його придбання, вартість. На прикладі постанови ВС від 21.06.2023 у справі № 654/3751/18 Юрій Бабенко продемонстрував необхідність виходити з презумпції рівності часток і враховувати інші істотні обставини, що мають значення для справи. Зокрема, йдеться про можливість реального поділу майна з виділенням кожному з подружжя окремих видів (об'єктів) майна, можливість спільного користування певним видом майна у разі визначення ідеальних часток у ньому та спільного користування неподільною річчю, про те, чи визначили сторони певний порядок користування спірним майном, а також про матеріальне становище співвласників щодо можливості сплати грошової компенсації за перевищення вартості частки, що підлягає виділу іншому з подружжя.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/RIV7jG](https://is.gd/RIV7jG).

17 листопада на сайті НААУ були оприлюднені зауваження та пропозиції Комітету до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання базової соціальної допомоги» від 18.09.2025 № 14051.

Адвокати висловили свої зауваження. Зокрема, зміни до Закону «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» обмежують допомогу переважно I групою з урахуванням малозабезпеченості, виключаючи II — III групи без чітких критеріїв. Це суперечить ст. 46 Конституції, Закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» та ст. 28 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, які забороняють дискримінацію за ознакою інвалідності.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/HOz4AH](https://is.gd/HOz4AH).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

6 листопада Комітет організував освітній семінар для студентів-юристів Донецького національного університету ім. Василя Стуса на тему «Захист

та інструменти протидії дезінформації (фейкам та маніпуляціям) у воєнний час». Модераторка семінару **Оксана Полотнянко** наголосила, що молодь є найбільш уразливою аудиторією для дезінформації і потребує навичок перевірки інформації. Учасники отримали пам'ятку з ключовими темами, включаючи словник дезінформації, способи розпізнавання маніпуляцій та законодавчі аспекти протидії їй в Україні. Члени Комітету розглянули основні види неправдивої інформації, наголосили на ролі штучного інтелекту у поширенні фейків та дипфейків, описали практичні аспекти перевірки інформації та розповіли про реальні кримінальні кейси. Заступник голови Ради адвокатів України **Олексій Кухар** підкреслив, що критичне мислення є однією з ключових навичок юриста та особливо важливе в умовах інформаційної війни.

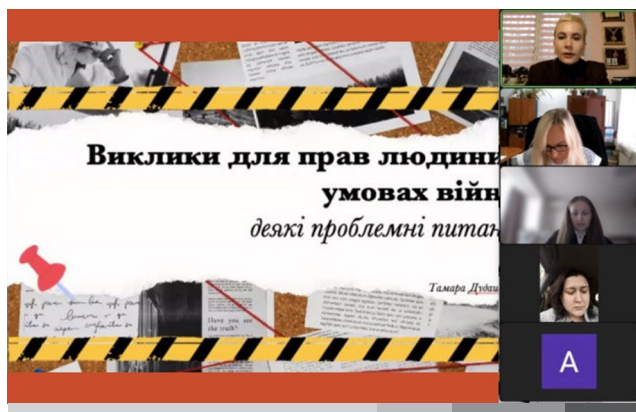
Детальніше за посиланням: [URL: surl.lu/dkpieh](https://surl.lu/dkpieh).

КОМІТЕТ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ НААУ

Активності відповідно до затвердженого плану 20.10.2025 — 20.11.2025:

4 листопада Комітет спільно з кафедрою медичного права ФПДО ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького» організували та провели науково-практичний лекторій з нагоди 75-річчя з дня прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на тему: «Повага до прав людини як категоричний імператив Європейської конвенції з прав людини». Захід модерований головою Комітету **Іриною Семяною**.

Член Ради Комітету **Яна Бабенко** виступила з доповіддю на тему «Захист права на медичну допомогу

в умовах обмеження свободи (аналіз порушень ст. 3 і ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у практиці ЄСПЛ)».

Регіональний представник Комітету у Запорізькій області **Олена Шевельова** виступила з темою «Конфіденційність інформації про стан здоров'я як складова права на приватне життя».

Голова Комітету **Ірина Сенюта** окреслила практику ЄСПЛ у сфері охорони здоров'я за 2025 рік у доповіді на тему «Практика ЄСПЛ у сфері охорони здоров'я: новельне попурі».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/XldoCT.

Активності членів Комітету поза затвердженням планом:

24 жовтня член Ради Комітету **Вікторія Валах** взяла участь у круглому столі по ДРТ, організованому Комітетом з темою доповіді «Право власності на ембріони in vitro: праволюдні ризики та межі допустимого регулювання».

30 жовтня член Ради Комітету **Яна Бабенко** провела вебінар на Вищій школі адвокатури на тему: «Лікарська таємниця та захист персональних даних пацієнтів».

19 листопада голова комітету **Ірина Сенюта** надала коментар ТРК Перший Західний щодо окремих питань надання психіатричної допомоги, зокрема примусового психіатричного огляду, поліцейського піклування щодо осіб з ознаками вираженого психічного розладу, презумпції психічного здоров'я, дотримання прав людини.

Підготовка тематичних статей, книг та публікацій у ЗМІ:

Валах В. В. Визначення та характерні ознаки правової категорії «медична документація». Медичне право. № 2 (36). 2025. С. 26- — 34. URL: doi.org/10.25040/medicallaw2025.02.026.

Валах В. В. Адвокат у медичних справах: виклики та перспективи професійної практики // Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.), І. О. Кіслицина, М. О. Кравченко [та ін.]. — Одеса : Юридична література, 2025. — С. 55 — 59 (тези доповіді на конференції).

Сенюта І. Я. Духовна опіка як об'єкт права на медичну допомогу: європейські традиції та національні аксіоми. Право України. № 7. 2025. С. 42 — 55.

Миколаєць Ю. М. Як застосовувати нову номенклатуру та переліки спеціальностей, професій і посад. Спеціалізований щомісячний журнал «Управління закладом охорони здоров'я». № 11/25, листопад 2025.

Миколаєць Ю. М. Медичні відходи: алгоритм і відповідальність. Електронний журнал «Головний бухгалтер медичного закладу». № 11/2025, листопад.

Миколаєць Ю. М. Ліцензування наркотичних засобів (НЗ та ПР): нові вимоги 2025. Електронний журнал «Практика управління медичним закладом». № 11/2025, листопад.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

Протягом жовтня 2025 року відбулася серія тренінгів «Насильство на побаченні: як діяти та куди звертатися», які провела регіональна представниця Комітету в Івано-Франківській області **Марія Логвінова**, в межах програми «ТОТ Тренерки для громад», розробленої ГО «Д.О.М.48.24» за підтримки Kvinna till Kvinna. Kvinna till Kvinna Foundation.

Тренінги проходили у три етапи:

17 жовтня — для представниць Івано-Франківського осередку Ліги студентів Асоціації правників України;

21 жовтня — для здобувачів / здобувачок освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Історія. Середня освіта» Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

24 жовтня — для студентів / студенток першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Публічне управління та адміністрування» Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Учасники / учасниці обговорили, як розпізнати форми насильства, які «червоні прапорці» сигналізують про токсичні стосунки, чому важко розірвати цикл насильства, а також якими є ознаки здорових взаємин — довіра, повага, безпека. Особливу увагу приділили тому, що насильство може починатися ще на етапі побачень і не завжди має очевидні прояви.

Мета тренінгів — підвищити обізнаність молоді щодо ризиків у стосунках, сформувані розуміння власних кордонів і знання, куди звертатися по допомогу.

9 — 11 листопада ВША НААУ та Благодійна організація «Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги» провели тренінг для адвокатів і адвокаток, спрямований на підвищення спроможності правничої спільноти реагувати на прояви дискримінації, нетерпимості та злочинів на ґрунті ненависті.

Лекторами тренінгу виступили **Наталія Черевко** — адвокатка, медіаторка, регіональна представниця Комітету у Херсонській області, кандидат наук з державного управління та **Валерія Долгоєр** — адвокатка, заступниця голови Комітету, юристка та спеціалістка з адвокації наряду правозахисту БО БФ «СХІД-СОС».

Програма поєднувала презентації, аналіз судової практики, рольові вправи, групові обговорення та практичні завдання. Учасники у форматі мінітренінгів відпрацьовували власні виступи, моделювали навчальні ситуації, дискутували щодо проявів дискримінації та шляхів захисту постраждалих.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/TluH65.

13 листопада в навчально-науковому юридичному інституті Карпатського національного університету ім. В. Стефаника відбувся інтерактивний тренінг «Жіноче лідерство». Захід проведено у межах діяльності регіональної представниці Комітету в Івано-Франківській області **Марії Логвінової**, а також у рамках програми «ТОТ Тренерки для громад» ГО «Д.О.М.48.24» на запрошення Івано-Франківського осередку Ліги студентів АПУ.

Актуальність тренінгу зумовлена сучасними викликами у сфері рівності можливостей: жінки в Україні досі менш представлені на керівних посадах, стикаються з упередженнями, різницею в оплаті праці та явищем «скляної стелі». Для юристок, які працюють та працюватимуть у правозахисній, адвокатській чи правоохоронній сферах, розуміння цих процесів є необхідним елементом професійної підготовки.

Під час зустрічі учасниці обговорили ключові бар'єри на шляху до лідерства, ознайомилися з прикладами українських жінок-лідерок минулого й сучасності, а також виконали низку інтерактивних вправ, спрямованих на розвиток навичок самопрезентації та взаємної підтримки. Візуальні матеріали та тематичні відео стали підґрунтям для дискусії про видимість жіночих досягнень та роль медіапростору у формуванні уявлень про лідерство.

Тренінг дав учасникам практичні інструменти для усвідомлення власних сильних сторін, подолання внутрішніх бар'єрів і формування особистої стратегії професійного розвитку.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Чинний порядок, установлений ст. 284 КПК, дозволяє оскаржувати лише ухвалу про закриття кримінального провадження. Натомість рішення суду про відмову в його закритті не підлягає апеляційному перегляду.

Через таку норму сторони фактично позбавлені можливості оскаржити позицію суду, якщо він відмовив у задоволенні відповідного клопотання. На цю прогалину звернув увагу Касаційний кримінальний суд Верховного Суду у постанові від 16.12.2024 у справі № 405/1050/24.

У Верховній Раді запропонували усунути цю колізію. 29.09.2025 зареєстровано законопроект № 14084 «Про внесення змін до ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України щодо оскарження в апеляційному порядку ухвал про відмову у закритті кримінального провадження».

Документ уточнює ч. 11 ст. 284 КПК, передбачаючи можливість апеляційного оскарження як ухвали про закриття, так і ухвали про відмову у закритті провадження.

За висновком НААУ, підготовленим на запит Комітету Верховної Ради з питань правоохоронної діяльності, прийняття законопроекту посилить гарантії захисту прав осіб, передбачених ст. 393 КПК, і сприятиме дотриманню зобов'язань України за ст. 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які гарантують права на справедливий суд і на ефективний засіб правового захисту.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/fsjmkh.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

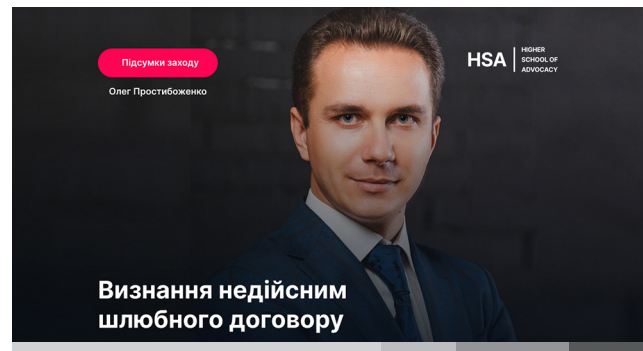
21 жовтня на сайті НААУ були оприлюднені зауваження та пропозиції Комітету до проектів законів щодо вдосконалення захисту прав осіб, визнаних судом недієздатними:

- № 13354 про внесення змін до Цивільного кодексу;
- № 13355 про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу.

Зокрема, ними пропонується розширити коло суб'єктів, які можуть звертатися до суду із заявою про поновлення цивільної дієздатності. Відповідне право надається самій особі, визнаній судом недієздатною.

Детальніше за посиланням: URL: <https://is.gd/LlFAip>.

27 жовтня на сайті ВША НААУ були оприлюднені підсумки заходу на тему «Визнання недійсним шлюбного договору», лектором якого виступив голова Комітету **Олег Простибоженко**.

Лектор докладно проаналізував разом з учасниками визнання недійсним шлюбного договору.

Детальніше за посиланням: URL: <https://is.gd/csIr4I>.

14 листопада на сайті НААУ були оприлюднені зауваження та пропозиції Комітету до проекту Закону № 14106 від 08.10.2025 «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо уточнення вимог до документів у справах про усиновлення» та надали зауваження і пропозиції.

Законопроект покликаний усунути низку практичних проблем, пов'язаних із чинною вимогою подавати медичний висновок у паперовій формі. По-перше, відсутній єдиний механізм перевірки достовірності таких документів, що створює ризики використання підроблених довідок. По-друге, відбувається дублювання процедур — адже висновок подається і самим заявником, і в процесі підготовки висновку органом опіки та піклування.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/WPsDYf.

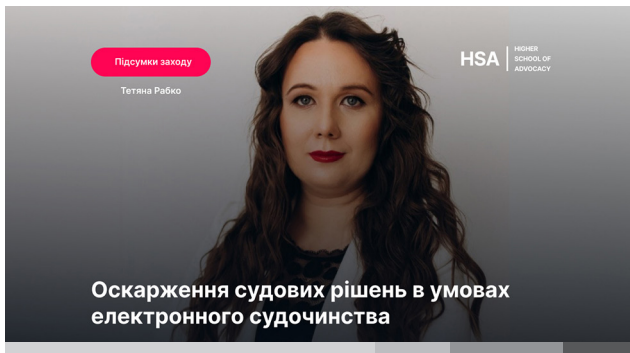
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У жовтні — листопаді заступниця голови Комітету **Тетяна Рабко** провела 3 вебінари та здійснила 4 публікації.

Вебінари:

— **27.10.2025** вебінар «Оскарження судових рішень в умовах електронного судочинства»;

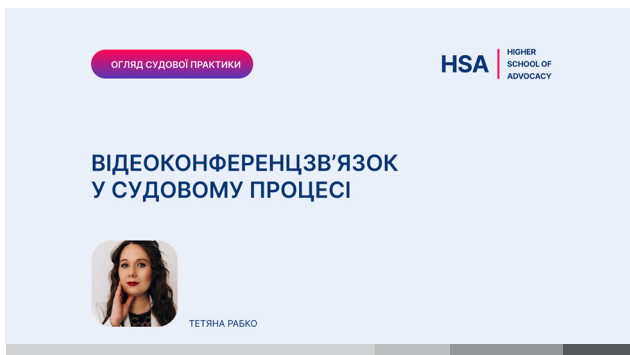

— **06.11.2025** вебінар спільно з приватним виконавцем Анатолієм Телявським «Цифрова взаємодія у виконавчому провадженні»;

— **17.11.2025** вебінар «Електронне судочинство для юридичних осіб: ефективність, переваги та виклики».

Публікації:

— Відеоконференцз'язок у судовому процесі;
— Електронний підпис у довіреності: судова практика підтвердження повноважень у «Електронному суді»;

— Судова практика щодо обов'язку сторони перевіряти документи в е-суді;

— Обов'язок сторони контролювати доставку та реєстрацію документів в е-суді.

8 листопада **Тетяна Рабко** стала лауреатом Всеукраїнського конкурсу «Молодий правник року» 2024/2025 у номінації «молодий адвокат». Конкурс організовано Радою молодих юристів України.

20 жовтня **Тетяна Рабко** долучилася як спікер до Х Всеукраїнського круглого столу «Застосування законодавства під час дії воєнного стану в Україні: актуальні виклики та шляхи їх подолання». Захід організовано Комітетом адвокатської практики та підвищення кваліфікації Ради адвокатів Запорізької області.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

6 листопада на порталі LIGA:ZAKON була опублікована стаття заступника голови Комітету **Сергія Лисенка** на тему «Корпоративний договір: гнучкість партнерських відносин та механізми фінансової безпеки інвесторів».

Основна мета корпоративного договору — встановити прозорі правила партнерства, запобігти блокуванню рішень і врегулювати відносини, що виходять за рамки статуту. Якщо статут є архітектурою компанії, то корпоративний договір — це її механізм управління та система стримувань і противаг. Для інвесторів, особливо іноземних, корпоративний договір є гарантією фінансової безпеки. Ефективність договору значно зростає при його поєднанні з безвідкличною довіреністю з корпоративних прав. Такий механізм дозволяє реалізовувати умови договору без звернення

до суду — наприклад, у разі відмови одного з учасників виконати обов'язок з продажу частки.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/GDQiB2.

7 листопада на порталі LIGA:ZAKON була опублікована стаття секретаря Комітету **Кирила Кузнецова** на тему «Підроблення документів в Україні: кримінальна відповідальність для фізичних і юридичних осіб».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/EITSSh.

17 листопада на порталі LIGA:ZAKON була опублікована стаття члена Ради Комітету **Альони Радевої** на тему «Криптовалюта під прицілом судів: від арешту до поділу майна».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/UaVGaz.

17 листопада на порталі LIGA:ZAKON була опублікована стаття члена Ради Комітету **Юрія Шуліки** на тему «Політика безпеки бізнесу: що має знати юрист?».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/JDVZHz.

19 листопада на порталі LIGA:ZAKON була опублікована стаття секретаря Комітету **Кирила Кузнецова** на тему «Як правильно скласти договір публічної оферти».

У час, коли більшість послуг і продажів переходять в онлайн, договір публічної оферти визначає правила гри між бізнесом і споживачем. Проте помилки в його формулюванні можуть призвести до судових спорів, штрафів і втрати довіри клієнтів. Як цього уникнути — автор розглянув у статті.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/cBBk18.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

У жовтні на сайті НААУ опубліковано статтю голови Комітету **Якова Вороніна** «Як регулювання ринку віртуальних активів вплине на адвокатську практику?».

«Адвокати відіграватимуть ключову роль у спрощенні процедур авторизації для постачальників послуг та емітентів токенів, що включатиме підготовку пакетів документів, розробку внутрішніх політик та комплаєнс-систем, а також представництво інтересів клієнтів у відносинах з НБУ та новим регулятором», — адвокат Я. Воронін.

Детальніше за посиланням: unba.org.ua/publications/10863-yak-regulyvannya-rinku-virtual-nih-aktiviv-vpline-na-advokats-ku-praktiku.html.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ЗМІ

У публічних виступах адвокати часто зловживають складною термінологією, втрачаючи контакт із аудиторією. Відсутність навичок спілкування з медіа та громадськістю породжує комунікаційний розрив, який професіоналу потрібно навчитися долати.

Голова Комітету НААУ **Юрій Радзівський** розповів про підвищення медійної грамотності адвокатів у черговому подкасті «Розмови в комітетах».

«Найбільш поширена помилка полягає в тому, що адвокати зловживають великою кількістю спеціальних юридичних термінів незрозумілих для журналістів і широкого загалу, використовують складні конструкції. І ніхто, крім інших адвокатів, в кращому випадку їх не розуміє», — пояснив очільник профільного комітету.

Юрій Радзівський зізнався, що і сам на початку діяльності припускався помилок. «Я сварився, мені здавалось чомусь, що от якщо ми приберемо якусь спеціальну юридичну термінологію, то мій виступ дуже сильно втратить в професійному сенсі. Я казав: «Ви не розумієте, цього не можна чіпати», — розповів він. — Але от зараз після того, як пройшов час, я розібрався з цим питанням. Напевно, найголовніше, що має знати адвокат при спілкуванні з медіа, — це яким чином правильно, доступно, в максимально простій формі доносити свої думки, ідеї».

Окремо він нагадав про етичні стандарти публічних коментарів: неухильне дотримання Правил адвокатської етики, заборона образливих чи нецензурних висловлювань, а також недопустимість невиправданої критики опонентів і колег.

Детальніше за посиланням: URL: surli.cc/cfbpwm.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

27 жовтня на сайті НААУ до тижня довкілевого права було опубліковано статтю голови Комітету **Віктора Кобилянського** на тему «Самозалісені землі: чому прокурори йдуть до суду замість місцевих рад».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/styg93.

28 жовтня на сайті НААУ до тижня довкілевого права було опубліковано статтю заступниці голови Комітету **Софії Шутяк** та адвоката **Діани Ляшенко** на тему «Механізми відшкодування екологічної шкоди, завданої морському довкіллю під час війни».

Історичний контекст. Друга світова війна завдала масштабного забруднення морського середовища внаслідок затоплення тисяч суден, розливів нафти та скидання хімічної зброї у Балтійське й Північне моря. Частина затонулих кораблів і досі становить небезпеку, адже їхні корпуси продовжують кородувати, а паливо та токсичні речовини просочуються у воду, створюючи довготривалі екологічні ризики. Тоді міжнародних стандартів чи механізмів компенсації за таку шкоду не існувало.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/R7ofLx.

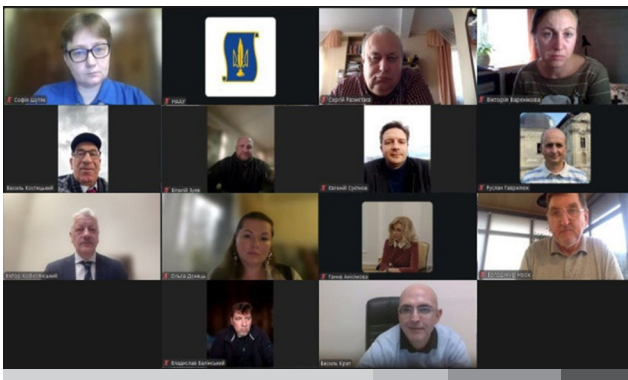
29 жовтня на сайті НААУ до тижня довкілевого права було опубліковано статтю заступниці голови Комітету **Софії Шутяк** та **Любові Фельбаби-Клушиної** на тему «Рослинний світ у власності народу: чому громади не мають механізмів захисту».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/ovsLx7.

30 жовтня на сайті НААУ до тижня довкілевого права було опубліковано статтю членкині Ради Комітету **Вікторії Варенікової** та заступниці голови Комітету **Софії Шутяк** на тему «Межі заповідного фонду: між законом, кадастром і судами».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/a533Ra.

30 жовтня у НААУ до тижня довкілевого права було проведено **круглий стіл** на тему «Власність народу України на природні ресурси: зміст та наповнення цього права та особливості практики реалізації його у екологічних спорах».

Академік Національної академії правових наук України, професор Київського національного університету ім. Т. Шевченка, президент Міжнародної екологічної академії **Василь Костицький** нагадав,

що норма про право власності українського народу на природні ресурси вперше з'явилася в Законі «Про охорону навколишнього природного середовища», а згодом була закріплена у ст. 13 Конституції. На його думку, народ є не лише носієм суверенітету і джерелом влади, а й суб'єктом права, здатним володіти, користуватися й розпоряджатися майном. Вчений підкреслив, що ст. 13 Основного Закону відображає саме цю ідею — народ виступає власником природних ресурсів, а держава та органи місцевого самоврядування реалізують це право від його імені.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/ON4M9T.

31 жовтня на сайті НААУ до тижня довкілевого права було опубліковано статтю заступниці голови Комітету **Софії Шутяк** на тему «Управління відходами: закон працює, але не стимулює».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/ONAmKZ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

12 листопада Комітет провів **круглий стіл** на тему «Концепція майбутнього Містобудівного кодексу України». Учасники дискусії розглядали питання про те, чи потрібна Україні окрема кодифікація у сфері містобудування та як забезпечити баланс між інтересами держави, громад, бізнесу і громадян в умовах повоєнної відбудови. Голова комітету **Олег Поваляєв** наголосив на важливості активної участі адвокатської спільноти у формуванні правових засад майбутнього кодексу. Учасники підтримали ідею ухвалення єдиного кодифікованого акта під робочою назвою «Кодекс просторового планування і забудови територій», який мав би систематизувати норми, закласти людиноцентричний підхід, забезпечити прозорі й цифровізовані процедури та враховувати європейський вектор розвитку. Особлива увага була звернена на необхідність забезпечення реальної участі громадськості у прийнятті рішень та гарантій судового контролю за адміністративними процедурами у сфері забудови.

Детальніше за посиланням: URL: surl.lu/cxtszs.

13 листопада Комітет підготував та оприлюднив Дайджест судової практики у сфері містобудування за перший квартал 2025 року. Документ містить огляд 18 висновків Верховного Суду з питань державного архітектурно-будівельного контролю, будівельного паспорта, містобудівних умов та обмеження забудови

земельної ділянки, дозволу на виконання будівельних робіт, права на виконання будівельних робіт та прийняття об'єктів в експлуатацію, а також самочинного будівництва. Дайджест буде корисним для адвокатів, юристів, забудовників, представників органів місцевого самоврядування та фахівців у сфері архітектури й будівництва, які беруть участь або залучені до дозвільних процедур, містобудівного контролю та судового захисту прав у цій сфері.

Детальніше за посиланням: URL: surli.cc/nueaut.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ТРАНСПОРТНОГО ПРАВА

18 листопада **Сергій Козирєв** опублікував на сайті НААУ статтю про компенсації авіапасажирам при затримці та скасуванні рейсів. У матеріалі автор розбирає ситуацію, коли активність дронів в аеропорту призводить до затримок і скасування. Козирєв пояснює, що така діяльність дронів кваліфікується як надзвичайні обставини, унаслідок чого авіакомпанія звільняється від виплати грошової компенсації пасажирів, якщо доведе причинний зв'язок та докладе розумних зусиль для мінімізації наслідків. Водночас перевізник залишається зобов'язаним забезпечити пасажирів харчуванням, напоями, готелем, трансфером та засобами зв'язку. Автор також надає практичні поради щодо збирання доказів — скріншотів, фото табло та чеків — для подальшого захисту своїх прав та вимагання відшкодування прямих витрат у разі, якщо авіакомпанія не запропонувала своєчасну альтернативу.

Детальніше за посиланням: surl.li/ymiwyn.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

24 жовтня відбувся тренінг, організований регіональною представницею Молодіжного комітету у Хмельницькій області **Катериною Довгополою** на тему «Комунікація в адвокатській діяльності як інструмент та стратегія».

Спікером заходу став адвокат, професор, заступник голови МКАС при ТПП України — **Володимир Нагнибіда**.

Під час тренінгу учасники обговорили: — співвідношення змісту та форми у комунікації між клієнтом і адвокатом, а також між колегами; — роль першого враження у професійній взаємодії; — поняття «кон-

флікт очікувань» у спілкуванні; — основи побудови комунікаційної стратегії в адвокатській практиці.

27 жовтня Вінницьке регіональне представництво Молодіжного комітету провело зустріч зі студентами-випускниками Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ.

Під час заходу обговорили доступ до професії адвоката, її переваги, а також діяльність Національної асоціації адвокатів України та порядок отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Спікерами зустрічі виступили: **Жанна Грушко** та **Максим Менчук** — регіональні представники UNBA

NextGen, а також адвокати **Катерина Непийвода** та **Ірина Білоус**. Захід відбувся за підтримки керівництва інституту та кафедри права, зокрема завідувачки кафедри, доктора юридичних наук, професора — **Тетяни Сухореброї**.

Студенти активно долучалися до діалогу, ставили практичні запитання про адвокатську діяльність, поєднання навчання і практики, реальні виклики професії. Зустріч пройшла продуктивно та стала ще одним кроком до формування нового покоління адвокатів. Сподіваємось на подальшу співпрацю та залучення студентів до адвокатської спільноти!

31 жовтня регіональний представник Молодіжного Комітету в Одеській області **Іванна Блохіна** спільно з професоркою кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ **Іриною Гловюк** провели бінарне практичне заняття з курсантами 3-го курсу Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції НПУ з навчальної дисципліни «Кримінальний процес».

Під час заняття Іванна Блохіна розповіла про Молодіжний Комітет НААУ — UNBA NextGen, поділилася власним досвідом розгляду справ у суді першої інстанції та застосування запобіжних заходів, звернувши особливу увагу на професіоналізм: повагу один до одного, усвідомлення, що ми всі є частиною правосуддя, та важливість не сприймати справу особисто.

Іванна Блохіна, яка активно ділиться досвідом зі студентами юридичних вузів, переконана, що практичний досвід і знання — запорука підготовки фахівців нового покоління.

8 листопада в Києві відбулося урочисте підбиття підсумків Всеукраїнського конкурсу «Молодий правник року 2024/2025».

До складу експертного журі увійшли заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій** та голова Молодіжного Комітету **Ігор Андрєєв**.

Ігор Андрєєв наголосив, що робота з молоддю є одним із пріоритетних напрямів діяльності НААУ. Він підкреслив, що участь в організації заходу та оцінюванні номінантів стала логічним продовженням системної політики, спрямованої на розвиток молоді правничої спільноти, підтримку професійного зростання майбутніх лідерів адвокатури та посилення ролі адвокатів у формуванні сучасного правового середовища.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/5i18Hc](https://is.gd/5i18Hc).

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

18 — 19 жовтня на базі КПІ ім. Сікорського та Київського університету права НАН України відбулися III Національні судові змагання з сімейного права, які вже традиційно організовує Європейська асоціація студентів-юристів (The European Law Students' Association, ELSA).

Суддівські колегії склалися з представників адвокатської спільноти, які оцінювали усні промови та письмові роботи команд-учасників з позиції позивача та відповідача за реалістичним сімейним спором. Враженнями від організації змагань та якості підготовки їхніх учасників поділилися представники НААУ.

Автором завдання для студентів став голова Комітету НААУ з питань цивільного права та процесу **Олег Простибоженко**. За його словами, фабула справи була багатогранною, побудованою на комплексі

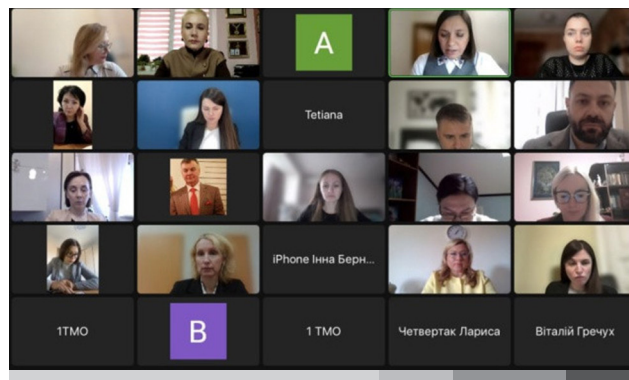
питань, які дозволяли команді як позивача, так і відповідача продемонструвати логічне мислення, уміння аргументовано відстоювати позицію та правильно застосовувати норми матеріального і процесуального права. «У фабулу свідомо було закладено аспекти, які раніше не отримали однозначного вирішення у практиці Верховного Суду. Це дало можливість учасникам проявити гнучкість у правовому аналізі, віднайти власний підхід до тлумачення норм і сформуванати самостійну позицію», — зазначив він.

Заступник голови Комітету НААУ з питань сімейного права **Юрій Бабенко**, який не вперше виступає суддею, цього року входив до суддівської колегії фіналу. Він вважає, що такі змагання є корисною ініціативою як для адвокатів, так і для студентів. Для перших — це чудова нагода подискутувати з колегами, для других — можливість отримати неоціненний досвід.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/fjYHzF](https://is.gd/fjYHzF).

Комітет медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ та Комітет НААУ з питань сімейного права організували та провели **24 жовтня** науково-практичний круглий стіл на тему «ДРТ: правничі та праволодінні виклики сьогодення».

Метою заходу було обговорення новельних законопроектів щодо допоміжних репродуктивних технологій на предмет дотримання цінностей верховенства права, судової практики як національної, так і ЄСПЛ, а також окреслення праволодінних проблем і гарантій крізь судову оптику.

Круглий стіл був модерований головами комітетів, відповідно, **Іриною Сенютою** та **Ларисою Гретченко**.

До участі в заході долучились представники медичної і правової доктрини та практики, зокрема Верховного Суду, Нотаріальної палати України, комітетів НААУ, Української асоціації репродуктивної медицини, закладів вищої освіти.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/MDzlpR](https://is.gd/MDzlpR).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТРУДОВІ ГАРАНТІЇ, ОБОВ'ЯЗКИ РОБОТОДАВЦЯ ТА МЕЖІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Наталія Кайда, адвокат, членкиня Ради Комітету НААУ з питань трудового права

У статті досліджено особливості правового регулювання оплати праці в умовах воєнного стану в Україні, зосереджено увагу на збереженні трудових гарантій, обов'язках роботодавця щодо організації праці та документального оформлення змін у її режимі, а також на межах його відповідальності у випадку порушення таких обов'язків. Проаналізовано чинне законодавство та актуальні підходи правозастосовної практики, що формують комплекс механізмів забезпечення права працівника на оплату праці навіть у надзвичайних умовах. Особлива увага приділяється співвідношенню форс-мажорних обставин та трудових гарантій, а також принципам розподілу ризиків у трудових правовідносинах під час воєнного стану.

Воєнний стан в Україні зумовив суттєву трансформацію трудових правовідносин, поставивши перед роботодавцями та працівниками нові виклики, пов'язані з неможливістю або небезпекою виконання трудових функцій. У випадках, коли працівник фактично позбавлений можливості доступу до робочого місця через бойові дії, окупацію, руйнування інфраструктури чи загрозу життю, питання захисту права на оплату праці набуває важливого значення. Конституційне право на працю та на своєчасну й повну її оплату продовжує діяти в умовах воєнного стану, а тому потребує належного забезпечення з боку держави та роботодавців.

З огляду на це трудове законодавство, включно з Конституцією України та Кодексом законів про працю України¹, становить основу для регулювання оплати праці у надзвичайних умовах. У статті 43 Конституції гарантується працівникам своєчасна і повна оплата праці, а у КЗпП передбачаються відповідні гарантії, зокрема оплата часу простою не з вини працівника, обов'язок роботодавця забезпечити належну організацію праці та дотримання процедури зміни істотних

умов праці. Ці положення зберігають чинність незалежно від обставин воєнного характеру, що підкреслює стабільність трудових прав навіть у період надзвичайного стану.

Спеціальне регулювання періоду воєнного стану, закріплене в Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX, спрямоване на забезпечення гнучкості організації праці, водночас не скасовуючи фундаментальних трудових гарантій. Закон установлює обов'язок роботодавця вживати всіх можливих заходів для виплати заробітної плати та оформлення змін у трудових відносинах належним чином. Навіть за умов бойових дій роботодавець не звільняється від необхідності документального оформлення простою, дистанційної роботи, переведення або призупинення трудового договору.

Особливого значення набувають обставини, за яких виконання роботи стає об'єктивно неможливим. Евакуація працівників, неможливість доступу до робочого місця через бойові дії, окупація територій —

¹ Далі за текстом — КЗпП.

усі ці ситуації кваліфікуються як поважні причини, що виключають вину працівника. Повідомлення роботодавця про неможливість працювати є достатнім підтвердженням наявності таких причин, а відсутність працівника за таких умов не може розцінюватися як порушення трудової дисципліни. Примушування працівників до роботи в умовах окупації суперечить принципам безпеки праці та порушує законодавство.

У випадках, коли роботодавець не може забезпечити працівника роботою, він зобов'язаний оформити відповідні управлінські рішення. Простій, дистанційна робота, призупинення дії трудового договору чи інші форми тимчасової зміни умов праці підлягають обов'язковому документальному оформленню. Якщо роботодавець не видав жодного наказу, але фактично не забезпечує можливості працювати, така ситуація розцінюється судовою практикою як простій не з вини працівника, що тягне за собою обов'язок оплати відповідно до ст. 113 КЗпП.

У межах правового регулювання надзвичайно важливим є питання відповідальності роботодавця, яке визначається за принципами трудового права та спеціальними нормами воєнного часу. Роботодавець несе відповідальність за належну організацію праці, оформлення управлінських рішень, забезпечення можливості виконання роботи та своєчасну оплату праці. Межі його відповідальності не зменшуються в умовах воєнного стану: роботодавець зобов'язаний здійснювати активні дії та вживати всіх можливих заходів для реалізації трудових прав працівників.

Принципово важливо, що форс-мажорні обставини у трудових правовідносинах не звільняють роботодав-

ця від обов'язку виплачувати заробітну плату. На відміну від цивільно-правових зобов'язань, у сфері праці непереборна сила не припиняє трудових гарантій і не зменшує обов'язків роботодавця, який має вжити передбачених у законі заходів щодо оформлення змін у трудовому процесі. Невиконання цього обов'язку тягне фінансову, адміністративну або іншу юридичну відповідальність, зокрема у формі компенсації заборгованості та затримки заробітної плати.

Межі відповідальності роботодавця також передбачають обов'язок довести вину працівника у разі, коли працівникові вказують на невиконання трудових обов'язків. Звільнення роботодавця від відповідальності можливе лише за умови належної організації праці, доведеного факту повідомлення працівника про можливість виконання роботи та відсутності об'єктивних перешкод для цього. У всіх інших випадках, пов'язаних з бойовими діями або організаційною неспроможністю підприємства, відповідальність за наслідки покладається саме на роботодавця.

Узагальнимо: правове регулювання оплати праці в умовах воєнного стану демонструє стабільність трудових гарантій та послідовність підходів щодо покладення відповідальності на роботодавця за організацію трудового процесу. Працівник має право на збереження доходу в разі неможливості виконання роботи не зі своєї вини, а роботодавець несе обов'язок належним чином оформляти зміни в організації праці та здійснювати оплату відповідно до закону. Такий підхід забезпечує баланс між інтересами працівника й роботодавця, сприяє правовій визначеності та підтримує соціальну стабільність у надзвичайних умовах.

РІВНІСТЬ ПРАВ МІГРАНТІВ У ПОЛЬЩІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КСЕНОФОБІЇ

Олена Мурзановська, адвокат — Київ, юрист — Варшава

Інтенсифікація міграційних процесів у Європі, спричинена як глобальними соціально-економічними чинниками, так і збройними конфліктами, актуалізує питання забезпечення рівних прав мігрантів у державах-членах Європейського Союзу. Особливої уваги потребує досвід Республіки Польща, яка починаючи з 2014 року, а особливо після 2022 року, стала одним із головних центрів прийому мігрантів з України, але протягом останнього року стає небезпечною для мігрантів.

У цьому контексті важливо дослідити, яким чином польське законодавство гарантує рівність прав іноземців та запобігає проявам ксенофобії, а також наскільки ефективно ці норми реалізуються на практиці.

Основоположним актом, який закріплює принцип недискримінації, є Конституція Республіки Польща від 02.04.1997¹. Згідно зі ст. 32 Конституції усі люди є рівними перед законом, а ніхто не може бути дискримінованим у політичному, соціальному чи економічному житті з будь-яких причин. А ст. 37 Конституції встановлює, що іноземці, які перебувають на території Польщі, користуються основними правами і свободами людини на рівних засадах з громадянами, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором. Таким чином, конституційний рівень гарантій охоплює всіх осіб незалежно від громадянства, що створює підґрунтя для інтеграційної політики держави.

Крім того, Польща, як одна з держав-членів Європейського Союзу, зобов'язана дотримуватися таких директив, спрямованих на боротьбу з дискримінацією:

— Директива Ради ЄС 2000/43/ЄС від 29.06.2000 забороняє дискримінацію за ознакою раси чи етнічного походження у сфері освіти, працевлаштування, соціального забезпечення та доступу до послуг²;

— Директива Ради ЄС 2000/78/ЄС від 27.11.2000 створює загальну рамку рівного ставлення у сфері зайнятості³;

— Директива Ради ЄС 2011/95/ЄС від 13.12.2011 визначає стандарти надання міжнародного захисту та соціальних прав для шукачів притулку⁴.

У національне законодавство ці положення імплементовані через Закон від 03.12.2010 «Про впровадження деяких положень Європейського Союзу щодо рівного ставлення»⁵. Згідно з цим Законом забороняється дискримінація у сфері праці, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та доступу до товарів і послуг.

З метою реалізації принципів рівного ставлення у Польщі діють *два основні органи*:

— Уповноважений з прав людини (Rzecznik Praw Obywatelskich) — це незалежний конституційний орган, який приймає скарги від іноземців на дискримінаційні дії, розглядає порушення прав людини та ініціює судові провадження⁶;

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.

² Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin.

³ Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation.

⁴ Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011.

⁵ Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, Dz.U. 2010 nr 254 poz. 1700.

⁶ Rzecznik Praw Obywatelskich, <https://bip.brpo.gov.pl/pl>.

— Уповноважений уряду у справах рівного ставлення (Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania), який координує міжвідомчу політику щодо недискримінації, проводить моніторинг та інформаційні кампанії⁷.

Законодавство Польщі встановлює також заборони проявів ксенофобії. Так, *Кримінальний кодекс* (Kodeks karny)⁸ передбачає низку норм, спрямованих на боротьбу з ксенофобією:

— статтею 256 забороняється пропаганда фашистського або іншого тоталітарного ладу та публічне підбурювання до ненависті на національному, етнічному, расовому чи релігійному ґрунті;

— статтею 257 встановлюється відповідальність за образи особи або насильство з мотивів її національної, етнічної чи расової приналежності.

Максимальне покарання за такі дії — це позбавлення волі до трьох років, що свідчить про серйозне ставлення держави до протидії злочинам на ґрунті ненависті. Хоча, на жаль, судові процеси тривають дуже довго. Однак, попри наявність розвиненої нормативної бази, *у практиці спостерігаються проблеми*:

— випадки дискримінації при оренді житла чи працевлаштуванні;

— прояви мови ворожнечі у ЗМІ та соціальних мережах;

— неправильне ставлення до мігрантів різного етнічного походження.

Водночас Республіка Польща активно впроваджує державні та регіональні програми інтеграції, серед яких «Program Integracji Społecznej Cudzoziemców 2022-2030», спрямований на соціальну адаптацію іноземців⁹.

Вагому роль у протидії ксенофобії відіграють неурядові організації, такі як: Fundacja Ocalenie, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, які надають правову та психологічну допомогу мігрантам¹⁰.

Так, одна із неурядових громадських організацій провела дослідження і опублікувала «Моніторинговий звіт про захист — Становище українських біженців у Польщі» (липень — грудень 2024 року)¹¹. За даними цього дослідження, у другій половині 2024 року показники все більше висвітлювали різні форми дискримінації щодо українських мігрантів у Польщі. Вторинні дані також підтверджують негативний вплив цього явища, причому деякі експерти припускають, що хоча більшість польських жителів все ще зберігають позитивне ставлення до біженців, є ознаки «втоми від солідарності», іноді це називають «зниженням доброзичливості».

Випадки дискримінації та стигматизації були очевидні як у якісних, так і в кількісних даних.

Основні сфери, де спостерігається дискримінація, це:

- громадський транспорт;
- взаємодія в сусідських спільнотах;
- працевлаштування;
- онлайн-середовище.

Ці випадки непропорційно торкнулися жінок. У цьому контексті концепція гендерної дискримінації (ГД) стала значним фактором ризику, а звіти висвітлюють поведінку, що принижує та дискредитує мігрантів, включаючи словесні образи.

Поширені форми дискримінації:

— Дискримінація за національним походженням, статтю, а особливо мовою була помітною у даних.

— Ключові сфери дискримінації: громадський транспорт, взаємодія в сусідстві та робоче середовище.

— Ксенофобія та расизм були особливо виражені, багато людей зазначали збільшення таких проявів. Для дослідження юристи повідомляли про зростання кількості випадків, що підпадають під ст. 257 Кримінального кодексу, із частою необхідністю медіації через збільшення ксенофобських і расистських дій. Ця тенденція впливала як на дітей, так і на дорослих, зокрема людей з України.

З другої половини 2024 року Польща запровадила нову міграційну політику під назвою «Відновити

⁷ Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania, gov.pl.

⁸ Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553.

⁹ Program Integracji Społecznej Cudzoziemców 2022 — 2030, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Warszawa, 2022.

¹⁰ Helsińska Fundacja Praw Człowieka; Fundacja Ocalenie; Stowarzyszenie Interwencji Prawnej — звіти діяльності за 2023 р.

¹¹ Zвіт IRC Poland — Protection Monitoring Report — Situation of Ukrainian Refugees in Poland (July-December 2024) — Poland | ReliefWeb «Дискримінація українських біженців у Польщі» (звіт за липень — грудень 2024 року).

контроль. Забезпечити безпеку. Комплексна та відповідальна міграційна стратегія для Польщі 2025-2030». Відповідно до цього документа з 1 вересня 2024 року для дітей з України стали обов'язковими підготовка до школи, початкова та середня освіта в Польщі. Також право на соціальні виплати, зокрема допомогу на дитину та програму «Добрий старт», тепер залежить від відвідування польських шкіл.

Нещодавно у 2025 році у Польщі ухвалено новий закон, що регулює працевлаштування мігрантів, яким спрощено адміністративні процедури працевлаштування та запроваджено цифровізацію процесів оформлення на роботу іноземців. Однак нове законодавство також передбачає суворіші санкції за порушення законодавства про працю. Отже, очевидно, що зміни політичного контексту у Польщі щодо міграції та інтеграції породжують нові виклики.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що Республіка Польща має комплексну правову систему, яка гарантує рівність прав мігрантів та протидію ксенофобії відповідно до стандартів ЄС.

Однак для підвищення ефективності реалізації цих гарантій необхідно:

- посилити механізми реагування на злочини ненависті;
- розширити освітні програми правової обізнаності для мігрантів;
- розвивати партнерство держави з неурядовими структурами у сфері інтеграції.

Таким чином, запобігання ксенофобії у Польщі є не лише юридичним, але й соціальним завданням, реалізація якого потребує сталих інституційних зусиль та високої культури міжнаціональної взаємоповаги усіх жителів цієї республіки.

ОБ'ЄКТИ НЕЗАВЕРШЕНОГО БУДІВНИЦТВА: ПРАВОВА ПРИРОДА, РИЗИКИ ТА НОВІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ ІНВЕСТОРА

Надія Гніздовська, адвокатка, партнерка
АО «Юріс Феррум», Голова Комітету з питань
будівельного права Ради адвокатів Одеської
області, членкиня Будівельного комітету НААУ

Ганна Гніздовська, адвокатка, к. ю. н.,
керуюча партнерка АО «Юріс Феррум»,
секретарка Комітету з питань будівельного
права Ради адвокатів Одеської області

Ринок нерухомості в Україні традиційно є одним із найбільш динамічних секторів економіки, який, однак, залишається чутливим до кризових явищ, зокрема воєнних дій, економічної нестабільності та правової невизначеності. Однією з найскладніших категорій об'єктів на цьому ринку є об'єкти незавершеного будівництва, придбання яких поєднує елементи цивільного, земельного, господарського та фінансового права.

Проблематика правового режиму таких об'єктів набуває особливої актуальності після ухвалення Закону України № 2518-ІХ «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому»¹, що системно врегулював питання правового статусу незавершених будівель, порядку їх реєстрації, обігу майнових прав і захисту інвесторів.

Метою цієї статті є комплексний аналіз правових особливостей набуття права власності на об'єкти незавершеного будівництва, з урахуванням положень нового закону, чинного цивільного законодавства та актуальної судової практики.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА, ЯКІ БУДУТЬ СПОРУДЖЕНІ В МАЙБУТНЬОМУ

Сучасне регулювання операцій з об'єктами незавершеного будівництва здійснюється низкою нормативно-правових актів, серед яких ключовими є:

— **Цивільний кодекс України** (ст. 331, 334, 657, 876-877).

— **Господарський кодекс України** — визначає загальні засади господарських договорів.

— **Земельний кодекс України** — у частині права власності або користування земельною ділянкою, на якій розташовано об'єкт.

— **Закон України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому».**

— **Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла».**

— **Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність».**

— **Закон України «Про іпотеку»** — регламентує можливість застави об'єктів незавершеного будівництва.

Ключовим нормативним нововведенням стало **визнання спеціального майнового права** — нового

¹ Далі за текстом — Закон № 2518.

речового права на майбутній або незавершений об'єкт, що підлягає реєстрації в Державному реєстрі речових прав і забезпечує юридичний захист інвестора ще до завершення будівництва.

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУС ОБ'ЄКТА НЕЗАВЕРШЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Категорія «об'єкт незавершеного будівництва» традиційно належить до одних із найскладніших у цивільному праві, оскільки перебуває на межі між майном у матеріальному вигляді та майновими правами очікування, що лише мають стати предметом права власності.

У теорії цивільного права об'єкт незавершеного будівництва часто визначають як фізично створену, але юридично не завершену річ, що існує у процесі будівництва і щодо якої вже виникають певні речові або зобов'язальні права.

Відповідно до ст. 1 Закону № 2518 **об'єкт незавершеного будівництва** — це подільний або неподільний об'єкт нерухомості, щодо якого:

- отримано право на виконання будівельних робіт;
- будівництво не завершено та об'єкт не прийнятий в експлуатацію.

На нашу думку, ключовими ознаками **об'єкта незавершеного будівництва** є:

1. Фактичне створення матеріальної частини об'єкта (наявність будівельних конструкцій, фундаменту, комунікацій тощо).
2. Наявність правової підстави для будівництва — дозволу або права на виконання будівельних робіт.
3. Відсутність завершеного циклу будівництва та офіційного прийняття об'єкта в експлуатацію.

Законом № 2518 уперше на рівні спеціального нормативного акта закріплено диференціацію між **подільними** та **неподільними** об'єктами незавершеного будівництва.

Подільні об'єкти — це такі, у складі яких за проектною документацією передбачено кілька майбутніх самостійних об'єктів нерухомості, наприклад, багатоквартирний житловий будинок або торговельно-офісний центр.

Неподільні об'єкти — це споруди або будівлі, які в результаті завершення будівництва становитимуть єдиний об'єкт права власності, як-от індивідуальний житловий будинок, склад чи виробничий цех.

Правовий режим таких об'єктів визначається не лише через фізичний стан будівлі, а й через наявність дозволу на будівництво, проектною документації та реєстрації спеціального майнового права.

Подільність об'єкта безпосередньо впливає на характер правовідносин та спосіб реалізації спеціального майнового права. У випадку подільного об'єкта права інвесторів можуть виникати щодо окремих майбутніх квартир або приміщень, тоді як у разі неподільного — майнове право стосується об'єкта в цілому.

СПЕЦІАЛЬНЕ МАЙНОВЕ ПРАВО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Запровадження спеціального майнового права Законом України № 2518 вирішує давню системну проблему українського права — відсутність юридичного титулу у інвестора на етапі будівництва, що десятиліттями породжувало масові зловживання, подвійні продажі, незавершені будівельні проекти та тотальну правову невизначеність у відносинах між покупцем і забудовником.

У науково-правовій доктрині спеціальне майнове право можна визначити як тимчасове речове право майнового характеру, що виникає до моменту введення об'єкта в експлуатацію і є «правовою оболонкою» майбутнього права власності.

Таким чином, спеціальне майнове право виконує функцію юридичного містка між договірними зобов'язаннями сторін та виникненням повноцінного речового права на об'єкт нерухомості.

Закон № 2518 закріплює чіткий перелік об'єктів, щодо яких може виникати спеціальне майнове право. До них належать:

- 1) неподільні об'єкти незавершеного будівництва — будинки або споруди, які після завершення будівництва формуватимуть єдиний об'єкт нерухомості. Приклад: індивідуальний житловий будинок, складська будівля, гаражна споруда;
- 2) подільні об'єкти незавершеного будівництва — будівлі, у складі яких за проектною документацією передбачено кілька самостійних майбутніх об'єктів нерухомості. Приклад: багатоквартирний житловий будинок, багаторівневий торговельний комплекс;
- 3) майбутні об'єкти нерухомості — окремі квартири, офісні приміщення, гаражні бокси, машиномісця

тощо, які виникнуть у складі подільного об'єкта після його прийняття в експлуатацію.

Така класифікація демонструє, що спеціальне майнове право охоплює як об'єкт у цілому, так і його складові, що дозволяє гнучко регулювати інвестиції на різних етапах будівництва.

Спеціальне майнове право є новим явищем для українського приватного права. На нашу думку, воно за своєю природою:

- речове, оскільки підлягає державній реєстрації та має абсолютний характер захисту;
- **тимчасове**, оскільки існує до моменту завершення будівництва та реєстрації права власності;
- майнове, оскільки забезпечує право вимагати від забудовника завершення будівництва і передачі об'єкта;
- захисне, оскільки гарантує покупцеві захист від подвійного продажу та інших зловживань.

Вважаємо, що, на відміну від традиційних зобов'язальних прав (договорів інвестування, попередніх договорів, договорів про участь у будівництві), спеціальне майнове право має речову силу, що радикально підвищує рівень гарантій покупця.

ДОГОВІРНІ МЕХАНІЗМИ НАБУТТЯ ПРАВ НА ОБ'ЄКТ НЕЗАВЕРШЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Після ухвалення Закону України № 2518 договірні механізми набуття прав на об'єкти незавершеного будівництва зазнали концептуального оновлення.

Якщо раніше правове регулювання первинного ринку нерухомості ґрунтувалося на розрізних конструкціях інвестиційних договорів, участі у фондах фінансування будівництва та попередніх договорах, то сьогодні законодавець вибудував єдину, чітку й системну модель.

Її ядром став договір купівлі-продажу майнових прав — універсальний юридичний інструмент, який визначає всю подальшу динаміку цивільно-правових відносин між покупцем та забудовником.

На нашу думку, за своєю правовою природою такий договір є змішаним.

Він поєднує у собі елементи класичного договору купівлі-продажу, договору про інвестування та договору про участь у будівництві. На момент укладення договору сам об'єкт нерухомості ще не існує у матеріальній формі й не є індивідуально визначеною річчю у розумінні цивільного законодавства. Тому пред-

метом договору стає не майно як таке, а сукупність майнових прав — правомочність вимагати створення і передачі нерухомого об'єкта після завершення будівельних робіт, введення в експлуатацію та оформлення права власності.

Саме тому договір купівлі-продажу майнових прав визначає юридичну долю майбутнього об'єкта, закладаючи рамки відповідальності та гарантії сторін.

На нашу думку, він виконує подвійну функцію: з одного боку, забезпечує покупцеві правову визначеність та можливість реєстрації спеціального майнового права, що легітимує його очікування щодо майбутньої нерухомості; з іншого — покладає на забудовника комплекс обов'язків щодо належного виконання будівельних робіт, дотримання строків та забезпечення передачі об'єкта у стані, передбаченому проектною документацією.

Особливого значення набуває зміст договору, адже законодавець істотно розширив перелік обов'язкових умов. У договорі має бути чітко ідентифіковано майбутній об'єкт: визначено його адресу, проектні характеристики, площу, поверховість, функціональне призначення. Такі вимоги спрямовані на запобігання поширенням раніше ризикам зміни проектної документації, зменшення площі або зміни технічних параметрів приміщення. Покупець отримує можливість усвідомлено оцінювати майбутній об'єкт та розуміти, які саме характеристики він фактично придбає.

Ключове значення у договорі мають строки завершення будівництва та порядок розрахунків.

Правовий режим майнових прав безпосередньо залежить від того, чи дотримається забудовник визначених строків та чи здійснюватимуться будівельні роботи відповідно до проектної документації. У випадку прострочення або невиконання робіт договір повинен передбачати чіткі механізми відповідальності, включно зі штрафними санкціями, розірванням договору та поверненням коштів. Це особливо важливо у період воєнного стану, коли відновлення будівельних процесів ускладнене об'єктивними факторами, а покупець потребує додаткових гарантій.

Однією з найбільш прогресивних новел Закону № 2518 стало зобов'язання забудовника розкривати покупцеві значно ширший обсяг інформації.

Зокрема, договір повинен містити відомості про земельну ділянку, на якій ведеться будівництво,

включаючи її цільове призначення, правовий режим, наявні обтяження та сервітути.

Покупцеві також надається доступ до дозвільної документації — дозволу на виконання будівельних робіт, містобудівних умов та обмежень, проєктної документації та її оновлень. Особливим елементом прозорості є обов'язкова фінансова звітність забудовника або замовника будівництва за попередні два роки. Це дозволяє інвестору оцінити фінансову спроможність суб'єкта будівництва та мінімізувати ризики недобудови.

Договір купівлі-продажу майнових прав також створює юридичні підстави для подальшої трансформації майнового права у право власності. Після завершення будівництва та прийняття об'єкта в експлуатацію покупець, маючи зареєстроване спеціальне майнове право, набуває можливість зареєструвати право власності у Державному реєстрі речових прав.

Саме такий дворівневий механізм — від майнового права до речового — забезпечує безперервність та визначеність у правовому статусі об'єкта на всіх етапах його створення.

Таким чином, договір купівлі-продажу майнових прав у сучасному правовому регулюванні первинного ринку нерухомості є не просто інструментом передачі майнових прав, а комплексним механізмом, який забезпечує захист інтересів покупця, прозорість діяльності забудовника та стабільність цивільного обороту.

Завдяки деталізованим вимогам до змісту договору, обов'язковості нотаріального посвідчення та тісному зв'язку з інститутом спеціального майнового права, такий договір фактично стає правовою гарантією завершення будівництва і подальшої реалізації покупцем свого права на майбутній об'єкт нерухомості.

ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОКУПЦЯ В УМОВАХ НОВОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Одним із ключових завдань Закону України № 2518 стало створення ефективної системи гарантій для інвесторів у будівництво, що раніше практично була відсутня.

Первинний ринок нерухомості протягом десятиліть залишався одним із найбільш ризикових сегментів цивільного обороту.

Масштабні недобудови, відсутність єдиного правового механізму інвестування, можливість подвійного продажу одного й того ж об'єкта, недостатня прозо-

рість діяльності забудовників — усе це формувало високий рівень правової невизначеності для покупців.

Ухвалення спеціального закону про гарантування речових прав на майбутню нерухомість створило новий баланс приватних і публічних інтересів. Законодавець запровадив комплексну систему захисту, що поєднує реєстраційні, фінансові, організаційно-будівельні та антиколізійні механізми. Вони працюють не ізольовано, а у взаємозв'язку, забезпечуючи багаторівневий захист прав покупців на всіх стадіях реалізації проєкту — від моменту укладення договору до фактичної передачі об'єкта.

1. Реєстраційна гарантія: захист інвестора через спеціальне майнове право.

На нашу думку, важливою гарантією, передбаченою Законом № 2518, є обов'язкова **реєстрація спеціального майнового права** у Державному реєстрі речових прав. Реєстрації підлягають як **неподільні об'єкти незавершеного будівництва**, так і **подільні об'єкти та майбутні об'єкти нерухомості**.

Правове значення цієї гарантії полягає в тому, що:

— правочин щодо майбутнього об'єкта вважається чинним **лише після державної реєстрації** спеціального майнового права;

— кожен інвестор фіксується у реєстрі як власник права на конкретний майбутній об'єкт;

— усі наступні правочини з тим самим об'єктом блокуються технічно — реєстраційна система не допускає можливості подвійної реєстрації.

Таким чином, держава створила механізм, який **унеможливорює подвійний продаж** — одну з наймасштабніших проблем минулих років.

Крім того, реєстрація забезпечує ідентифікацію об'єкта, адже вноситься інформація про: номер у проєкті, площу, поверх, технічні характеристики, належність до подільного чи неподільного об'єкта.

Фактично покупець отримує **публічне підтвердження** свого права, яке визнається третіми особами, кредиторами, органами влади та судами.

2. Фінансова гарантія: повернення коштів у 60-денний строк.

Законом № 2518 передбачено, що у разі дострокового розірвання договору купівлі-продажу майнових прав або його припинення з інших підстав, визначених законом, покупець набуває право на повернення

сплачених коштів у строк, який не може перевищувати 60 календарних днів.

Запровадження такого строку є принципово новим підходом у сфері регулювання первинного ринку нерухомості та має на меті усунення системних зловживань, характерних для попередніх років.

У правозастосовній практиці минулих років повернення інвестованих коштів було одним із найбільш проблемних аспектів. Типові договори, що укладались між інвесторами та забудовниками, нерідко містили положення, які передбачали повернення грошей лише після продажу відповідного майнового права іншій особі або після завершення будівництва, що на практиці могло тривати п'ять-шість років і більше. Фактично це створювало ситуацію, коли покупець втрачав і об'єкт, і можливість оперативно відновити своє майнове становище, а повернення коштів ставало залежним виключно від волі та фінансових можливостей забудовника.

Установлення законодавчо визначеного 60-денного строку повернення коштів істотно підвищує рівень правової визначеності та є додатковою гарантією добросовісності забудовника. Такий підхід відповідає європейським стандартам захисту споживача у сфері нерухомості, зокрема принципам передбачуваності, пропорційності та ефективності поновлення порушених прав.

Фінансова гарантія включає:

- обов'язок забудовника повернути грошові кошти у чітко визначений строк;
- незалежність права покупця на повернення грошей від причин розірвання договору;
- захист у випадках, коли будівництво зупинено або фактично не ведеться.

Крім того, у разі зміни фактичної площі об'єкта покупець має право на повернення надміру сплачених коштів, **незалежно від відхилення площі** — навіть якщо воно мінімальне. Це положення ліквідує поширену раніше проблему, коли замовники будівництва змінювали площу вже після завершення будівництва, фактично позбавляючи інвестора частини майна.

3. Будівельна гарантія: право вимагати завершення будівництва.

Закон № 2518 передбачає, що власник спеціального майнового права може **звернутися до суду з вимогою до забудовника завершити будівництво**,

якщо останній порушує строки або фактично припиняє діяльність.

Це право ґрунтується на нормі, що спеціальне майнове право не є суто інвестиційним — воно має елементи **речової вимоги** щодо завершення будівництва.

Покупець може вимагати: виконання будівельних робіт відповідно до проєктної документації, дотримання строків завершення будівництва, виконання робіт із підключення інженерних мереж, передачу об'єкта у готовому стані.

Таке право є важливим з урахуванням того, що великий обсяг затримок будівництва не пов'язаний із форс-мажором, а з неналежною організацією робіт або недобросовісною поведінкою забудовника. Судовий захист у цій сфері дозволяє покупцеві не лише вимагати компенсацій, але й реально вплинути на завершення будівництва.

4. Антидублююча гарантія: заборона повторного продажу.

Закон № 2518 прямо забороняє будь-які повторні правочини щодо майбутнього об'єкта після реєстрації права покупця. Це означає, що:

- жоден нотаріус не має права посвідчувати договір щодо об'єкта, на який уже зареєстровано спеціальне майнове право;
- реєстратор не має повноважень повторно вносити до реєстру іншу особу;
- спроби подвійного продажу блокуються автоматично.

Цей механізм є частиною реєстраційної гарантії, однак має самостійне значення — він **усуває історичні зловживання**, які раніше призводили до десятків тисяч судових спорів по Україні.

РЕЄСТРАЦІЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ БУДІВНИЦТВА

Питання державної реєстрації об'єктів незавершеного будівництва та переходу спеціального майнового права у право власності після введення об'єкта в експлуатацію є ключовим елементом реформи первинного ринку нерухомості, запровадженої Законом № 2518.

Після завершення будівництва та отримання сертифіката про прийняття об'єкта в експлуатацію відбувається правова трансформація спеціального майнового права у право власності.

Процедура складається з кількох етапів:

1) отримання акта приймання-передачі об'єкта, який підтверджує фактичну передачу майбутнього або незавершеного об'єкта покупцю;

2) виготовлення технічного паспорта, у якому фіксується фактичний стан об'єкта, його площа та інші технічні характеристики;

3) реєстрація права власності в Державному реєстрі речових прав, що здійснюється нотаріусом або державним реєстратором на підставі поданого пакета документів.

З цього моменту спеціальне майнове право припиняється, а інвестор отримує **право власності**, яке є повним та самостійним речовим правом.

На нашу думку, такий підхід повністю відповідає підходам цивільного права ЄС, де захист інвестора забезпечується саме через реєстрацію попереднього (тимчасового) права, що гарантує перехід до остаточного права після завершення будівництва.

Однією з найбільш складних і водночас інноваційних частин Закону № 2518 є механізми **зміни статусу об'єкта незавершеного будівництва** — з неподільного на подільний та навпаки. Такі випадки трапляються у реальній забудовній практиці нерідко: внесення змін до проєктної документації, реконструкція, перепланування або розширення проєкту потребують юридично коректної процедури перереєстрації.

Наразі трансформація неподільного об'єкта незавершеного будівництва, щодо якого зареєстровано спеціальне майнове право, на подільний об'єкт незавершеного будівництва можлива лише за наявності двох ключових умов:

1) проєктна документація передбачає наявність майбутніх об'єктів (квартир, приміщень, машиномісць);

2) наявна згода обтяжувача — у випадку, якщо об'єкт перебуває під заставою чи іншим обтяженням.

Вважаємо, що такий механізм створює **правовий місток** для переходу від «коробки» без внутрішнього поділу до реального багатоквартирного об'єкта з окремими майбутніми об'єктами нерухомості.

Розділ щодо державної реєстрації змін об'єктів незавершеного будівництва є одним із найбільш технічно складних, але водночас фундаментальних у Законі № 2518. Він формує цілісну систему динамічного регулювання об'єкта на різних стадіях його існування — від першої реєстрації до остаточного набуття права власності.

Така модель робить первинний ринок нерухомості більш прогнозованим, прозорим та безпечним як для інвесторів, так і для забудовників.

ВИСНОВКИ

Вважаємо, що сучасна модель правового регулювання об'єктів незавершеного будівництва та майбутніх об'єктів нерухомості зазнала фундаментальних змін із прийняттям Закону України № 2518. Запровадження інституту спеціального майнового права стало ключовим етапом у реформуванні первинного ринку нерухомості, оскільки вперше на законодавчому рівні зафіксовано механізм захисту інвестора на всіх етапах будівельного процесу.

Законодавець нарешті виокремив об'єкти незавершеного будівництва як окремий різновид нерухомості зі специфічним правовим режимом. Це дозволило усунути багаторічну прогалину, коли правовий статус таких об'єктів трактувався неоднозначно і залежав від практики конкретних реєстраторів або судів.

Реєстрація спеціального майнового права у Державному реєстрі речових прав забезпечує достовірність інформації про інвестора, унеможливорює подвійний продаж, фіксує обтяження та прозоро відображає історію будівництва. Саме реєстрація спеціального майнового права стала тим інструментом, який перетворив первинний ринок нерухомості на захищеніший і ближчий до європейських моделей.

Договір купівлі-продажу майнових прав набув значної деталізації, а його істотні умови — чіткого правового закріплення. Обов'язкове визначення характеристик об'єкта, строків будівництва, відповідальності сторін, фінансових механізмів, гарантій повернення коштів та відкриття девелопером фінансової звітності сприяє підвищенню правової визначеності та мінімізації ризиків для інвестора. Цей договір, фактично, виконує функцію комплексного інвестиційного інструменту, що гарантує рівність і передбачуваність прав сторін.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що Закон № 2518 заклав підґрунтя для стабільності та правової визначеності, посилив механізми захисту покупців і встановив прозорі процедури для забудовників. У сучасних умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення значення цих норм лише зростатиме, а їх належна імплементація стане важливою передумовою формування безпечного та передбачуваного ринку нерухомості в Україні.

З'ЯСУВАННЯ ПИТАННЯ ПРО НАЛЕЖНІСТЬ ДОКАЗІВ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НЕДІЄЗДАТНОЮ

Ольга Розгон, доцентка, к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог про визнання особи недієздатною. Ця проблема є актуальною, оскільки потребує з'ясування питання про належність доказів для прийняття рішення про визнання фізичної особи недієздатною, які свідчать про внутрішній, психічний стан особи у сукупності, за умови, що особа страждає саме на хронічний, стійкий психічний розлад, внаслідок чого в неї виникає абсолютна неспроможність розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними, і в основу рішення суду про визнання особи недієздатною не може покладатися висновок експертизи, який ґрунтується на припущеннях.

Відповідно до ч. 1 ст. 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту і прав людини (ст. 32 Конституції України).

Статтею 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 передбачено, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції (ст. 8 цієї Конвенції).

Відповідно до ч. 1 ст. 5 Конвенції про міжнародний захист повнолітніх осіб від 13.01.2000 судові чи адміністративні органи договірної держави звичайного місця проживання повнолітньої особи мають юрисдикцію

вживати заходи, спрямовані на захист повнолітньої особи чи її майна. При цьому у преамбулі Конвенції зауважено, що інтереси повнолітньої особи і повага до її гідності та самостійності мають бути враховані у першу чергу.

Згідно зі ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод національні органи влади повинні віднайти справедливий баланс між інтересами особи з психічними розладами та іншими відповідними законними інтересами.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про психіатричну допомогу» від 22.02.2000 № 1489¹ кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлено на підставах і в порядку, передбачених цим Законом та іншими законами України.

Частиною 1 ст. 30 Цивільного кодексу України² визначено, що цивільну дієздатність має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними. Цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав

¹ Далі за текстом — Закон № 1489.

² Далі за текстом — ЦК.

і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати і нести відповідальність у разі їх невиконання.

Відповідно до ст. 36 ЦК суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Фізична особа може бути визнана судом неієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Фізична особа визнається неієздатною з моменту набрання законної сили рішенням суду про це (ч. 1 ст. 39, ч. 1 ст. 40 ЦК).

Над недієздатною фізичною особою встановлюється опіка; недієздатна фізична особа не має права вчиняти будь-які правочини; правочини від імені недієздатної фізичної особи та в її інтересах вчиняє її опікун (ч. 1 — 3 ст. 41 ЦК).

Опіка і піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки (ст. 55 ЦК).

Системний аналіз законодавства України дає підстави стверджувати, що недієздатні особи є особливою категорією людей (фізичних осіб), які внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу тимчасово або постійно не можуть самостійно на власний розсуд реалізовувати майнові та особисті немайнові права, виконувати обов'язки й нести юридичну відповідальність за свої діяння. Недієздатним особам мають надаватися правові можливості для задоволення індивідуальних потреб, реалізації та захисту їх прав і свобод. Хоча за станом здоров'я недієздатні особи не спроможні особисто реалізовувати окремі конституційні права і свободи, у тому числі право на свободу та особисту недоторканність, вони не можуть бути повністю позбавлені цих прав і свобод, тому держава зобов'язана створити ефективні законодавчі механізми та гарантії для їх максимальної реалізації (абзаци

третій, четвертий п.п. 2.2 п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 01.06.2016 № 2-рп/2016³⁾).

У постанові Верховного Суду України від 19.10.2016 у справі № 6-384цс16⁴ зазначено, що за положеннями ч. 1 ст. 39 ЦК фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Зміст цієї норми слід тлумачити таким чином, що суд має право, але не зобов'язаний визнати фізичну особу недієздатною.

Стан пригніченості та безсилля є типовим для пацієнтів, які перебувають у психіатричних лікарнях, і вимагає підвищеної ретельності при перевірці дотримання Конвенції 1. Хоча медичні органи повинні приймати рішення на основі визнаних правил медицини щодо терапевтичних методів, які мають бути використані, за необхідності примусових, для збереження фізичного та психічного здоров'я пацієнтів, які повністю не здатні приймати рішення самостійно і за яких вони несуть відповідальність, такі пацієнти, тим не менш, залишаються під захистом ст. 3 Конвенції 1, вимоги якої не допускають жодних відступів. Дотримання принципу верховенства права означає, що у національному праві має бути засіб захисту від свавільного втручання у права людини. Якщо закон надає державному органу дискреційні повноваження, мають бути визначені межі цих дискреційних повноважень, а обсяг цих повноважень залежатиме від обставин конкретної справи (пп. 82, 89 рішення ЄСПЛ *HERCZEGFALVY v. AUSTRIA* (Application no. 10533/83 від 24.09.1992))⁵.

Відповідно до ст. 62 ЦК опіка або піклування встановлюється за місцем проживання фізичної особи, яка потребує опіки чи піклування, або за місцем проживання опікуна чи піклувальника.

Положеннями ст. 63 ЦК закріплено, що опікуном або піклувальником може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю; фізична особа може бути призначена опікуном або піклувальником лише за її письмовою заявою. Опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах із підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості

³ Далі за текстом — Рішення № 2-рп/2016.

⁴ Постанова Верховного Суду України від 19.10.2016 у справі № 6-384цс16. URL: ips.ligazakon.net/document/VS160955.

⁵ CASE OF HERCZEGFALVY v. AUSTRIA. (Application no. 10533/83). JUDGMENT STRASBOURG. 24 September 1992. URL: hudoc.echr.coe.int/#/%7B%22tabview%22%3A%22document%22%7Ditemid%22%3A%22001-57781%22%7D.

особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника. Фізичній особі може бути призначено одного або кількох опікунів чи піклувальників.

Відповідно до ч. 1 ст. 67 ЦК опікун зобов'язаний дбати про підопічного, про створення йому необхідних побутових умов, забезпечення його доглядом та лікуванням.

При призначенні опікуна (піклувальника) беруться до уваги його можливості виконувати опікунські обов'язки, стосунки між ним та підопічним. Опікун чи піклувальник призначається лише за його згодою і, як правило, з числа родичів чи близьких підопічному осіб.

Такі положення зазначені у Правилах опіки та піклування, затверджених наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.99 № 34/166/131/88⁶.

Призначення опікуна недієздатної особи здійснюється за поданням органу опіки та піклування, яке повинно відповідати вимогам закону щодо його обґрунтованості та змісту, має бути подано в належній процесуальній формі згідно з вимогами ЦПК України. При внесенні подання орган опіки та піклування має якнайкраще врахувати інтереси особи, над якою встановлюється опіка (постанова Верховного Суду від 07.04.2022 у справі № 712/10043/20).

Схожий правовий висновок викладено у постановках Верховного Суду від 20.05.2020 у справі № 736/1508/17, від 08.01.2024 у справі № 753/1905/22.

Порядок проведення судово-психіатричної експертизи затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 № 865⁷.

Предметом судово-психіатричної експертизи є психічний стан особи у певні юридично значимі проміжки часу. Психічний стан особи у певні юридично значимі проміжки часу визначається з метою надання відповіді на запитання, поставлені особою чи органом, яка (який) залучила(в) експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Об'єктами експертизи є матеріали цивільної справи, медична документація, аудіовізуальні матеріали та інша інформація про психічний стан особи, щодо якої проводиться експертиза.

Розглянемо приклад судової практики щодо позовних вимог про визнання особи недієздатною.

Заявник — представник КНП СОР «Обласна клінічна спеціалізована лікарня» звернувся до суду із заявою про визнання недієздатним ОСОБА_3.

Заява мотивована тим, що ОСОБА_3 станом на дату подання заяви до суду перебуває у зазначеному закладі на лікуванні. При цьому ОСОБА_3 має інвалідність II групи з дитинства і за станом психічного здоров'я має розлади, які підпадають під медичні критерії та є підставою для звернення до суду про визнання особи недієздатною. При цьому на сьогодні внаслідок психічного захворювання ОСОБА_3 втратив здатність усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними, потребує стороннього догляду та опіки, його стан із часом погіршується. Вирішення зазначеного питання є необхідним для можливості подальшого поміщення ОСОБА_3 до інтернатного закладу або для призначення опікуна особі, що визнана недієздатною.

Вислухавши учасників судового розгляду, заслухавши судового експерта, вивчивши матеріали справи, проаналізувавши та оцінивши кожний доказ із точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних по справі доказів — із точки зору достатності та взаємозв'язку, суд доходить такого висновку.

У судовому засіданні встановлено, що ОСОБА_3 є інвалідом II групи з дитинства, ця група інвалідності потребує періодичного перегляду. Дата чергового перегляду — 03.05.2024.

Згідно з довідкою № 01-55/1619 від 04.03.3024 ОСОБА_3 перебуває під наглядом лікаря-психіатра, є інвалідом II групи з дитинства. З 2009 р. майже постійно перебуває на лікуванні в КНП СОР «ОКСЛ». Одинокий, родинні зв'язки втрачено. За станом здоров'я виявляє психічні розлади, які підпадають під медичні критерії та є підставою для звернення до суду про визнання особи недієздатною.

Відповідно до копії протоколу засідання ЛКК з питань реабілітації осіб з інвалідністю від 15.04.2022 № 27 ОСОБА_3 має діагноз «шизофренія, інший тип, безперервний перебіг зі стабільним дефектом». Підлягає направленню на МСЕК для продовження групи інвалідності.

У судовому засіданні було заслухано експерта ОСОБА_5, якою було складено зазначений вище

⁶ Далі за текстом — Правила.

⁷ Далі за текстом — Порядок.

висновок, яка надала пояснення, що при складанні такого висновку керувалася матеріалами судової справи, медичної картки хворого, також було проведено огляд у формі спілкування з ОСОБА_3.

Згідно зі змістом дослідженого висновку № 360 від 09.05.2024 р. встановлено, що останній містить у собі суттєві розбіжності щодо періодів лікування особи, а також часових проміжків, зокрема: а. с. 38 абз. 6 зворотньої сторони «Перебуває на обліку у психіатра з 2009 р. Неодноразово лікувався у психіатричних закладах області. За даними епікризу: перебував на лікуванні в КНП СОР ОКСЛ м. Ромни з 17.02.2024 р. до 04.04.2024 р. Поступає в цю лікарню повторно в житті та вперше у цьому році за заявою на стаціонарне лікування за згодою»; а. с. 38 абз. 10 зворотньої сторони «згідно з довідкою КНП СОР ОКСЛ від 04.03.2024 р. № 01-55/1619 ОСОБА_3 перебуває під наглядом лікаря-психіатра. Є інвалідом II групи. З 2009 р. майже постійно перебуває на лікуванні в КНП СОР «ОКСЛ».

Також зазначеним висновком стверджується, що ОСОБА_3 у побуті самостійно за собою не дглядає, має грубі розлади мислення, повну соціально-побутову дезадаптацію, однак судом ці твердження оцінюються критично, з огляду на загальну поведінку ОСОБА_3 у ході судового розгляду, його охайний зовнішній вигляд, можливість логічно та послідовно, хоч і з затримкою, відповідати на запитання і висловлювати думку щодо обставин, здатність самостійно розпоряджатися грошовими коштами, які він отримує у формі пенсійного забезпечення.

Не було встановлено судом і підставу перебування ОСОБА_3 у КНП СОР ОКСЛ на лікуванні, оскільки це питання неодноразово ставилося судом представникам заявника, лікарю відділення, де перебуває (перебував) ОСОБА_3, однак жодної підтвердної документації з цього приводу до суду не надходило, що викликає обґрунтований сумнів і в достовірності медичної документації, яка була надана для проведення відповідного експертного дослідження.

У ході розгляду справи судом було встановлено очевидну неповноту і суперечливість наявної медичної документації щодо стану психічного здоров'я ОСОБА_3, яку було покладено в обґрунтування висновку судово-психіатричного експерта, а також посилення на невідомі джерела походження певної інформації,

яка стороною заявника письмовими доказами підтверджена не була, у зв'язку з чим суд оцінює поданий висновок експерта критично та піддає обґрунтованому сумніву.

Отже, враховуючи зазначене, суд доходить висновку, що підстави для задоволення заяви КНП СОР ОКСЛ про визнання фізичної особи — ОСОБА_3 — недієздатною відсутні.

Рішенням Роменського міськрайонного суду Сумської області від 26.07.2024⁸ у задоволенні заяви КНП Сумської обласної ради «Обласна клінічна спеціалізована лікарня», зацікавлені особи: орган опіки та піклування виконавчого комітету Роменської міської ради, ОСОБА_1, про визнання особи *недієздатною відмовлено*.

Не погоджуючись із рішенням суду, КНП СОР «Обласна клінічна спеціалізована лікарня» подало апеляційну скаргу, в якій, посилаючись на неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи, невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи, порушення норм процесуального права і неправильне застосування норм матеріального права, просить рішення суду скасувати й ухвалити нове рішення, яким подану заяву задовольнити.

Колегія суддів не може погодитися з висновками суду першої інстанції, оскільки вони не відповідають вимогам закону та обставинам справи.

Суд першої інстанції *не навів обґрунтованих мотивів* відхилення складеного судовим експертом висновку судово-психіатричного експерта № 360.

Крім того, суд першої інстанції не взяв до уваги те, що у цій судовій справі *проведення судової експертизи для визначення психічного стану особи є обов'язковим*, тому в разі визнання висновку експерта необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи чи викликає сумніви в його правильності, є підставою для призначення у справі повторної експертизи. Натомість суд першої інстанції вдався до оцінки психічного стану ОСОБА_1 за його поведінкою в ході судового розгляду.

З огляду на те, що судово-психіатрична експертиза проведена судовим експертом із дотриманням визначеного порядку її проведення, а висновок експерта є належним чином обґрунтованим, колегія суддів не вбачає підстав для його відхилення.

⁸ Рішення Роменського міськрайонного суду Сумської області від 26.07.2024. Справа № 585/1088/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/120654489.

За таких обставин, оскільки висновком судово-психіатричного експерта № 360 встановлено, що ОСОБА_1 за своїм психічним станом не може усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, а тому є правові підстави для визнання ОСОБА_1 недієздатним. Але з умовою визначення строку дії судового рішення в цій частині 2 роки з моменту набрання ним законної сили.

Установлено, що ОСОБА_1 є самотнім, родинні зв'язки втрачені.

До Роменського міськрайонного суду Сумської області подано подання Органу опіки та піклування Роменської міської ради про призначення опікуна над ОСОБА_1, в якому просили у разі визнання ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 недієздатним призначити опікуном над ним ОСОБА_2, 1986 р. народження, який зареєстрований. Зі змісту цього подання вбачається, що до органу опіки та піклування звернувся ОСОБА_2 із заявою про призначення його опікуном над ОСОБА_1. Дослідивши надані ОСОБА_2 документи, а саме: витяг із реєстру територіальної громади від 26.04.2024, характеристику з місця роботи, висновок про стан здоров'я, а також провівши обстеження житлово-побутових умов, орган опіки та піклування не встановив обмежень для призначення ОСОБА_2 опікуном ОСОБА_1.

Постановою Сумського апеляційного суду від 27.05.2025 р.⁹ апеляційну скаргу КНП Сумської обласної ради «Обласна клінічна спеціалізована лікарня» задоволено. Рішення Роменського міськрайонного суду Сумської області від 26.07.2024 скасовано та ухвалено нове судове рішення про задоволення заяви. Визнано ОСОБА_1 недієздатним. Установлено над недієздатним ОСОБА_1 опіку, призначено опікуном ОСОБА_2.

20.06.2025 ОСОБА_1, від імені якого діє адвокат через підсистему «Електронний суд», звернувся до Верховного Суду з касаційною скаргою, в якій просить скасувати постанову Сумського апеляційного суду від 27.05.2025 і залишити в силі рішення Роменського міськрайонного суду Сумської області від 26.07.2024.

Ухвалою Верховного Суду від 31.07.2025 відкрито касаційне провадження у справі № 705/3901/21, витребувано матеріали зазначеної цивільної справи з суду першої інстанції.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹⁰

У справі, що переглядається в касаційному порядку, була призначена і проведена судово-психіатрична експертиза, за результатами якої складено висновок судово-психіатричного експерта № 360 від 09.05.2024, згідно з яким ОСОБА_1 страждає на хронічне психічне захворювання у формі шизофренії, інший тип (профшизофренія), безперервний перебіг зі стабільним дефектом. За своїм психічним станом не може розуміти значення своїх дій та керувати ними.

Надаючи правову оцінку зазначеному висновку судово-психіатричної експертизи, суд першої інстанції констатував його необґрунтованість, зазначивши про невідомі джерела походження певної інформації, суперечливість наявної медичної документації щодо стану психічного здоров'я ОСОБА_1, яку було покладено в обґрунтування висновку судово-психіатричного експерта, зокрема щодо часу перебування на лікуванні у психіатричному закладі, здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними.

Суд першої інстанції зазначив, що у ході судового розгляду ОСОБА_1 мав охайний зовнішній вигляд, логічно та послідовно, хоч і з затримкою, відповідав на запитання та висловлював думку щодо обставин, має здатність самотійно розпоряджатися грошовими коштами, які отримує у формі пенсійного забезпечення.

Суд апеляційної інстанції, зазначивши про необхідність призначення повторної експертизи у разі визнання висновку експерта необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи чи викликає сумніви в його правильності, вважав, що висновок судово-психіатричного експерта № 360 від 09.05.2024 є достатнім для визнання ОСОБА_1 недієздатним.

При проведенні експертизи щодо наявності в особи хронічного, стійкого психічного розладу експерт повинен дослідити стан психічного здоров'я особи протягом певного часу, пославшись на медичні документи, їх аналіз та особисте дослідження особи, зробити висновок щодо наявності в особи саме стійкого, хронічного психічного розладу, визначити час, з якого в особи виникло таке захворювання, встановити, чи повністю особа не здатна внаслідок цього захворювання усвідомлювати свої дії та керувати ними.

⁹ Постанова Сумського апеляційного суду від 27.05.2025. Справа № 585/1088/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/127710846.

¹⁰ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.10.2025 у справі № 585/1088/24. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/130793108?fbclid=IwY2xjawOHlQ9leHRuA2FlbQlxBicmlkETE5YkZhY0ZtWUJGUmlqUFRPc3J0YwZhcHBfaWQQMjlyMDM5MTc4ODIwMDg5MghjYWxsc2l0ZQEyAAEoXYPrpqP9oQKSpBUq9JrijPrGWySi7uD3efZSn4_oOP3257AvzW79K79Kk_aem_awqh92Mn6TPPu5alg0ol1A.

Зі змісту наданого експертом висновку № 360 від 09.05.2024 вбачається, що судово-психіатрична експертиза була проведена на підставі матеріалів цивільної справи № 585/1088/24, провадження № 2-о/585/70/24 на 35 арк., медичної карти стаціонарного хворого КПН СОР ОСКЛ № 1356/24, епікризу від 04.04.2024 на 1 арк.

Суд першої інстанції зауважував, що надана експерту медична документація не містить даних щодо періодів лікування ОСОБА_1, підстав його перебування у КНП СОР «Обласна клінічна спеціалізована лікарня» на лікуванні, а надані експертом висновки суперечать фактичній поведінці останнього у судовому засіданні.

Повторна експертиза призначається лише у випадку, якщо висновок експерта є необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи чи викликає сумнів у його правильності.

Суд апеляційної інстанції не врахував зазначений вище процесуальний порядок спростування виявлених фактів необґрунтованості висновку судової експертизи, а також необхідності застосування при вирішенні питання про визнання особи недієздатною спеціальних знань у сфері іншій, ніж право, без яких правильно встановити відповідні обставини неможливо.

Висновок експерта має містити відомості про можливий вплив хвороби заявника на його соціальне життя, здоров'я, майнові інтереси заявника, містити висновки про те, яким чином і чому саме особа не може розуміти значення своїх дій та керувати ними.

Надана судом апеляційної інстанції правова оцінка висновку судово-психіатричного експерта № 360 від 09.05.2024 не спростовує виявлені судом першої інстанції суперечності.

Колегія суддів звертає увагу на те, що динаміка розвитку психічного стану ОСОБА_1, встановлення часу, з якого в особи виникло таке захворювання, обставини його лікування, результати переогляду з метою підтвердження групи інвалідності є одними з ключових фактів при визначенні наявності стійкого, хронічного психічного розладу і відповідного ступеня здатності особи внаслідок цього захворювання усвідомлювати свої дії та керувати ними.

Суд апеляційної інстанції залишив поза увагою, що втручання у приватне життя ОСОБА_1 є дуже серйозним. Адже воно призводить до того, що він потрапляє у цілковиту залежність майже в усіх сферах

життя від свого офіційного представника — опікуна, проти призначення якого він заперечував. Мета такого втручання не окреслена належним чином. Оцінка на предмет пропорційності такого втручання судом апеляційної інстанції не проведена.

Крім того, судом апеляційної інстанції не було надано належної оцінки поданню органу опіки та піклування про призначення опікуном над ОСОБА_1 завідувача психосоматичного відділення КНП СОР «Обласна клінічна спеціалізована лікарня» ОСОБА_2.

Судом апеляційної інстанції не встановлено, в яких відносинах з ОСОБА_2 перебуває ОСОБА_1, які особистісні стосунки склалися між ними, враховуючи перебування останнього на лікуванні КНП СОР «Обласна клінічна спеціалізована лікарня», де працює ОСОБА_2 та чи відповідатиме таке призначення опікуна інтересам самого ОСОБА_1.

Колегія суддів додатково акцентує увагу, що у касаційній скарзі ОСОБА_1 як особа, стосовно якої розглядається справа про визнання її недієздатною, зауважує, що в нього є рідні (матір, сестра), які згідно з положеннями ч. 4 ст. 63 ЦК мають перевагу у вирішенні питання про призначення опікуна. Отже, встановленню підлягають обставини щодо наявності в ОСОБА_1 родичів, близьких соціальних контактів за адресою місця його реєстрації та за адресою місця його фактичного проживання, які за даними КНП СОР «Обласна клінічна спеціалізована лікарня» є відмінними.

Водночас КНП СОР «Обласна клінічна спеціалізована лікарня» не пояснило, що спонукало його звернутися до суду із заявою про визнання ОСОБА_1 недієздатним і призначення лікаря цієї лікарні опікуном.

Ураховуючи наведене, суд апеляційної інстанції ретельно не дослідив усі обставини цієї справи, повно не встановив необхідні для вирішення у справі обставини, не надав належної правової оцінки висновку судово-психіатричного експерта № 360 від 09.05.2024 у сукупності з іншими встановленими обставинами, не усунув у процесуальний спосіб виявлені невідповідності у висновку судово-психіатричної експертизи, не надав оцінку меті та пропорційності втручання у право особи на приватне життя, у зв'язку з чим дійшов передчасного висновку про наявність підстав для задоволення заяви КНП СОР «Обласна клінічна спеціалізована лікарня».

За викладених обставин, враховуючи строки розгляду справи, повноваження суду апеляційної інстанції,

а також помилкові висновки суду апеляційної інстанції щодо обґрунтованості висновку судово-психіатричної експертизи, що унеможливило встановлення та перевірку інших фактичних обставин справи, колегія суддів вважає за необхідне *скасувати оскаржене судове рішення суду апеляційної інстанції та направити справу на новий судовий розгляд до апеляційного суду.*

Таким чином, робимо висновки:

— прийняття рішення про визнання фізичної особи недієздатною має відбуватися перш за все на основі доказів, які свідчать про внутрішній, психічний стан особи у сукупності за умови, що особа страждає саме на хронічний, стійкий психічний розлад, унаслідок чого в неї виникає абсолютна неспроможність розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними;

— в основу рішення суду про визнання особи недієздатною не може покладатися висновок судово-психіатричної експертизи, який ґрунтується на припущеннях;

— при проведенні судово-психіатричної експертизи щодо наявності в особи хронічного, стійкого психічного розладу експерт повинен дослідити стан психічного здоров'я особи протягом певного часу, пославшись на медичні документи, їх аналіз та особисте дослідження особи, зробити висновок щодо наявності в особи саме стійкого, хронічного психічного розладу, визначити час, з якого в особи виникло таке захворювання, встановити, чи повністю особа не здатна внаслідок цього захворювання усвідомлювати свої дії та керувати ними.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

телефонуй

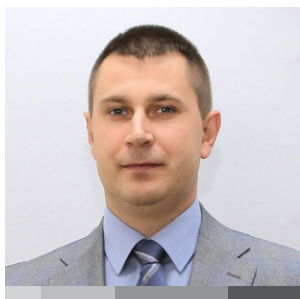
(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

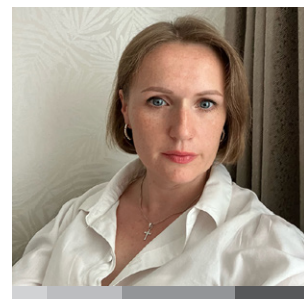

«ESKELINEN TEST»: ВИМОГИ ЩОДО ЗАСТОСОВНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО АСПЕКТУ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ¹

Віталій Ковтун, доцент кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцент, к. ю. н.

Марина Ковтун, шеф-редактор Вісника НААУ, адвокат, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцент, к. ю. н.

13 листопада 2025 року рішеннями ЄСПЛ було підтверджено обмеження доступу суддів до суду, зокрема в процедурах звільнення порушено Конвенцію. Саме у справі **Ілієвська та Здравева проти Північної Македонії (заяви № 19689/21 та № 42794/22)**² (справа стосується неможливості заявників згідно з національним законодавством оскаржити рішення Державної судової ради («ДСР») (State Judicial Council's («SJC»)) про звільнення їх із посад суддів після повернення їхніх справ колегіями другої інстанції, сформованими у складі Верховного Суду. Вона також стосується скарги другого заявника щодо порушення принципу правової визначеності та справи **Рібарев проти Північної Македонії (заява № 39987/22)**³ (справа стосується неможливості заявника згідно з національним законодавством оскаржити рішення Державної судової ради («ДСР») (State Judicial Council's («SJC»)) про звільнення його з посади судді після повернення його справи колегією другої інстанції Верховного Суду («Апеляційна колегія»), а також способу, у який ДСР застосувала відповідні законодавчі положення, приймаючи клопотання про його звільнення як своєчасно подане. Заявник скаржився на порушення його прав за ст. 6 § 1 Конвенції). **Європейський суд з прав людини одностайно постановив, що було порушено статтю 6 § 1 (доступ до суду) Європейської конвенції з прав людини.**

«ESKELINEN TEST» (ТЕСТ ЕСКЕЛІНЕНА)⁴

Щоб держава-відповідач могла посылатися перед Судом на статус заявника як державного службовця, виключаючи захист, закріплений у статті 6, мають бути виконані дві умови. По-перше, держава у своєму національному законодавстві повинна чітко виключити доступ до суду для відповідної посади або категорії державних службовців. По-друге, виключення має бути обґрунтоване об'єктивними підставами

державного інтересу. Факт того, що заявник працює в секторі або департаменті, який бере участь у здійсненні повноважень, наданих публічним правом, сам по собі не є вирішальним. Для того, щоб виключення було обґрунтованим, державі недостатньо встановити, що відповідний державний службовець бере участь у здійсненні державної влади або що існує, використовуючи слова Суду у справі Пеллегріна, «особливий зв'язок довіри та лояльності» між державним

¹ Аналітичний огляд окремих рішень ЄСПЛ (станом на листопад 2025 року) має науково-практичний та консультативний характер. Для повного розуміння суті висловлених у судових рішеннях юридичних позицій необхідно ознайомитися з їх повними текстами, що розміщені на веб-сайтах ЄСПЛ: URL: hudoc.echr.coe.int.

² Case of Ilievska and Zdraveva v. North Macedonia. URL: hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-245822 (Дата звернення: 25.11.2025).

³ Case Of Ribarev v. North Macedonia. URL: hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-245825 (Дата звернення: 25.11.2025).

⁴ Щодо перекладу: у деяких джерелах по тексту зазначається «тест Ескелайнена».

службовцем та державою як роботодавцем. Держава також повинна довести, що предмет спору, що розглядається, пов'язаний зі здійсненням державної влади або що вона поставила під сумнів цей особливий зв'язок. Таким чином, в принципі не може бути жодного виправдання для виключення з гарантій статті 6 звичайних трудових спорів, таких як ті, що стосуються заробітної плати, допомог чи аналогічних виплат, на підставі особливого характеру відносин між конкретним державним службовцем та відповідною державою. Фактично існуватиме презумпція застосування статті 6. Уряд-відповідач повинен буде довести, по-перше, що державний службовець — заявник не має права на доступ до суду згідно з національним законодавством і, по-друге, що виключення прав державного службовця згідно зі статтею 6 є виправданим⁵.

**СПРАВА ІЛІЄВСЬКА ТА ЗДРАВЕВА
ПРОТИ ПІВНІЧНОЇ МАКЕДОНІЇ
(ЗАЯВИ № 19689/21 ТА 42794/22),
ВІД 13 ЛИСТОПАДА 2025 РОКУ⁶:**

(а) Оцінка Суду

(i) Попередні зауваження

Суд зазначає, що скарги заявників щодо їхньої неможливості подати другу апеляцію на рішення ДСР про звільнення, винесене після того, як справу було повернуто Апеляційними колегіями у їхніх відповідних справах, стосуються переважно ймовірного порушення їхнього права на доступ до суду. Він повторює, що у справах, що стосуються дисциплінарного провадження проти суддів, Конвенція вимагає створення принаймні одного з наступних двох механізмів: або самі професійні дисциплінарні органи відповідають вимогам ст. 6 Конвенції, або провадження, що розглядаються ними, підлягають подальшому перегляду судовим органом з повною юрисдикцією, який сам пропонує гарантії статті 6 (див., наприклад, *Catană v. the Republic of Moldova*, № 43237/13, § 61, 21.02.2023). Розглядаючи цю скаргу, Суд повинен спочатку визначити, чи була ДСР, яка звільнила заявників, «трибуналом» у значенні ст. 6 § 1. Якщо відповідь на це питання негативна, він повинен встановити, чи була Апеляційна колегія у кожній зі справ заявників «трибуналом» (пор. *Eminağaoğlu*, § 95-96, та *Xhoxhaj*, § 280, у контексті скарги щодо не-

упередженості органів перевірки в Албанії) (п. 81).

У зв'язку з цим у справах *Mitrinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (№ 6899/12, 30.04.2015), *Gerovska Popčevska v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (№ 48783/07, 07.01.2016), *Jakšovski and Trifunovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (№ 56381/09 та № 58738/09, § 28, 07.01.2016) *Poposki and Duma v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (№ 69916/10 та № 36531/11, 07.01.2016) Суд постановив, що ст. 6 застосовується в її цивільному аспекті на основі тесту *Ескелінена*, тим самим визнавши статус ДСР як «трибуналу» у значенні вищезгаданого положення. Однак після винесення цих рішень Суд застосував більш нюансований підхід до оцінки того, чи можна вважати національний орган «судом» у значенні ст. 6 § 1.

Внутрішнє законодавство, що регулює створення та функціонування ДСР, також змінилося (див. п. 39, а також порівняйте *Mitrinovski*, § 20; *Gerovska Popčevska*, § 25-27; *Jakšovski and Trifunovski*, § 21; та *Poposki and Duma*, § 24-25). З огляду на розвиток своєї практики та національного законодавства, Суд повинен провести новий перегляд, щоб визначити, чи була ДСР, яка звільнила заявників, «судом», що відповідає вимогам ст. 6 § 1 (п. 82).

(ii) Чи була ДСР «трибуналом» (tribunal)

(а) Загальні принципи

Суд повторює, що орган влади, який не класифікується як один із судів держави, може для цілей ст. 6 § 1 підпадати під поняття «трибунал» у матеріальному сенсі цього виразу (див., наприклад, *Xhoxhaj*, § 282; *Ali Riza and Others v. Turkey* № 30226/10 та 4 інші, § 195, 28.01.2020; та *Mutu and Pechstein v. Switzerland*, № 40575/10 та 67474/10, § 139, 02.10.2018) (п. 83).

Трибунал, у значенні ст. 6 § 1, характеризується, у матеріальному сенсі цього терміна своєю судовою функцією, тобто вирішувати питання, що належать до його компетенції, на основі норм права та після судового розгляду, проведеного у встановленому порядку. Повноваження приймати рішення є невід'ємною частиною самого поняття «трибунал». Процедура, що розглядається в ньому, повинна забезпечувати «вирішення спірних питань», як того вимагає ст. 6 § 1.

⁵ Суд застосовує тест *Ескелінена* (справа «Вільхо Ескелінен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*) [БП], 2007, п. 62. URL: hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80249 (Дата звернення: 25.11.2025).

⁶ Case of *Ilievskia and Zdraveva v. North Macedonia*. URL: hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-245822 (Дата звернення: 25.11.2025).

Крім того, лише установа, яка має повну юрисдикцію та відповідає низці вимог, таких як «незалежність, зокрема, виконавчої влади; неупередженість; тривалість повноважень її членів...», заслуговує на позначення «трибунал» у значенні ст. 6 § 1 (див., наприклад, *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [ВП], № 26374/18, § 219, 01.12.2020, та *Bilgen v. Turkey*, № 1571/07, § 73, 09.03.2021) (п. 84).

(iv) Чи було право заявників на доступ до Апеляційної комісії (*Appeal Panel*) ефективним

(а) Загальні принципи

Суд посилається на загальні принципи доступу до суду (див. вищезгадане рішення у справі *Grzęda*, § 342-343; та вищезгадане рішення у справі *Zubac*, § 76-79), а також на принципи, що стосуються доступу до судів вищої інстанції (див. вищезгадане рішення у справі *Zubac*, § 80-82 та 84; див. також п. 94 вище). Зокрема, він повторює, що право доступу до суду має бути «практичним та ефективним», а не «теоретичним чи ілюзорним». Однак це право не є абсолютним, а може підлягати обмеженням; вони допускаються опосередковано, оскільки право доступу за своєю природою вимагає регулювання з боку держави, регулювання, яке може змінюватися в часі та на місці залежно від потреб та ресурсів громади та окремих осіб. Встановлюючи таке регулювання, Договірні держави користуються певною свободою розсуду. Хоча остаточне рішення щодо дотримання вимог Конвенції приймає Суд, Суд не має права замінювати оцінку національних органів влади щодо найкращої політики в цій сфері своєю власною. Тим не менш, будь-які застосовані обмеження не повинні обмежувати доступ осіб таким чином або до такої міри, що це порушує саму сутність права. Крім того, обмеження не буде сумісним зі ст. 6 § 1, якщо воно не переслідує законної мети та якщо немає розумного співвідношення пропорційності між застосованими засобами та метою, яку потрібно досягти.

Спосіб застосування ст. 6 § 1 до апеляційних або касаційних судів залежить від особливостей відповідного провадження, і необхідно враховувати сукупність проваджень, що проводяться в рамках національного правопорядку, та роль касаційного суду в них (там же, § 77, 78 та 82, з подальшими посиланнями) (п. 97).

Крім того, Суд наголосив на особливій ролі судової влади в суспільстві, яка, як гарант правосуддя, фунда-

ментальної цінності в державі, що керується верховенством права, повинна користуватися суспільною довірою для успішного виконання своїх обов'язків. Він вже постановив, що це міркування також застосовується до справ, що стосуються права доступу до суду для членів судової влади з питань, що стосуються їхнього статусу чи кар'єри. Враховуючи чільне місце, яке судова влада займає серед державних органів у демократичному суспільстві, та зростаюче значення, що надається розподілу влади та необхідності захисту незалежності судової влади, Суд повинен приділяти особливу увагу захисту членів судової влади від заходів, що впливають на їхній статус чи кар'єру та можуть загрожувати їхній судовій незалежності та автономії (див. вищезазначене рішення у справі *Bilgen*, § 58, та «*Гуменюк та інші проти України*», № 11423/19, § 52 та 71, від 22.07.2021) (п. 98).

З ЦИХ ПРИЧИН СУД ОДНОГОЛОСНО,

1. *Вирішує* приєднатися до заявок;

2. *Оголошує* скарги заявників щодо їхньої неможливості оскаржити рішення ДСР, прийняте після повернення їхніх справ, прийнятими;

3. *Постановляє*, що мало місце порушення ст. 6 § 1 Конвенції за цим пунктом;

4. *Постановляє*, що немає потреби розглядати прийнятність та обґрунтованість скарги другого заявника щодо порушення принципу правової визначеності.

СПРАВА РІБАРЕВ ПРОТИ ПІВНІЧНОЇ МАКЕДОНІЇ (№ 39987/22), ВІД 13 ЛИСТОПАДА 2025 РОКУ⁷

(b) Оцінка Суду

(i) *Попередні зауваження*

Суд зазначає, що скарга заявника щодо його неможливості подати другу апеляцію на рішення ДСР про звільнення, винесене після того, як справу було повернуто Апеляційною колегією, стосується переважно ймовірного порушення його права на доступ до суду. Він повторює, що у справах, що стосуються дисциплінарного провадження проти суддів, Конвенція вимагає створення принаймні одного з наступних двох механізмів: або самі професійні дисциплінарні органи відповідають вимогам ст. 6 Конвенції, або провадження, що розглядаються ними, підлягають подальшому перегляду судовим органом з повною юрисдикцією, який сам пропонує гарантії ст. 6

⁷ Case of Ribarev v. North Macedonia. URL: hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-245825 (Дата звернення: 25.11.2025).

(див., наприклад, *Catană v. the Republic of Moldova*, № 43237/13, § 61, 21.02.2023). Розглядаючи цю скаргу, Суд повинен спочатку визначити, чи була ДСР, яка звільнила заявника, «трибуналом» у значенні ст. 6 § 1. Якщо відповідь на це питання негативна, Суд повинен встановити, чи була Апеляційна колегія «трибуналом» (пор. *Eminağaoğlu*, § 95-96, та *Xhoxhaj*, § 280, у контексті скарги щодо неупередженості органів перевірки в Албанії) (п. 77).

У зв'язку з цим у справах *Mitrinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (№ 6899/12, 30.05.2015), *Gerovska Popčevska v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (№ 48783/07, 07.01.2016), *Jakšovski and Trifunovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (№ 56381/09 та № 58738/09, § 28, 07.01.2016) and *Poposki and Duma v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (№ 69916/10 та № 36531/11, 07.01.2016), Суд постановив, що ст. 6 застосовується в її цивільному аспекті на основі тесту *Ескелінена*, тим самим визнавши статус ДСР як «трибуналу» у значенні вищезгаданого положення. Однак, після винесення цих рішень Суд застосував більш нюансований підхід до оцінки того, чи можна вважати національний орган «судом» у значенні ст. 6 § 1.

Внутрішнє законодавство, що регулює створення та функціонування ДСР, також змінилося (див. п. 34 вище, а також порівняйте *Mitrinovski*, § 20; *Gerovska Popčevska*, § 25-27; *Jakšovski and Trifunovski*, § 21; та *Poposki and Duma*, § 24-25, усі цитовані вище). З огляду на розвиток своєї практики та національного законодавства, Суд повинен провести новий перегляд, щоб визначити, чи була ДСР, яка звільнила заявника, «судом», що відповідав вимогам ст. 6 § 1 (п. 78).

(ii) Чи була ДСР «трибуналом» (*tribunal*)

(а) Загальні принципи

Суд повторює, що орган влади, який не класифікується як один із судів держави, може для цілей ст. 6 § 1 підпадати під поняття «трибунал» у матеріальному сенсі цього виразу (див., наприклад, *Xhoxhaj*, цитовано вище, § 282; *Ali Rıza and Others v. Turkey* № 30226/10 та 4 інші, § 195, 28.01.2020; та *Mutu and Pechstein v. Switzerland*, № 40575/10 та 67474/10, § 139, 02.10.2018) (п. 79).

Трибунал у значенні ст. 6 § 1 характеризується у матеріальному сенсі цього терміна своєю судовою функцією, тобто вирішувати питання, що належать до його компетенції, на основі норм права та після

судового розгляду, проведеного у встановленому порядку. Повноваження приймати рішення є невід'ємною частиною самого поняття «трибунал». Процедура, що розглядається в ньому, повинна забезпечувати «вирішення спірних питань», як того вимагає ст. 6 § 1. Крім того, лише установа, яка має повну юрисдикцію та відповідає низці вимог, таких як «незалежність, зокрема, виконавчої влади; неупередженість; тривалість повноважень її членів...», заслуговує на позначення «трибунал» у значенні ст. 6 § 1 (див., наприклад, *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* [ВП], № 26374/18, § 219, 01.12.2020, та *Bilgen v. Turkey*, № 1571/07, § 73, 09.03.2021, з подальшими посиланнями) (п. 80).

(iv) Чи було право заявника на доступ до Апеляційної комісії ефективним

(а) Загальні принципи

Суд посилається на загальні принципи доступу до суду (див. вищезгадане рішення у справі *Grzęda*, § 342-343; та вищезгадане рішення у справі *Zubac*, § 76-79), а також на принципи, що стосуються доступу до судів вищої інстанції (див. вищезгадане рішення у справі *Zubac*, § 80-82 та 84; див. також п. 94 вище). Зокрема, він повторює, що право доступу до суду має бути «практичним та ефективним», а не «теоретичним чи ілюзорним». Однак це право не є абсолютним, а може підлягати обмеженням; вони допускаються опосередковано, оскільки право доступу, за своєю природою, вимагає регулювання з боку держави, регулювання, яке може змінюватися в часі та на місці залежно від потреб та ресурсів громади та окремих осіб. Встановлюючи таке регулювання, Договірні держави користуються певною свободою розсуду. Хоча остаточне рішення щодо дотримання вимог Конвенції приймає Суд, Суд не має права замінювати оцінку національних органів влади щодо найкращої політики в цій сфері своєю власною. Тим не менш, будь-які застосовані обмеження не повинні обмежувати доступ осіб таким чином або до такої міри, що це порушує саму сутність права. Крім того, обмеження не буде сумісним зі ст. 6 § 1, якщо воно не переслідує законної мети та якщо немає розумного співвідношення пропорційності між застосованими засобами та метою, яку потрібно досягти.

Спосіб застосування ст. 6 § 1 до апеляційних або касаційних судів залежить від особливостей відповідного провадження, і необхідно враховувати

сукупність проваджень, що проводяться в рамках національного правопорядку, та роль касаційного суду в них (там же, § 77, 78 та 82, з подальшими посиленнями) (п. 93).

Крім того, Суд наголосив на особливій ролі судової влади в суспільстві, яка, як гарант правосуддя, фундаментальної цінності в державі, що керується верховенством права, повинна користуватися суспільною довірою для успішного виконання своїх обов'язків. Він вже постановив, що це міркування також застосовується до справ, що стосуються права доступу до суду для членів судової влади з питань, що стосуються їхнього статусу чи кар'єри. Враховуючи чільне місце, яке судова влада займає серед державних органів у демократичному суспільстві, та зростаюче значення, що надається розподілу влади та необхідності захисту незалежності судової влади, Суд повинен приділяти особливу увагу захисту членів судової влади від заходів, що впливають на їхній статус чи кар'єру та можуть загрожувати їхній судовій незалежності та автономії (див. вищезазначене рішення у справі *Bilgen*, § 58, та *«Гуменюк та інші проти України»*, № 11423/19, § 52 та 71, від 22.07.2021) (п. 94).

З ЦИХ ПРИЧИН СУД ОДНОГОЛОСНО,

1. *Оголошує* скаргу заявника щодо його неможливості оскаржити рішення ДСР, прийняте після повернення його справи на новий розгляд, прийнятною;

2. *Постановляє*, що мало місце порушення ст. 6 § 1 Конвенції за цим пунктом; та

3. *Постановляє*, що немає потреби розглядати допустимість та обґрунтованість скарги заявника щодо порушення принципу правової визначеності.

ПРЕЦЕДЕНТНА ПРАКТИКА СУДУ ЩОДО «ПРАВНИЧОГО ЛАНДШАФТУ УКРАЇНИ»⁸

Справа «Денісов проти України» (заява № 76639/11) від 25 вересня 2018 року⁹, заявник стверджував, зокрема, що його звільнення з посади

голови апеляційного суду не було здійснене відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції.

А. Прийнятність

1. Доводи сторін

Посилаючись на принципи, встановлені в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» [ВП] (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*) [GC] (заява № 63235/00, п. 62, ЄСПЛ 2007-II), заявник стверджував, що п. 1 ст. 6 Конвенції є застосовним до його справи у його цивільному аспекті. Національне законодавство прямо не виключало доступу до суду: його справа була розглянута ВРЮ, яка здійснювала судову функцію, а згодом була переглянута ВАСУ, звичайним судом національної судової системи. Отже, національне законодавство не виключало доступу до суду у справах такого типу, і першого критерію підходу, встановленого в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*), дотримано не було. Крім того, звільнення заявника з його адміністративної посади заподіяло йому як матеріальної шкоди внаслідок зменшення його заробітної плати, так і моральної шкоди з огляду на пониження його у посаді. У своїй первинній заяві заявник стверджував, що «кримінальний» аспект ст. 6 Конвенції також був застосовним. Проте у своїх зауваженнях, поданих до Великої палати, він зазначив, що застосовність статті 6 Конвенції обмежувалась її цивільним аспектом (п. 40).

2. Третя сторона, яка вступила у справу

Третя сторона, Міжнародна комісія юристів, заявила, що принцип незалежності судової влади обов'язково передбачає забезпечення гарантії перебування на посаді голови суду. З метою забезпечення такої гарантії перебування на посаді та збереження як незалежності окремих голів судів, так і їхньої можливості підтримувати незалежність суддів у їхніх судах,

⁸ Також див.: Справа «Гуменюк та інші проти України» (заява № 11423/19) від 22.07.2021. ОСТАТОЧНЕ 22.11.2021. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_h09#Text (автентичний переклад) (Дата звернення: 25.11.2025). Ця справа стосується суддів Верховного Суду України, які скаржилися на незаконне перешкоджання у виконанні ними суддівських функцій у результаті проведення судової реформи та внесення змін до законодавства у 2016 році. У зв'язку з цим заявники скаржилися за пунктом 1 статті 6 Конвенції на порушення їхнього права на доступ до суду та за статтею 8 Конвенції — на порушення права на повагу до приватного життя. Справа «Олександр Волков проти України» (заява № 21722/11), від 09.01.2013. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947#Text (Дата звернення: 25.11.2025). Заявник скаржився на порушення його прав за Конвенцією під час його звільнення з посади судді Верховного Суду України.

⁹ Справа «Денісов проти України» (заява № 76639/11), від 25.09.2018. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c96#Text (автентичний переклад) (Дата звернення: 25.11.2025).

у провадженні щодо звільнення з посади голови суду мають забезпечуватись такі самі гарантії незалежності та справедливості, що й у провадженні про звільнення з посади судді. Третя сторона стверджувала, що застосовність ст. 6 Конвенції у цій справі має визначатись відповідно до підходу, встановленого в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland), який застосовувався Судом у справах щодо суддів, у тому числі в згаданому рішенні у справі «Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary) (п. 42).

(b) Щодо «цивільного» характеру права, якого стосується спір

Уряд заперечив застосовність статті 6 Конвенції, стверджуючи, що спір стосувався сфери публічного права та що, відповідно, не існувало жодного питання щодо «цивільного» права (п. 50).

(i) Відповідні принципи

У зв'язку з цим слід зазначити, що обсяг поняття «цивільного характеру» у ст. 6 Конвенції не обмежується безпосереднім предметом спору. Натомість Суд розвинув ширший підхід, згідно з яким «цивільний» аспект охоплював справи, які спочатку могли здаватися такими, що не стосуються цивільного права, але можуть мати прямі та суттєві наслідки для майнового та немайнового права особи. За допомогою цього підходу цивільний аспект ст. 6 Конвенції застосовується у різних спорах, які можуть бути класифіковані відповідно до національного законодавства, як публічно-правові спори. До таких прикладів належать дисциплінарне провадження щодо права здійснювати професійну діяльність (див. рішення у справах «Ле Конт, Ван Льовен та Де Мейер проти Бельгії» (Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium), від 23.06.1981, п. 47 та 48, Серія А № 43, та «Філіс проти Греції № 2» (Philis v. Greece (no. 2), від 27.06.1997, п. 45, Збірник рішень ЄСПЛ 1997-IV), спори щодо права на здорове навколишнє середовище (див. рішення у справі «Ташкін та інші проти Туреччини» (<...>), заява № 46117/99, п. 133, ЄСПЛ 2004-X), умов тримання ув'язнених (див. рішення у справах «Ганчі проти Італії» (Ganci v. Italy), заява № 41576/98, п. 25, ЄСПЛ 2003-XI, та «Енеа проти Італії» [БП] (Enea v. Italy) [GC], заява № 74912/01, п. 103, ЄСПЛ 2009), права доступу до матеріалів розслідування (див. рішення у справі «Савіцький проти України» (Savitskyu

v. Ukraine), заява № 38773/05, п. 143-145, від 26 липня 2012 року), спори щодо невнесення відомостей про судимість (див. рішення у справі «Олександр проти Португалії» (Alexandre v. Portugal), заява № 33197/09, п. 54 та 55, від 20.11.2012), провадження щодо застосування запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням свободи (див. рішення у справі «Де Томасо проти Італії» [БП] (De Tommaso v. Italy) [GC], заява № 43395/09, п. 154, ЄСПЛ 2017 (витяги) та анулювання дозволу державного службовця на доступ до секретної інформації, виданого Міністерством оборони (див. згадане рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» (Regner v. the Czech Republic), п. 113-127) (п. 51).

Крім наведеного розвитку практики Суду, межі застосування «цивільного» аспекту були суттєво розширені щодо публічно-трудова спорів, сфери, яка має безпосередній стосунок до цієї справи. У згаданому рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland) Суд, враховуючи існуючий стан справ у Договірних державах, і з огляду на міркування щодо недопущення дискримінації щодо державних службовців у порівнянні з працівниками приватного сектору, встановив презумпцію, що стаття 6 Конвенції застосовується до «звичайних трудових спорів» між державним службовцем та державою і що саме Уряд держави-відповідача матиме довести, що відповідно до національного законодавства державний службовець не мав доступу до суду і такий виняток з прав, гарантованих ст. 6 Конвенції, був виправданим (там само, п. 62). На підставі принципів, установлених у рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland), ст. 6 Конвенції застосовується до трудових спорів щодо суддів, які були звільнені з посади судді (див., наприклад, згадане рішення у справі «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine), п. 91 та 96, рішення у справах «Куликов та інші проти України» (Kulykov and Others v. Ukraine), заява № 5114/09 та 17 інших, п. 118 та 132, від 19.01.2017, «Стуряа проти Грузії» (Sturua v. Georgia), заява № 45729/05, п. 27, від 28.03.2017, та «Каменос проти Кіпру» (Kamenos v. Cyprus), заява № 147/07, п. 88, від 31.10.2017), звільнені з адміністративної посади без припинення виконання їхніх обов'язків як судді (див. згадане рішення у справі «Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary), п. 34 та 107-111) або зі звільненням з посади судді (див. рішення у справі «Палуда проти

Словащини» (Paluda v. Slovakia), заява № 33392/12, п. 34, від 23.05.2017). Вона також застосовується до трудових спорів щодо державних службовців, які втратили свої надбавки до заробітної плати за роботу у віддалених районах (див. згадане рішення у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland), п. 40 та 41) або були переведені на інше місце роботи чи на іншу посаду проти їхньої волі, що призвело до зменшення заробітної плати (див. рішення у справах «Заллі проти Албанії» (Zalli v. Albania), заява № 52531/07, від 08.02.2011, та «Онеберг проти Австрії» (Ohneberg v. Austria), заява № 10781/08, від 18.09.2012). Крім того, в рішенні у справі «Байєр проти Німеччини» (Bayer v. Germany) (заява № 8453/04, від 16.07.2009), яке стосувалось звільнення з посади державного виконавця в результаті дисциплінарного провадження, Суд дійшов висновку, що спори щодо «заробітної плати, надбавок та подібних прав» були лише невичерпними прикладами «звичайних трудових спорів», до яких, в принципі, має застосовуватися ст. 6 Конвенції відповідно до підходу, встановленого в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland) (там само, п. 38, див. також згадане рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» (Regner v. the Czech Republic), п. 108) (п. 52).

(ii) Застосування зазначених принципів у цій справі

У світлі наведених принципів аргумент Уряду, що цивільний аспект п. 1 ст. 6 Конвенції не є застосовним лише через те, що спір заявника стосується сфери публічного права і не стосується жодного «цивільного» права, не є переконливим. Як уже вказано, публічно-правовий спір може призвести до застосування цивільного аспекту, якщо приватно-правові аспекти переважають над публічно-правовими з огляду на прямі наслідки для цивільного права майнового або немайнового характеру. Крім того, Суд дотримується критеріїв, установлених у рішенні у справі

«Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland), та застосовує загальну презумпцію, що такі прямі наслідки для цивільних прав існують у «звичайних трудових спорах», які стосуються державних службовців, у тому числі суддів (там само, п. 62, та згадане рішення у справі «Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary), п. 104) (п. 53).

Дійсно, ця справа стосується «звичайного трудового спору», оскільки вона суттєво вплинула на (i) обсяг роботи, яку заявник мав виконувати як працівник, та на (ii) його заробітну плату, як частину його трудових відносин (див., для порівняння, згадане рішення у справі «Онеберг проти Австрії» (Ohneberg v. Austria), п. 25). З огляду на ці два аспекти не має жодних підстав, щоб дійти висновку, що у спорі заявника не було «цивільної» складової або що така складова була недостатньо значною, аби призвести до застосування «цивільного» аспекту ст. 6 Конвенції (п. 54).

Застосовуючи далі встановлений у рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland) підхід, не оспорується, що національне законодавство надає можливість доступу до суду для оскарження звільнення з адміністративних посад у судовій системі. Отже, ст. 6 Конвенції застосовується у своєму цивільному аспекті (п. 55).

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. *Оголошує* одноголосно прийнятною скаргу за п. 1 ст. 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду.

2. *Оголошує* більшістю неприйнятною скаргу за ст. 8 Конвенції.

3. *Оголошує* одноголосно неприйнятними скарги за ст. 18 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

4. *Постановляє* одноголосно, що було порушено п. 1 ст. 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду.

«АДВОКАТСЬКА ДОБА» НА МОСТИЩИНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІ ФОРМИ КОМЕМОРАЦІЇ (ЧАСТИНА 1)

Мар'ян Хомяк, директор Народного музею історії м. Судова Вишня, учасник Всеукраїнського проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Протягом періоду незалежності України тема історії адвокатури в конкретних місцевостях залишалася на маргінесі дослідницької уваги краєзнавців. У радянський час дослідження локальної історії було позбавлене будь-яких стерпних умов, а з початком 1990-х ті поодинокі дослідники звернули увагу найперше на питання, пов'язані із національно-визвольним рухом та репресивною політикою радянської влади щодо місцевого населення. Величезний пласт нашої історії, який передував цим подіям, незаслужено залишався без належної уваги. Тому Центр досліджень адвокатури і права пропонує вашій увазі ґрунтовну статтю учасника Проєкту «Історія адвокатури України», директора Народного музею історії міста Судова Вишня про сторінки історії адвокатури Мостищини — історико-етнографічного регіону на заході Львівської області.

«Адвокатську добу»¹ в історії Мостищини (кін. XIX — поч. XX ст.) слід розпочинати, як би це не звучало дивно, не із появи тут канцелярій українських адвокатів. Першим місцевим правником, який активно включився у громадсько-політичні справи і підтримував українську громаду², тим самим створюючи підмурівок для її поступу, був д-р Ігнатій Корнер (Іцек Герш Корнер³) — єврей за походженням, уродженець Мостиськ. Це підтверджує у своїх спогадах адвокат Степан Баран: «У його (Корнера — М. Х.) канцелярії як кандидати адвокатури і як канцелярійний персонал, працювали завжди майже виключно самі українці, що й творили перший осередок української національної організації у повіті»⁴. І. Корнер здобув диплом док-

тора права у Львівському університеті у 1892 році⁵, а свою адвокатську канцелярію у рідному містечку відкрив правдоподібно у 1895 році⁶. Він був «щирим прихильником українського відродження і українського емансипаційного політичного руху», а тому цілком закономірно, що його адвокатська канцелярія стала осередком, де гуртувались українські громадсько-політичні діячі повіту, і де відбувались віча⁷, найперше ті, які стосувались передвиборчих обговорень. Чимало таких зустрічей (зокрема, й у адвоката І. Корнера, і за його участі) проводились напередодні «кривавих» («баденівських») виборів до віденського парламенту 1897 р., які супроводжувались фальсифікаціями, протестами, терором, арештами та смертями. Саме

¹ Про особливості «адвокатської доби» в історії Галичини див.: Василик І. Адвокатська еліта Східної Галичини у становленні української державності // Українознавчий альманах. 2013. Випуск 14. С. 217-222.

² Українська громада Мостиськ в окреслений період була зовсім невеликою: 1900 р. у місті проживало 4674 мешканців, із них 1614 римо-католиків, 512 греко-католиків і 2548 євреїв. У той же час Судову Вишню замешкувало 4735 осіб, із яких 1289 римо-католиків, 2116 греко-католиків і 1328 євреїв. Див.: Weinfeld I. Ludność miejska Galicyi i jej skład wyznaniowy (1881-1910). Lwów, 1912. S. 46.

³ Dziennik Polski. We Lwowie, 4 listopada 1897. R. XXX. Nr. 306. S. 2.

⁴ Баран С. З моїх спогадів про Івана Франка. Німеччина, 1952. С. 21. Це ж підтвердив у своїх спогадах-нарисах о. Петро Чавс, парох у Крукеничах у міжвоєнний час. Див.: Чавс П. У вирі життя та Мостищина і Судово-Вишнянина / зред. Василь Вереш. Стемфорд, 1976. С. 196.

⁵ Gazeta Lwowska. 1892. Nr. 82. S. 3.

⁶ 8 травня 1895 р. датується повідомлення Виділу Палати адвокатів у Перемишлі про занесення у список правників д-ра Ігнатія Корнера із садибою у Мостиськах. Див.: Gazeta Lwowska. 1895. Nr. 110. S. 9.

⁷ Баран С. З моїх спогадів... С. 21.

тоді на авансцену довелось вийти відомим галицьким адвокатам, які взялись боронити у судах десятки ув'язнених мостиських селян. Мостищина вступила в період активної громадсько-політичної боротьби, у якій від кінця XIX до першої половини XX століття брало участь не одне покоління громадських діячів, відданих невтомній праці та готових до жертвності.

АДВОКАТИ НА ЗАХИСТІ УЧАСНИКІВ ВИБОРЧИХ ПРОТЕСТІВ

Усе розпочалось із правиборів⁸, які закінчились гучним скандалом у селах Баличі та Стоянці. Селяни обурювались несправедливими діями комісарів при проведенні голосувань і не дозволяли арештовувати найактивніших з-поміж себе⁹. У відповідь у села прибули жандарми, а відтак і військові загони. У Баличах наприкінці лютого 1897 р. до патрулювання залучили близько 25 жандармів. Відбулись масові арешти — у мостиській в'язниці опинились 60 осіб (як чоловіки, так і жінки). Їх вели закованих у кайдани. У Стоянцях спроба арештувати двох селян завершилась тим, що до ув'язнення потрапило 50 осіб. Акцію провели загони уланів, які прибули з Судової Вишні¹⁰. Справою ув'язнених селян із Балич займався адвокат із Перемишля Теофіль Кормош (1863–1927), один із найвидатніших громадсько-політичних діячів Перемишля того часу. Мостищина була для нього рідною — народився він, щоправда, у Речичанах (натоді — Городоцького повіту), але дитинство та юність провів в Арламівській Волі, де його дід о. Юрій Кормош, а потім і батько о. Іван Кормош душпастирювали. За спогадами Дениса Коренця, приятеля Теофіля, попівство о. І. Кормоша було *«осередком товариського життя не тільки споріднених з ним родин оо. Солтикевичів, Ольшанських, Попелів, але також чужих, особливо для молоді, товаришів*

*і приятелів молодих Кормошів»*¹¹. Тут слід підкреслити: така атмосфера у священничих домівках була радше нормою, ніж рідкістю.

Отож, Т. Кормош взявся захищати ув'язнених селян і висвітлював ці події у пресі. Зокрема, з його реляцій у квітні 1897 р. знаємо, що 42 обвинувачених знаходились удома («на вольній стопі»), а інші, незважаючи на Кормошеві старання, перебували у в'язниці ще із 24 лютого, з дня арешту. Адвокату вдалося добитись звільнення Івана Ренчаковського, селянина із с. Буховичі (12 квітня; перебував у ув'язненні з 7 березня)¹². Процес проти 47 селян із Балич розпочався 3 травня 1897 р. в окружному суді м. Перемишля. Їхніми оборонцями від Краєвого руського комітету¹³, окрім Т. Кормоша, були також адвокати Андрій Кос (Калуш) та Лонгин Озаркевич (Городок). Тоді 16 осіб отримали кару ув'язнення від 6 тижнів до 6 місяців, 8 — від 7 днів до 6 тижнів, а 23 селян були звільнені від покарання¹⁴.

Суд над учасниками виборчих бунтів у Стоянцях (21 лютого, 1 та 2 березня) розпочався 21 червня 1897 р. у Перемишлі. Справу розглядав звичайний трибунал. Обороняли обвинувачених адвокати Іван Добрянський, Кость Левицький, Теофіль Кормош і Андроник Могилянський¹⁵. Українські правники, *«послугуючись руською мовою, важкою для зрозуміння»* (на цьому зацентрували у польській пресі) наполягали на тому, що йдеться не про злочин, який скоїв кожний із учасників особисто, а про чин, здійснений натовпом, а тому такий, який має риси заворушення¹⁶. Вироки у справі стоянецького бунту оголосили ввечері 25 червня. Вони стосувались 36 селян. У газеті «Польське слово» («Słowo Polskie») рішення суддів вважали надто м'яким — двоє селян отримали кару строгого ув'язнення впродовж 2 місяців, більшість — ув'язнення від тижня до двох, чимало затриманих

⁸ Згідно з австрійським законодавством вибори проходили у два етапи. Перший — т. зв. правибори, коли обирались виборці — один від 500 осіб. Правибори зазвичай проводив вїйт у своїй громаді. Виборці прибували у повітові міста на другий етап, де голосували за кандидатів. За процесом стежив староста.

⁹ Діло. Львів, 17 лютого (1 марта) 1897. Р. XVIII. Ч. 38. С. 1-2.

¹⁰ Діло. Львів, 22 лютого (6 марта) 1897. Р. XVIII. Ч. 40. С. 2.

¹¹ Коренець Д. Др. Теофіль Кормош. Начерк його життя і праці. Перемишль, 1935. С. 5-6.

¹² Діло. Львів, 10 (22) квітня 1897. Р. XVIII. Ч. 82. С. 1.

¹³ Йдеться про Краєвий руський виборчий комітет — виборча організація українців, створена 28 грудня 1896 р. шляхом об'єднання Народної Ради («народовці») і Руської Ради (першої виборчої організації українців, заснованої 1870 р.).

¹⁴ Діло. Львів, 28 квітня (10 мая) 1897. Р. XVIII. Ч. 94. С. 1-2.

¹⁵ Słowo Polskie. Wydanie popołudniowe. Lwow, 23 czerwca 1897. Nr. 143. S. 3.

¹⁶ Słowo Polskie. Lwow, 22 czerwca 1897. Nr. 142. S. 3; Słowo Polskie. Wydanie popołudniowe. Lwow, 23 czerwca 1897. Nr. 143. S. 3.

звільнили від покарання. Редакція польського часопису неприховано стояла на боці прокуратури¹⁷.

Гіркий досвід «баденівських» виборів не привів українців Мостищини до зневіри, а навпаки — сконсолідував їх. Попереду були довгі роки боротьби за свої права, у яких адвокати відіграли першорядну роль. Згадки про І. Корнера, який усіляко сприяв українцям, з того часу маємо, на жаль, лиш фрагментарні. Так, він був одним із головних промовців на чисельному вічу під відкритим небом у с. Малнів 29 квітня 1906 р. — на нього прибуло понад 5000 осіб, передовсім із Мостиського, але також і з Яворівського повіту. Адвокат промовляв до зібрання польською мовою¹⁸. Ще одне повідомлення у пресі: в домі І. Корнера 1 лютого 1908 р. з ініціативи Руського педагогічного товариства¹⁹ відбувся концерт і товариські забави з танцями. Весь дохід із заходу призначався на будову бурси²⁰.

Як бачимо, наприкінці XIX — на початку XX ст. виборчі справи посідали особливе місце в порядку денному лідерів українського національного руху — вони робили ставку на активізацію парламентської політики, чому мало сприяти розгортання масового руху²¹. Для проведення успішних передвиборчих кампаній створювались народні організації (повітові комітети). Це був добрий інструмент для консолідації громади і координування спільної роботи. Переможними для української громади Мостищини були вибори до Галицького сейму 1908 р., коли вдалося обрати

послом Захара Скварка (1870–1925)²² — людину, яку, без перебільшень, можна поставити на перше місце у справі відродження українського національного життя повіту. За фахом правник, він працював в адвокатській канцелярії у Мостиськах (у Корнера? — М. Х.), втім найбільше віддавався саме громадській роботі — заснуванню і розвитку культурно-просвітницьких та економічних установ. Зокрема, був одним із ініціаторів створення у Мостиськах філії «Просвіти» (15 серпня 1903 р.) і її першим головою²³.

На тих численних вічах, які проводились у підтримку З. Скварка в часі передвиборчої кампанії 1908 р., і пізніше, коли йшлося про звітуванні перед виборцями, неодноразово виступав натовді ще молодий, але вже знаний адвокат Степан Баран (1879–1953). Уродженець Крукенич, він, поза сумнівом, став найвідомішим адвокатом із Мостищини. Крім фахової діяльності, С. Баран активно займався громадсько-політичними справами: був членом Української національно-демократичної партії²⁴, а згодом — УНДО²⁵, у часі Першої світової війни — членом Президії Головної Української Ради²⁶, згодом — Загальної Української Ради²⁷, її представником у дипломатичних місіях на Балканах (1915 р.). Протягом 1918–1919 рр. — член Національної Ради ЗУНР²⁸ і секретар земельних справ у першому уряді К. Левицького. Протягом 1928–1939 рр. — депутат польського сейму²⁹. С. Баран активно публікував статті у «Ділі» (1902–1939), «Свободі» (1914–1918; був її редактором),

¹⁷ *Slowo Polskie*. Lwow, 26 czerwca 1897. Nr. 147. S. 1-2.

¹⁸ *Свобода*. Львів, 10 мая 1906. Р. X. Ч. 17. С. 4.

¹⁹ Руське педагогічне товариство — громадська організація, заснована 1881 р., яка ставила за мету поширення українського шкільництва та згуртування українських учителів Галичини. З 1912 р. змінила назву на «Українське педагогічне товариство», а з 1926 р. — на «Рідну школу».

²⁰ *Діло*. Львів, 15 (2 ст. ст.) січня 1908. Р. XXIX. Ч. 9. С. 3.

²¹ Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України XIX століття / За заг. ред. М. Мудрого. Львів, 2016. С. 341.

²² Захар Скварко, набравши 92 голоси, переміг графа Станіслава Стадницького, за котрого свій голос віддали 73 виборці. Див.: *Народне слово*. Львів, 27 лютого 1908. Р. I. Ч. 35. С. 3.

²³ *Руслан*. Львів, 26 лютого (11 марця) 1905. Р. IX. Ч. 46. С. 3.

²⁴ Українська національно-демократична партія (УНДП) була заснована наприкінці 1899 р. із колишніх членів Української радикальної партії.

²⁵ Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), засноване 1925 р., було найбільшою українською партією у Польщі в міжвоєнний час.

²⁶ Головна Українська Рада — міжпартійна організація, створена на початку Першої світової війни у Львові із представників місцевих партій і Союзу визволення України. Ставила за мету об'єднання українського населення Галичини для підтримки Австро-Угорщини у війні проти Росії задля визволення українських земель з-під російського поневолення.

²⁷ Загальна Українська Рада була створена 1915 р. у Відні шляхом реорганізації Головної Української Ради з метою поширити вплив на українські землі, які перебували у складі Росії.

²⁸ Українська Національна Рада ЗУНР — вищий законодавчий і представницький орган ЗУНР (і ЗОУНР), який діяв з поч. 1919 і до поч. 1920 р.

²⁹ Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел та некрологів (1800–1943 рр.). Видання друге, доповнене. Львів, 2014. С. 60.

«Краківських вістях» та ін. Дійсний член НТШ. Серед найвідоміших праць — «Статистика середнього шкільництва у Східній Галичині в роках 1848–1898», «Історія української адвокатури», «Новий краєвий статут і нова виборча ординація до Галицького сейму», «Земельна справа в Галичині», «Митрополит Андрей Шептицький»³⁰. Із газетних дописів відомо, що С. Баран, ще будучи кандидатом адвокатури, активно підтримував на виборах 1908 р. до Галицького сейму кандидатуру З. Скварка. Чи не перша відома його участь у вічах — виступ із рефератом у Хлипях 29 квітня 1906 р.³¹. Також він промовляв на передвиборчих зібраннях в рідних йому Крукеничах (19 січня 1908 р.) та в Острожці (21 січня 1908 р.)³².

Тоді ж у Мостиськах в канцелярії І. Корнера працював адвокат Остап Навроцький. Пробув там короткий час — із жовтня 1907 до кінця липня 1908 р., однак зумів зробити для громади чимало. 30 липня 1908 р. відбувся прощальний вечір із О. Навроцьким, який перебирався до Тернополя у канцелярію адвоката Ісидора Голубовича. У газетній замітці відзначили, що незважаючи на зовсім нетривале перебування на Мостищині (менше року), молодий адвокат *«з'єднав собі щирю прихильності і любов усіх мостиських русинів, так інтелігенції, як і селян»*, чому підтвердженням було обрання головою мостиської філії «Просвіти» (на загальних зборах від 27 грудня 1907 р.³³). Також він був членом дирекції «Народного дому»³⁴, де співпрацював із З. Скварком, підтримував його у згаданій передвиборчій кампанії 1908 р.³⁵.

Громадсько-політична активність українців наштовхувалася на опір адміністративно-політичної влади, що в Галичині майже повністю була представлена поляками. І це стосувалося не лише виборчих кампаній — чиновники-поляки чинили перешкоди українським діячам і в міжвиборчі періоди. Про такі інциденти інформувала українська преса. Так, староство у Мостиськах безпідставно заборонило проводити у с. Макунів звітні збори, ініційовані послом о. Степаном Онишкевичем. 14 лютого 1910 р., у призначений день, туди відправили жандармів. Селяни відстоюючи свої права, що призвело до жвавої суперечки. У результаті двох із них ув'язнили — Василя Міляна та Іларія Савицького. Розгляд цієї справи у Перемишльському окружному суді відбувся 21 квітня. Адвокатом ув'язнених був Володимир Загайкевич, який домігся, аби І. Савицького відпустили без покарання, а В. Міляну присудили лише 8 днів арешту³⁶.

ПЕРШІ АДВОКАТСЬКІ КАНЦЕЛЯРІЇ

Першим адвокатом-українцем, хто відкрив канцелярію на Мостищині, був д-р Мирослав Здерковський, який прибув сюди наприкінці січня 1911 р.³⁷. Опісля студій в Львівському університеті, він прослужив у суді 10 років, відтак розпочав власну адвокатську практику. Поза професійною діяльністю активно ангажувався у громадсько-політичне життя — був діяльним членом Товариства українсько-руських правників³⁸, Української національно-демократичної партії у Львові, секретарем і директором Народної Канцелярії

³⁰ Там само.

³¹ Свобода. Львів, 10 мая 1906. Р. X. Ч. 17. С. 4.

³² Діло. Львів, 23 (10 ст. ст.) січня 1908. Р. XXIX. Ч. 16. С. 2; Свобода. Львів, 29 січня 1908. Р. XII. Ч. 6. С. 3.

³³ Свобода. Львів, 2 січня 1907. Р. XII. Ч. 1. С. 11.

³⁴ Діло. Львів, 7 н. ст. серпня (25 ст. ст. липня) 1908. Р. XXIX. Ч. 176. С. 3.

³⁵ 15 січня у Мостиськах відбулись збори громадських делегатів із судових повітів Мостиська і Судова Вишня, на яких вирішувалось питання висунення єдиного кандидата на виборах до сейму. Одногослоно ухвалили висунути З. Скварка. На цьому зібранні реферат про політичну ситуацію в Галичині виголосив О. Навроцький. Див.: Основа. Просвітно-політична і господарська ілюстрована часопись. Львів, 22 січня 1908. Р. III. Ч. 3. С. 1.

³⁶ Народне слово. Львів, 30 липня 1910. Р. III. Ч. 395. С. 12. Те ж саме див.: Перемишльський вістник. Орган перемишльської народної організації. Перемишль, 29 цвітня 1910. Р. IV. Ч. 8.

³⁷ У своїх спогадах о. П. Чавс подає невірну інформацію, пишучи, що М. Здерковський прибув у Мостиська 1897 р. і вже 1900 р. заснував тут кредитну кооперативу «Народний дім». Твердження автора про те, що М. Здерковського переконав перебраться у Мостиська Т. Кормош, цілком вірогідне. Див.: Чавс П. У вирі життя... С. 225.

³⁸ На Установчих загальних зборах Товариства українсько-руських правників у Львові обрали першу її головну раду — головою став д-р Станіслав Дністрянський, а одним із членів був д-р Мирослав Здерковський. Див.: Надрага О. Товариство українсько-руських правників у Львові (1909-1933) // Ювілейний альманах Союзу українських адвокатів. Львів, 1934. С. 15.

(1915 р.)³⁹. Протягом 1918–1919 рр. М. Здерковський працював в Українській Національній Раді у Львові, Тернополі та Станіславові. В другій половині 1919 р. виїхав в еміграцію до Відня, де служив у міністерстві іноземних справ⁴⁰. Крім цього, д-р М. Здерковський належав до правничої комісії НТШ⁴¹. Його перу належить праця про права української мови у судах та прокуратурі Галичини в австрійський період⁴². Прибуття у м. Мостиська (та загалом у повіт) адвоката і громадсько-політичного діяча такого рівня⁴³ обнадіявало, що розвиток українських культурно-просвітницьких та економічних інституцій не тільки не підупаде, але й отримає умови для подальшого розвитку, а також було вагомою заявкою на те, що українська громада зможе втримати у своїх руках посольський мандат у Галицькому сеймі.

В той же час у Мостиськах працював кандидат адвокатури Любомир Данилович (у канцелярії М. Здерковського). Поодинокі звістки засвідчують його участь в громадсько-політичному житті повіту⁴⁴.

У Судовій Вишні першим адвокатом-українцем із власною садибою був д-р Петро Войтович: наприкінці квітня 1911 р. у «Ділі» з'явилися оголошення про відкрити ним канцелярію⁴⁵. Як і М. Здерковський, він одразу включився в громадсько-політичне життя Судовишлянщини, зокрема був ініціатором створення

у Судовій Вишні філії товариства «Просвіта» (у відповідному зверненні до Намісництва його підпис стоїть першим)⁴⁶. Певний час конципієнтом у нього був Олександр Надрага (1885 — 1962) — один із найвідоміших адвокатів у Галичині першої половини XX ст.⁴⁷. Щоправда, Б. Тищик подає, буцімто після однорічної адвокатсько-судової практики (1 березня 1910 — 1 березня 1911 р.) О. Надрага проходив адвокатське стажування при мостиському повітовому суді⁴⁸, і нічого не згадує про стажування в адвокатській канцелярії П. Войтовича.

Слід зазначити, що як тоді, на зламі XIX — XX ст., так і пізніше, у міжвоєнній українській правниці були на Мостищині у меншості. До прикладу, у Судовій Вишні напередодні Першої світової війни працювали адвокати єврейської та польської національності — Жигмунд Атлас, Еліаш Фрієдвальд і Тадеуш Міксевіч⁴⁹, у Мостиськах — окрім згаданого єврея І. Корнера, поляки Ісидор Ігнатій Дрогоцький і Густав Пісек⁵⁰. Однак у громадсько-політичному житті вони себе майже не проявляли.

Сеймові вибори 1913 року стали для української громади Мостищини серйозним випробуванням. Повіт покинув З. Скварко (перебрався до Коломиї⁵¹). У новий повітовий передвиборчий комітет обрали, окрім священників та селян, двох адвокатів — М. Здерковського

³⁹ Життя і право. Вісник теорії і практики. Львів, січень 1929. Рік II. Ч. 1. С. 56–57.

⁴⁰ Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини... С. 90.

⁴¹ Хроніка українсько-руського Наукового товариства імені Шевченка у Львові. 1900, січень-цвітень. Ч. 2. С. 13.

⁴² Див.: Здерковський М. Права рускої мови в ц.к. судах та державних прокуратурах. Львів, 1909. 41 с.

⁴³ У «Ділі» писали: «Недавно переніс ся з Коломиї до Мостиск адвокат д-р Мирослав Здерковський, в яким Мостищина, що доси ще не мала адвоката Русина, зискала справді першорядну юридичну силу, а також визначного народного діяча, який ще як суддя у Глинянах визначився своєю діяльністю...». Див.: Діло. Львів, 3 н. ст. лютого (21 ст. ст. січня) 1911. Р. XXXII. Ч. 25. С. 5.

⁴⁴ У квітні 1912 р. Л. Данилович побував у Ляшка Гостинцевих на аматорській виставі театрального кружка товариства «Січ» і показував присутнім «світляні образи» (ймовірно, проекційні зображення, демонстровані з допомогою «чарівного ліхтаря») з поеми «Гайдамаки», пояснюючи при цьому їх. Глядачам це дуже сподобалося. У дописі навіть закликали адвоката «показувати ся частіше до села». Див.: Нове слово. Популярий ілюстрований дневник. Львів, 13 цвітня 1912. Р. I. Ч. 77. С. 2.

⁴⁵ Діло. Львів, 28 н. ст. цвітня (15 цвітня ст. ст.) 1911. Р. XXX. Ч. 92. С. 7.

⁴⁶ ДАЛО. Ф. 1. Оп. 53. Спр. 10892. Арк. 2.

⁴⁷ Чавс П. У вирі життя... С. 161.

⁴⁸ Тищик Б. Доктор права, доцент Надрага Олександр Антонович: основні віхи життя та праця на юридичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Вип. 62. С. 66.

⁴⁹ Raptularz na rok 1915. Rocznik XXVII. Krakow, 1914. S. 109.

⁵⁰ Там же. S. 108.

⁵¹ У Коломиї З. Скварко був директором Покутського кредитового союзу. Помер 2 серпня 1925 р. Див.: Новий час. Ілюстрований політично-господарський часопис. Львів, 13 серпня 1925. Р. III. Ч. 59 (175). С. 6.

із Мостиськ та П. Войтовича із Судової Вишні⁵². Узгодженим кандидатом від українського табору Мостищини був уже згаданий перемишльський адвокат В. Загайкевич. Як і до того, основним інструментом виборчої кампанії були віча — на багатьох із них головував М. Здерковський. Масові зібрання, на які численно прибувало селянство, окрім агітаційної мети, проводились і для того, аби роз'яснити селянам особливості виборчого процесу. Таким було віче у Мостиськах, яке відбулось 5 травня 1913 р. — основною його темою була виборча реформа. Зібралось близько тисячі селян. Головував М. Здерковський, а реферат із зазначеної теми виголосив В. Загайкевич⁵³. Попри усі старання, на цих виборах українці потерпіли дошкульну поразку — з сільської курії⁵⁴

обрали графа С. Стадницького⁵⁵ (92 голоси проти 83 у В. Загайкевича)⁵⁶.

Попри те, вічевий рух на Мостищині тривав. До селян на зібрання, окрім М. Здерковського та В. Загайкевича, приїжджав також С. Баран. Його останній виступ на вічу у Мостищині напередодні Першої світової війни припадає на кінець 1913 р. — це відбулось 8 грудня на повітовому з'їзді народно-демократичного стороництва у Мостиськах. Про політичну ситуацію доповідав В. Загайкевич, а С. Баран реферував про справи українського народного шкільництва. На тому ж зібранні промовляв і М. Здерковський — звітував про діяльність повітової організації⁵⁷. У міжвоєннє С. Баран навідувався на Мостищину рідко. У світлі пресових матеріалів він виступав лише на одному вічі 7 червня 1938 р.⁵⁸

⁵² У комітет входили священники о. Володимир Ясеницький із Раденич, о. Микола Кушнір із Вовчищович, о. Теодор Савула із Дмитрович, о. Микола Кишакевич із Борятини, селяни — Михайло Лутчин (начальники громади у с. Соколя), Михайло Жук (Малнів), Михайло Савицький (Підліски), Данько Злидник (Дидятичі), Іван Дикий (Стоянці), а також директор «Народного дому» в Мостиськах Степан Байдала. Див.: *Перемиський вістник*. Орган перемиської «Народної організації». Перемишль, 30 мая 1913. Р. VII. Ч. 12. С. 1.

⁵³ *Перемиський вістник*. Орган перемиської «Народної організації». Перемишль, 9 мая 1913. Р. VII. Ч. 10. С. 2.

⁵⁴ Виборча система передбачала поділ мандатів за чотирма куріями — великих землевласників, торгово-промислових палат, міською і сільською.

⁵⁵ Родовим маєтком графа С. Стадницького було с. Крисовичі поблизу Мостиськ.

⁵⁶ *Основа*. Християнська часопись для українського народу. Львів, 10 липня 1913. Р. VII. Ч. 12. С. 2.

⁵⁷ *Свобода*. Львів, 4 грудня 1913. Р. XVII. Ч. 49. С. 5.

⁵⁸ *Діло*. Львів, 15 червня 1938. Р. LIX. Ч. 128. С. 3.